

63536

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONU
İZMİR BASININDA MENEMEN OLAYI

BAHRİYE ACAR

T. 63536

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. KENAN KIRKPINAR

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İZMİR
1997

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum" İzmir Basınında Menemen Olayı"adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını veya yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....
Bahriye ACAR

B. Acar

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünün/...../ 19.. tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri Lisans üstü öğretim yönetmeliğinin maddesine göre Yüksek Lisans öğrencisi konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde saat da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan ana bilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verildi.

Başkan

Üye

Üye

ÖNSÖZ

Türkler islamiyetin kabulü ile zamanla teokratik bir devlet yapısı olma sürecine girmişlerdir. Gerçi ilk Türk-İslam devletleri din ve devlet işlerini birbirinden ayrı tutmayı başarmışlarsa da Osmanlı döneminde teokratikleşme özelliği gittikçe belirginleşmeye başlamıştır. Özellikle duraklama ve gerileme döneminde Osmanlı merkezi otoritesinin zayıflaması ile şeyhler ve dervişler halk üzerindeki etkinliklerini ve güçlerini arttırmışlardır. Dinin Türk toplumunda hassas bir konu olması siyasi ve ekonomik emellere ulaşma yolunda bulunmaz bir nimet olmuştur. Doğal olarak böyle bir zihniyet laik düzene karşı olacaktır. Din duygularını istismar ile dinsel otoriteyi kendi siyasi otoritesi için kullanmak isteyenler geçmiş yıllarda olduğu gibi günümüzde de mevcuttur.

Atatürk'ün kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti laik ve demokratik düzene ulaşmaya kadar gerçekte bir din düşmanı olan bu kişilerle büyük mücadele vermiştir. Devrimlerle çağdaş bir toplum yaratılmaya çalışırken geçerliliğini ve işlevini yitirmiş kurumlar birer birer ortadan kaldırılıyor. Şahsi çıkarları zedelenenler devrimlerin karşısında yerlerini alıyorlardı. Ancak bu gibi kişilerin gücü devrimlere karşı direnemedi ve başarısızlığa uğradı. Türk devrimlerine karşı olanlar kritik zamanlarda ciddi boyutlu ayaklanmalar çıkarttılar. Bunlara karşı sert tedbirler alınmak zorunda kalındı.

Amacım, geçmişte laik demokratik düzen karşıtı kişilerin fırsat bulduklarında faaliyetlerini ne kadar ciddi boyutlara ulaştırdıklarını bir kez daha vurgulamaktır. Olayı sadece İzmir basını olarak sınırlandırmamın sebepleri ; İzmir basının olaya birinci derecede yakın olması olayın yaşanırken nasıl değerlendirildiği ve basının geniş insan kitlelerine ulaşma yolunda büyük bir güç olduğu dolayısıyla olayın geniş kitlelere nasıl aktarıldığıdır.

Bu çalışmamda bana gösterdikleri anlayış ve yardımları için danışman hocam Sayın Yrd. Doc. Dr. Kenan KIRKPINAR'a teşekkür ederim.

Bahriye ACAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER	4
GİRİŞ	5
I.BÖLÜM	
A) MENEMEN OLAYI ÖNCESİ MENEMEN 'DE DURUM	8
B) TÜRKİYE'DE SİYASİ VE SOSYAL GELİŞMELER	11
C) T.B.M.M'DE MENEMEN OLAYINA BAKIŞ	19
II. BÖLÜM	
A) MENEMEN OLAYININ GELİŞİMİ	26
B) BASINDA MENEMEN OLAYI	34
C) MENEMEN OLAYININ SONUCU VE DEĞERLENDİRME	57
SONUÇ	75
BÖLÜMLERLE İLGİLİ NOTLAR	78
BİBLİYOGRAFYA	82
EK-1	84
EK-2	92
EK-3	102

GİRİŞ

Menemen olayının kahramanı Kubilay 1902 yılında Girit'ten İzmir'e göç etmiş bir ailenin oğludur. Asıl adı Mustafa Fehmi dir. Kubilay adını İzmir erkek öğretmen okulunda öğrenci iken almıştır. Ailesi 1902 de İzmir'e geldikten sonra geçim güçlükleri ve savaş yılları nedeniyle Adana, Kozan, Antalya'ya taşınmışlar ve daha sonra İzmir'e gelip yerleşmişlerdir.

Kubilay şehit düştüğünde Menemen 43. Piyade Alayında yedek subay asteğmendir. Aydın Gazipaşa ilkokulundan Menemen Zafer İlkokuluna öğretmen olarak atanmıştır. (ki bu okul daha sonra Kubilay İlkokulu adını almıştır.)

Hikmet Çetinkaya Kubilay'ın eşi Fatma Vedide ile yaptığı röportajında Fatma hanım, Gazi Paşa İlkokulunda 1927 yılında öğretmenliğe başladığını ve Kubilay ile burada tanıştıklarını, evlendiklerini söyledikten sonra eşi ile vatan meselelerini çok konuştuklarını vurgulamış şöyle devam etmiştir:

" Ben ve Kubilay ulusumuzu çok severdik. Koyu milliyetçiydik. Milli duygularımız vardı. Büyük kurtarıcı Atatürk'ün yaptığı devrimleri benimsemiştik. Örneğin, kadının çarşaftan kurtarılması, yeni harfler, medreselerin, tekkelerin, kapatılması gibi... Üstelik biz birtakım gerçek dışı şeylere de karşıydık. Hurafelere, cinlere, perilere, büyüye inanmazdık.

Ben ve Kubilay gerçekçi kişilerdik. Akılcı yol neyse ona inanırdık. Din hususunda da öyle... Nitekim o şeriat düzeni isteyenlerin kurbanı oldu. "(1)

Türk devrimi başarıya ulaşmıştı. Ancak önemli olan yeniliklerin toplumun beyninde yerleşmesi ve benimsenmesi idi. 30. 12. 1930 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesinde Siirt Mebusu Mahmut'un yazısında bu çok güzel ifade edilmiştir:

" Ruhlarla alakadar olan fikir ve içtimai ihtilaller, halk tarafından ne kadar samimi karşılanırsa karşılanırsın, uzun bir mazinin kurduğu zihniyet binasını kökünden yıkamaz. Yalnız cephelerini biraz değiştirebilir. Onun için ruhlara nüfuz etmeyen inkılap hareketlerine karşı çok uyanık bulunmak lazım. "(2) diyor.

İşte Menemen olayı da beyinlerde yıkılamayan geçmişe olan bağlılık ve yeniliklere duyulan tepki, elde edilen imtiyazlardan vazgeçememenin bir sonucudur.

Olayın kökü cahil ve gerici zihniyete dayanıyor. Bu konuda faal olanlar Cumhuriyet sonrası fırsat kollar hale gelmişlerdir. Cumhuriyetin ilanından sonra çok

seslilik olan demokrasinin gelmesi için çok partili rejime geçişin denemeleri görünüyor. Önce 1925`de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası denemesi, sonuç; Şeyh Sait isyanı ve parola " din elden gidiyor" Tarih 1930 Serbest Fırka denemesi sonuç; Menemen olayı ve parola yine "din elden gidiyor" Görülüyorki kendi çıkarlarını ve imtiyazlarını kaybetmeme yolunda mücadele edenler dini kitleleri yanlarına çekmenin tek yolu olarak görmüşler.

Menemen`de 23 Aralık 1930 tarihinde meydana gelen olayda da din ile bağdaşmayan bir canilik örneği sergilenmiştir.

Kemal Üstün " Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay " adlı kitabında Menemen olayının Menemen isyanı diye anılmasının hata olduğunu bunun Menemen halkına haksızlık olacağını ifade ediyor. O dönemin günlük siyasi gazetelerinden Yeni Asır`da Menemen irtica olayı denemesinden duyulan rahatsızlık dile getirilirken bunun Menemen`deki inkılaba bağlı Cumhuriyetçilere haksızlık olduğunu vurguluyor.

Menemen olayını farklı yorumlayanlarda mevcuttur. Örneğin General Cevat Rifat Atilhan " Menemen Hadisesinin İçyüzü " adlı kitabında objektiflikten ve bilimsellikten tamamen uzak olarak bu olayın yetişecek olan genç nesillere din ve din adamlarını " Kara Kuvvet" olarak tanıtmak ve dini muameleleri pasifleştirmek amacıyla siyonist Anarşistlerin binlerce saf, cahil Nakşibendileri kandırarak oyunlarına alet etmeleri olarak değerlendiriyor ve şöyle devam ediyor;

"Kasım 1930 da Fethi Bey T.B.M.M `de yaptığı konuşmada partisinin lağvedildiğini açıklıyor. Fakat Egeliler Serbest Fırka`nın kapatılmasını İzzet- i nefis meselesi yapıyorlar. Dolayısıyla İnönü`ye ve diğer devlet otoritelerine karşı memnuniyetsizlik günden güne artıyor ve gayri memnunların sayısı İnönü için bir tehlike teşkil ediyor. Artık İnönü için Egelileri korkutmak ve onların teveccühlerine nail olmak icap etmektedir. Bir şeyler yapmalı ve tabiki halka ağır darbeler indiren politik oynamalı ki millet ezginlikten ve bezginlikten şikayet etmesin. İnönü ile diğer farmason otoritelere karşı hüsnü alaka göstersiz. İşte bu amaçla İsmet İnönü birkaç farmason vekille " ihtilal senaryosu hazırlanıyor" Böylece Nakşibendiler bilmeyerek siyon- Anarşistlerin mefkür ideallerine vasıta oldular ve İsmet İnönü ile diğer farmasonlara yıllarca mevkii iktidarda kalma imkanı sağladılar." (3)

Hiçbir belgeye dayandırılmadan hazırlanmış bu kitap objektif olmaktan çok uzaktır. Batılı basında " Ortadoğu`nun Hitleri " (4) olarak tanınan Cevat Rifat Atilhan

Fransız ihtilalinden bu yana ihtilallerin hepsini Dünya Yahudiliği ve Farmasonluğunun başının altından çıktığı görüşünü taşımaktadır.

Türk devrimine bir tepki olarak gelişen Menemen olayının gelişimini, kamuoyunda yarattığı yankıları ve sonuçlarını araştırdığımızda şunları görmekteyiz.

1.BÖLÜM

A- Menemen Öncesi Menemen`de Genel Durum

Menemen İzmir iline 31 km uzaklıkta bir ilçedir. 1920 yılında belediye olan Menemen, Batı Anadolu'nun diğer bölgeleri gibi Yunan işgalini ve milli mücadeleyi en yoğun yaşamış yerler arasındadır. Bu nedenle de bağımsızlık savaşında pek çok şehit vermiştir.

Milli mücadelenin emperyalist güçlere karşı zafere ulaşmasından sonra başlayan yenileşme hareketine katılmıştır. Menemen`de 1930 Ekim`indeki belediye seçimlerini Serbest Cumhuriyet Fırkasını adayının kazanması bizde bu toplumun yeniliklere açık olduğu düşüncesini doğurduğu gibi seçimler öncesinde Anadolu gazetesinde yer alan bir habere görede " Menemen` de yapılan menfi propagandalardan dolayı Menemen`in Yahşili köyüne giden sıtma mücadele doktoru Ali Rıza Bey`in bazı kimselerin mümaneatına maruz kaldığı ve köylülerden bir kısmının propagandalardan etkilenmeleri sonucu :

- O zaman geçti yedi senedir nerde idiniz. Hükümet kendisine taraftar mı arıyor? Tarzında sözler söylemişlerdir. (5)

Bu bize Menemen`de mevcut hükümete yönelik bir muhalefetin de varlığını göstermektedir.

Menemen olayı öncesinde ülkenin iç ve dış siyasette bir takım problemler yaşaması rejim alehtarı kişilerin örgütlenmesine zaman kazandırmıştır. Çünkü 1930 yılının ikinci yarısında Doğu`da İran sınırında, sınırı geçerek Doğu Anadolu köylerine baskınlar yapan silahlı kişilerin faaliyetleri Türk-İran ilişkilerini gerginleştirmiş ve İran`a birkaç kez nota verilmiştir. Bu problem Temmuz 1930 tarihinden-Eylül 1930 tarihine kadar ülke gündeminde yerini korumuştur. Dış siyasette yaşanan bu problemlerin yanı sıra iç siyasette de hükümette bulunan Cumhuriyet Halk Fırkası yeni kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasıyla rekabet etmek zorundaydı. 1929 yılının dünya ekonomisinde başlayan buhranlı dönem Türk ekonomisini de etkilemekteydi.

"1929 Dünya ekonomik bunalımı`nın derin etkileri Türkiye`nin ekonomik ve sosyal yapısında kendini derhal belli etti. Ekonomisi zaten zayıf olan genç Cumhuriyet bu

dış etki nedeni ile daha da güç duruma düştü. Gerek Cumhuriyetin ilanından itibaren hızla gelişen Kemalist devrimlerin yarattığı halk katındaki tepkiler, gerek bu tepkiyi bastırmak için kullanılan baskı mekanizmaları ve gerekse hükümetin, ekonomik ve sosyal alanda somut başarılar sağlayamaması ülkede geniş bir hoşnutsuzluğun yaratılmasına neden olmuştu." (6)

İşte bu genel görünüm içerisinde dahi Ekim 1930 yılında yapılan belediye seçimlerinden Cumhuriyet Halk Fırkası , Serbest Cumhuriyet Fırkasına göre seçimlerden daha başarılı çıkmıştır.

Ancak muhalefet hükümetin seçimlere müdahale ettiğini seçimlere hiyle karıştığı iddasında bulunur. 22 Eylül 1930 tarihli Anadolu gazetesinde Bursa`daki belediye seçimlerinde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın seçim sandığının üzerindeki kara tahtaya " Bursalılar reyinizi tam bir serbesti ile yalnız kanaatiniz ile veriniz. Hiçbir tesir ve müdahale yoktur, olamaz" sözlerini yazması Serbest Cumhuriyet Fırkası erkanının " seçimlerde müdahale vardır" iddiasıyla seçim sahasından çekildikleri haberi yer alır. Anadolu gazetesinin Cumhuriyet Halk Fırkasına yakın bir gazete olması sebebiyle seçimlere hiyle karıştığı yolundaki haberlere şiddetle karşı çıkmaktadır. Muhalif kanatta yer alan Hizmet ve Yeni Asır gazeteleri ise seçim encümeninin yolsuzluk yaptığı, halka müşkülât çıkardığı iddasında bulunmaktadır. (7)

İzmir`de yapılacak seçimler konusunda da basında büyük tartışmalar olmuştur. Anadolu gazetesi:

" Muhalif gazetelerin neşriyatına nazaran İzmir halkının yarısının esamisi intihap defterinde yokmuş intihaba şimdiden fesat karışmış, mahalleler ve sokakların bir kısmı bile defterlere yazılmamış.

Aldığımız malumata göre defterlerde ismi bulunmayan mahalle yoktur, bu tamamen yalandır " (8)

Bu iddaların ardından belediye ve seçim encümeni Sezai Beyin beyanatına da yer verilmiştir:

" İzmir`de intihabat hakkına haiz 90 bin müntehip bulunduğu kabul edilmektedir. Bununun 70 küsur bini tesbit olunmuştur. Şikayetler gayri varittir. Aradaki 20 bin fark; yeni kanun mucibince kadınların intihaba alınmamış olmasıdır. Bir çok kimseler intihabat için defterlerde ailelerinin isimlerini yazdırmayı her nedense istememişlerdir.

Mamafih hanımlarımızdan bir çoğu isimlerini yazdırmışlardır. Ara yerde görülen bu fark hanımlarımızın farkıdır." (9)

Sonuç olarak Serbest Cumhuriyet Fırkalılar, Cumhuriyet Halk Fırkalıları usulsüzlük yapmakla suçlarken Cumhuriyet Halk Fırkalılarda Serbestçileri oy kullananlara baskı yapıp tehdit etmekle suçlamışlardır.

1 Ekim 1930 tarihinde İzmir`de başlayan seçimler Cumhuriyet Halk Fırkası lehine sonuçlanırken Menemen ilçesinde belediye seçimlerini Serbest Cumhuriyet Fırkası adayı kazanır. Ancak seçimlerden sonra Serbest Cumhuriyet Fırkası, kurucusu Fethi Bey tarafından 17 Kasım 1930`da kapatıldı.Kapatılma gerekçesi partinin karşı devrimciler tarafından kullanılmak istenmesi oldu.

" Cumhuriyet Halk Fırkası mebuslarından Celal, Münir ve Vasıf Beyler Cumhuriyet Halk Fırkasının yeni teşkilatını yapmak üzere Menemen`e gelirler. Halk tarafından büyük bir ilgi ile karşılanırlar. Diğer kazalarda da olduğu gibi Menemen`de de kazanan şahsın göreve devam edeceği bildirilir. Bu geziden gerek mebuslar, gerekse belediye heyeti ve Menemen halkı çok memnun kalmıştır." (10)

Vasıf Bey ve diğer Cumhuriyet Halk Fırkası mebuslarının Menemen ziyareti Yeni Asır gazetesinde daha farklı anlatılmaktadır.

" Cumhuriyet Halk Fırkası Teşkilatı ile meşgul olan İzmir mebusları Vasıf, Münir ve Celal beyler Menemen`i ziyaretlerinde ahaliyle temas etmişlerdir. İçtimada hazır bulunan vatandaşlar halkın ve bilhassa köylünün büyük ıstırap içinde olduğunu, mahsulün para etmemesi Ziraat Bankasının yardımda bulunmaması yüzünden fena vaziyete düştüğünü, buna rağmen vergilerin ağırlığı ve tazyikinın devam ettiğini hükümet dairelerinde işlerin matlup derecede çabuk görülmediğini ve bu vaziyetten halkın rahatsız olduğunu gençliğin tamamen ihmal edildiğini dile getirmişlerdir.

Vasıf ve Celal beyler fırkalarının hatalarını itiraf ederek Ziraat Bankasının hedefinin çiftçi lehine tahvil edileceğini, muamele, kazanç ve müsakkafa vergilerinin tenzil edileceğini iktisadi buhranın umumi olduğunu memleketimizdeki tesirinin diğer memleketlere nazaran az olduğunu söylediler. " (11)

İç siyasetteki bu değişim ve mücadeleyi fırsat bilenler tekkelerin kapatılmış olmasına rağmen faaliyetlerini gizliden gizliye yürütenler, teokratik devlet düzeninin kendilerine sağladığı çıkarları yeniden kazanabilmek için mevcut laik sistemi yıkmaları gerektiği inancı içerisinde " din elden gidiyor" parolası ile cahil ve kendi hallerindeki

vatandaşları etkilemeyi başararak Menemen'de insanlık dışı cinayeti işleme cesaretini göstereceklerdir.

B- Türkiye'de Siyasi ve Sosyal Gelişmeler.

Lozan antlaşmasının imzalanmasıyla kazanılan bağımsız devlet olma özelliğinin ardından bu özelliği bütünleyecek çağdaş bir toplum ve çağdaş bir devlet yaratma çalışmaları başladı.

Prof. Dr. Ergun Aybars bu değişimin ve gelişimin ne olduğunu şöyle özetlemiştir. "Düşmanan Türkiye'den atılması ile bağımsızlık savaşı sonuçlansaydı, yani Padişah ve Osmanlı düzeni kalsaydı, Türk Devrimi dediğimiz olay gerçekleşmezdi. Savaşın kazanılmasından sonra Saltanatın kaldırılışı, ertesi yıl Cumhuriyetin ilanı ve 1924'te hilafet'in kaldırılışı devleti ulusal ve laik temelleri üzerine oturttu. Bu sistem ise Fransız Devrimi ile gelen insan hakları sisteminden başka birşey değildi. Medeni kanun ve diğer kanunlar, şapkanın giyilmesi, tesettürün kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılışı, yeni harfler Türk milletinin sosyal hayatını köklü bir biçimde değiştirdi. Türk dili ve tarihi üzerindeki yeni yaklaşım ve milletin sosyal hayatının bu köklü değişimi" Atatürk önderliğinde Türk Kültür Devrimi"ni oluşturdu. Bu köklü değişim Atatürk'ün deyişle Yeni Türk Devletinin Osmanlı imparatorluğu ile ilgisi olmadığını gösteriyordu" (12)

Sıra, yapılan bu devrim hareketinin getirdiği yeniliklerle Çağdaş Türk insanını yaratmaya gelmişti. Bu da ancak devrimlerin görüntü ve şekilde olduğu gibi beyinleri de yenil eyebilmesiyle mümkündür. Devrimlerin geleceğide bu çağdaş beyinlerin oluşturulabilmesine bağlıdır. Bunun için eğitim konusuna büyük önem verilmeliydi. İşte bu amaçla Tevhid-i Tedrisat kanunu kabul edilmişti. Doç. Dr. Bahriye Üçok bu kanunun kabulündeki amacı şöyle açıklıyor. "Tevhid-i Tedrisat kanunununla eğitim ve öğretimdeki ikilik kaldırılıyor, Batıya yönelmiş pozitif bilimlere geniş çapta dayanan laik bir eğitim sistemi getiriliyordu. 3 Mart 1924 ten sonra izlenen yol, Tanzimat'tan buyana sarfedilen yenileşme, çağdaşlaşma çabalarına hız verme olanağını engelsiz olarak sağlamıştır. Artık, Batının ilerleyen toplumlarının karşısında yaya kalmaktan kurtulmanın çareleri ülkemizde bulunmuştur.

Tek, belirli, akıcı ve ulusal bilinç veren bir programla yeni, çağdaş yapıcı kuşaklar yetiştirilecek ve bunlar Tanzimat'tan sonra olduğu gibi birbirine zıt eğitim kuruluşlarından yetişen kişilerin anlaşmazlıkları içinde olmayacaklardı. Olmadılar da”(13)

Ancak yapılan yeniliklere mualif olanlarda vardı. Özellikle teokratik devlet düzeninden laik devlet düzenine geçişte çıkarları zedelenenler laikliği dinsizlik olarak nitelendirerek devrimci kardoya karşı mualefet kitlesi yaratmaya çalıştılar. Özer Ozankaya laik devlet ve laik toplum olma konusunda şunları ifade etmektedir.” Saltanat ve hilafetin kaldırılmasından başka mahalle mektepleriyle medreselerin tekke ve zaviyelerin kapatılması, şeyh derviş ,seyyit, mürit,mansıp gibi sanların kullanılmasının ve bu sanları taşıyan kimselerin faaliyetlerinin yasaklanması, eğitimin ulusal nitelikte bir eğitim kılınması ve birleştirilmesi, toplumda düşünce, inanç ve bilim özgürlüğü yolunu açmıştır.Devletin dinden bağımsızlaştırılması ve dinin yalnızca bireylerin vicdanındaki yerine bırakılması hem kültürümüzün çağdaş uygarlık düzeyine yükseltilebilmesi için, hem de toplumda yeni koşulları uygun adaletli bir düzenin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan düşünce ve davranış ortamını sağlamıştır.İnançların insan vicdanlarına bırakılması sayesinde değişik inanç ve düşüncedeki yurttaşların toplumsal barış ve dayanışma içinde yaşamaları ve işbirliği yapabilmelerini sağlamıştır. Laik devlet, laik eğitim Türk ulusunun siyasal, toplumsal, ekonomik yaşamında düşünce eğitiminde bilim ve tekniği tek kılavuz durumuna getirmiştir.” (14)

Şimdiye kadar geçimlerini ve toplumdaki saygınlıklarını insanların din duygusu ve din korkusu üzerine kurmuş kişiler laik sistemin getirdiklerine tabiki karşı çıkacaklardı. Hatta zaman zaman bu karşı çıkış Menemen olayında olduğu gibi vahşi cinayetlerle sonuçlanacaktır.

Özer Ozankaya Tekke ve zaviyelerin kapatılış gerekçesini şöyle açıklamaktadır. "Tarikatların kaldırıldığı tarihte yalnız İstanbul'da 16 tarikat ve 438 tekke bulunmaktaydı. Bunlar ve daha niceleri pirleri, şeyhleri << keramet, keşif sahibi evliyalar >> sayılıyor, << gaipten haber verdiklerine >> , << şeytana, cinlere hükmettiklerine >>, << hayvanın kemik artıklarını okuyarak onu canlı duruma getirdiklerine >>, << ramazan ayında süt çocuğu iken bile -oruç gereği- anne memesi emmediklerine >>, << kızdığı adamı bin yıllık yere fırlatıp geri getirebildiklerine >>, <<uçarak beş vakit namazı değişik yerlerde kılabilirdiklerine >>, << tanrı ve peygamberlerle görüştiklerine >>... inanırlardı.

Tarikatçılıkta kesin iteat vardır. Dünyadan el etek çekip şeyhe bağlanmak zorunlu idi. Doğu Anadolu`da Şeyh Sait ayaklanması (13 Şubat 1925) şeyhlerin, müritlerin, din ve tarikat ticareti ile geçinenlerin dış kışkırtmalarla da desteklenen olumsuz etkilerini ortaya koymuştur. İşte bu nitelikleri sahip tarikatların yaygınlığı karşısında 13 Aralık 1925 te tarikatların, tekkelerin, zaviyelerin kapatılması, çağdaş, demokratik, özgür, gelişkin, ulusal kimlik sahibi bir toplum gerçekleştirilmenin doğal ve zorunlu gereği idi. " (15)

Yapılan değişiklikler ve yenileklere karşı muhalefet yalnızca halk arasında değil meclistede mevcut idi. Özellikle I. T.B.M.M döneminde mecliste görev alan kişiler yapılan mücadelenin yalnızca işgal devletlerine karşı olduğunu, işgal güçlerinin vatan topraklarını terk etemesinden sonra padişahın yeniden görevini yapması sağlanacağı inancı ve düşüncesini taşımakta idiler. Cemil Koçak konuyla ilgili olarak şunları ifade ediyor." T.B.M.M ile Ankara hükümeti içinde de siyasi tartışmalar, çatışmalar ve anlaşmazlıkların olmadığını söylemek mümkün değildir. Milli mücadelenin öncü kadrolarını oluşturan asker ve sivil yönetici bürokratlar arasında, zaferin kazanılmasından sonra yapılması gerekenler konusunda esaslı görüş ayrılıkları vardır. Bu görüş farkları I. T.B.M.M'nin çalışmalarında açıkça görülmüştür. T.B.M.M içinde değişik eğilimli siyasi gruplaşmalar olmuştu ve çatışmalar zaman zaman yoğunlaşarak sürüyordu." (16)

1 Nisan 1923 tarihinde seçimler yenilenecek II. Türkiye Büyük Millet Meclisi dönemi başladı. Bundan sonra meclis içerisindeki muhalefete karşı daha örgütlü bir mücadelenin verilmesi amacıyla mecliste yer alan Müdafa-i Hukuk grubunun Halk Partisine dönüştürülmesini Atatürk söylevinde şöyle açıklıyor;

" 7 Aralık 1922`de Ankara basının aracılığı ile << Halk Partisi>> adında, halkçılık ilkesine dayalı bir siyasal parti kurmak isteğinde olduğumu bildirerek, bu parti programının hazırlanmasına bütün yurtseverlerle, bilim adamlarının yardım etmeleri ve katılmaları dileğinde bulunmuştum.

Kimi kişilerin yazılı olarak bildirdikleri, düşüncelerden ve halkla yaptığım konuşmalardan çok yararlandım. Sonunda 8 Nisan 1923`te görüşlerimizi dokuz ilkede saptadım. İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi`nin seçimi sırasında yayımladığım bu program, partimizin kuruluşuna temel olmuştur.

Bu program bugüne değin yaptığımız ve sonuçlandırdığımız bütün önemli işleri içeriyordu. Bununla birlikte, programa yazılmamış kimi önemli sorunlarda vardı. Örneğin

Cumhuriyetin ilanı, halifelğin kaldırılması, Din İşleri Bakanlığının kaldırılması, medrese ve tekkelerin kaldırılması, şapka giyilmesi... gibi bu sorunları programa yazarak, önceden, bilgisiz ve gericilerin bütün ulusu yanıltmaya olanak bulmalarını uygun görmedim. Çünkü bu sorunların zamanı gelince çözümlenebileceğine ve sonunda ulusun kıvanç duyacağına kesinlikle inanıyordum." (17)

Cumhuriyet Halk Fırkasının kurulmasının ardından gelişen olaylar konusunda Ergün Aybars şunları ifade ediyor, " Hilafetin kaldırılması siyasi kadrodaki bölünmenin açıkça ortaya çıkmasına sebep oldu. Dışta Musul sorununun, içte devrimin yaşandığı bir sırada muhalefetin yeni bir siyasi parti kurmak yolundaki çalışmaları, 1908 Meşrutiyet döneminin endişelerini yaratıyordu. Muhalefet, demokrasinin tek partili olamayacağını ve M. Kemal'in Cumhurbaşkanı olarak partiler üstü yansız kalmasını istiyordu. M. Kemal ise "buna şüphe yok ama iş Cumhuriyet'in ilanı ile bitmemiştir. Dünya medeniyet alemine katılmak içinde geçici bir süre muhalif bir cephe yaratılmaması gereklidir" diyordu. O nun için yansız kalması inkılabın durması demekti. Fakat bir yandan İstanbul'un muhalif basınının eleştirileri ağır bir biçimde çoğalırken; diğer yandanda bir parti doğuyordu. Meclis'te İsmet Paşa hükümetine karşı baskı arttı ve özellikle mübadele ile Yunanistan'dan gelen Türk ailelerinin sıkıntıları ileri sürülerek, konu bir güven oyu isteme boyutlarına ulaştı. Kasım başında İsmet Paşa güven oyu aldı. Fakat 17 Kasım'da yeni parti " Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası " adıyla kuruluşunu tamamladı.

Başkan Kazım Karabekir Paşa genel sekreter Ali Fuat Paşa idi. Adnan Adıvar, Rauf Bey, Refet Paşa gibi önemli isimler bu yeni partide yer aldılar." (18)

Parti liderliğini üstlenen Kazım Karabekir Paşa anılarında partiyle ilgili şunları ifade ediyor;" Biz Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adıyla mecliste faaliyet için resmen Dahiliye Vekaletine müracat edince M. Kemal Paşa'da Halk Fırkasının başına Cumhuriyet kelimesini koydurarak Cumhuriyet Halk Fırkası adını verdi. 21 Kasım'da da İsmet Paşa Başvekillikten hastalığı bahanesiyle istifasını verdi. Yerine Feti Bey Başvekalete getirildi.

Ben firkanın liderliğine, Rauf ve Adnan Beyler ikinci liderliğe, Ali Fuat Paşa da Umumi Katipliğe intihap olunarak meclis önünde hürmet edilmesi lazım gelen bir fırka ile işe başladık" (19)

Mustafa Kemal'in Söylev 'inde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile ilgili olarak yapmış olduğu değerlendirme şöyledir: " Rauf Bey ve arkadaşlarının kurdukları parti << tutucu>> diye nitelendirilseydi, belki anlamı olurdu. Ama bizden daha çok Cumhuriyetçi ve bizden daha çok ilerici olduklarını öne sürmeye kalkışmaları elbette doğru değildir.

Parti, dinsel düşünce ve inançlara saygılıdır.>>sözlerini ilke edinip bayrak gibi kullanan kişilerden, iyi niyet beklenebilirmiydi? Bu bayrak, yüzyıllardan beri, bilgisizleri, bağnazları ve boş inançlara saplanmış olanları aldatarak özel çıkarlar sağlamaya kalkışmış kimselerin taşıdıkları bayrak değil miydi? Türk ulusu yüzyıllardan beri, sonu gelmeyen yıkımlara, içinden çıkabilmek için büyük özveriler isteyen pis bataklıklara, hep bu bayrak gösterilerek sürüklenmemiş miydi?

Baylar, olup bitenler de gösterdi ve kanıtladığı, Terakkiperver Cumhuriyet Partisi yurtta cana kıyıcuların, gericilerin sığınağı ve dayanağı oldu; dış düşmanların yeni Türk Devletini körpe Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmayı öngören planlarının kolaylıkla uygulanmasına yardım etmeye çalıştı. Tarih; gizli amaçlarla düzenlenmiş genel ve gerici Doğu başkaldırısının nedenlerini inceleyip araştırdığı zaman, onun önemli ve belirli, nedenleri arasında Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin dinsel konularda verdiği sözleri ve Doğu'ya gönderdiği sorumlu yazmanın kurduğu örgütleri ve yaptığı kışkırtmaları bulacaktır." (20)

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ve gelişen olaylar hakkında Cemil Koçak ise şu açıklamayı yapmaktadır; "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruluşu sırasında bir beyanname yayımlayarak amaçlarını ortaya koydu. Parti bunun yanında bir de program kabul etti. (Bu sırada Cumhuriyet Halk Fırkası'nın << 9 umde >> nin dışında bir programı bulunmuyordu.) Programa göre, parti hem siyasal, hemde ekonomik yönden liberal hüviyetteydi. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na 29 milletvekili katıldı.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşundan üç gün sonra Cumhuriyet Halk Fırkası Meclis gurubunda sıkıyönetim ilanı önerisi reddedilen İsmet Paşa Hükümeti 21 Kasım'da istifa etti. Böylece muhalefet partisinin doğuşu ile birlikte bir siyasal bunalımda ortaya çıkmış oldu. İsmet Paşa'nın Başvekaletten istifasının ertesi günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Cumhuriyetin ilanından önce de İcra Vekilleri Heyeti Başkanı olan Fethi Bey, hükümeti kurmakla görevlendirildi. Fethi Bey, İsmet Paşa'nın otoriter yönetim eğiliminin karşıtı olarak siyasal bakımdan liberal bir kişi olarak

tanınıyordu.Bu bakımdan Başvekaletteki bu görev değişikliği, muhalefet partisi açısından önemli siyasal bir başarı olarak değerlendirildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na ise Fethi Bey'in yerine Kazım (ÖZALP) Paşa getirildi. Yeni hükümet 27 Kasım'da meclisten güven oyu aldı.Siyasal bakımdan ılımlı bir kişi olan Fethi Bey Meclis'te İsmet Paşa Hükümeti'nin muhalifi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na üye milletvekillerinden de güven oyu almayı başarmıştı. (21)

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin merkezinde yaşanan bu siyasi bölünmeler, fırsat kollayan hilafet yanlıları ve Cumhuriyet aleyhtarı kişilere gerekli ortamı sağlamış oldu.Nitekim Ankara'daki siyasi kargaşadan faydalananlar şubat 1925 de Doğu Anadolu'da Şeyh Sait isyanını başlattılar.

Ergün Aybars Doğu Anadolu'daki bu gelişmeler ve Ankara 'daki etkileri konusunu şöyle açıklamaktadır; " Hükümet ve muhalefetin ayaklanmaya gerekli önemi vermemesi, hükümetin olayın olağan tedbirlerle bastırılacağı görüşünde olması, daha önemlisi oluşum döneminde olan Türk İnkılabına karşı girişilmiş, gerici bir karşı devrim olarak yorumlanmaması en çok M. Kemal'i endişelendirmiş ve bu sebeple İsmet Paşa'yı Ankara'ya çağırılmıştı.M. Kemal Paşa ve İsmet Paşa, Türkiye'nin batılılaşması için yapılan inkılabı karşı en küçük bir direnişi bile zararlı görüyorlardı. Gericilik hareketlerine karşı sert bir politika izlemek isteyen M. Kemal Paşa'nın böylesine tehlikeli bir ayaklanma olayı karşısında ve gerçekleştirmek istediği inkılap için, Fethi Bey hükümeti'ni yumuşak ve inkılabı gerçekleştirebilecek yetenekte görmediği için İsmet Paşa'yı yeğlediği ve ayaklanma dolayısıyla bir hükümet değişikliğine gidilmesini amaçladığı anlaşılıyordu " (22)

Öncelikle Türkiye Büyük Millet Meclisi dinin siyasete alet edilmesinin suç olduğu ve vatana ihanet sayılacağını " Hıyanet-i Vataniye Kanununa " ekledi. Hükümet değişikliğinin gerçekleştiği gün 4 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükun Kanunu da kabul edildi. Ve ardından devrim mahkemeleri olan İstiklal Mahkemeleri faaliyete geçirildi. (23)

Takrir-i Sükun ve İstiklal Mahkemeleri isyanın bastırılmasında etkili oldu. Sonuçta Terakkiperver Cumhuriyet Partisi karşı devrimcileri ve hilafet yanlılarını cesaretlendirdiği gerekçesi ile Haziran 1925 de kapatıldı.

Böylece çok partili yaşama geçişin ilk denemesi sonuçsuz kaldı. İkinci deneme 1930 yılında Mustafa Kemal'in direktifleri doğrultusunda Fethi Bey tarafından Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile gerçekleşti.

" 1929 Dünya ekonomik bunalımının derin etkileri Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısında kendini derhal belli etti. Ekonomisi zaten zayıf olan genç Cumhuriyet bu dış etki nedeniyle daha da güç duruma düştü. Gerek Cumhuriyet'in ilanından itibaren hızla gelişen Kemalist devrimlerin yarattığı halk katındaki tepkiler, gerek bu tepkiyi bastırmak için kullanılan baskı mekanizmaları ve gerekse hükümetin ekonomik ve sosyal alanda somut başarılar sağlayamaması, ülkede geniş bir hoşnutsuzluğun yaratılmasına neden olmuştu.

Mustafa Kemal Paşa, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunların hükümetin mecliste eleştirisiz ve denetimsiz bir konumda kalmasından kaynaklandığını düşünüyordu. Bu açıdan bir muhalefet partisi siyasal açıdan yararlı olabilirdi. Mecliste bir muhalefet partisi eleştiri ve tartışma içinde hükümeti uyarabilir ve onu harekete geçirebilirdi. Dolayısıyla bu tür uyarılar sonunda Cumhuriyet Halk Fırkası açısından yararlı olabilirdi. Diğer yandan, bir muhalefet partisi aslında gizli olarak var olan, fakat siyasal baskıları nedeniyle görünmeyen siyasal muhalefeti ve bu muhalefetin gücünüde ortaya koyabilirdi. (24)

O dönemin basınında yer alan haberlere göre " parti programının can alıcı noktaları << vergiler hafifleyecek, paramız kıymetlenecek, hariçten para getirilecek, liman inhisarı kalkacak, köylüye para , ihracata ehemmiyet verilecek >> şeklinde belirtiliyor." (25)

Fethi Bey tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ile ilgili olarak Şevket Süreyya Aydemir'in tek adam kitabında Mustafa Kemal'in Fethi Beye yazmış olduğu mektuptan alıntı yaparak Mustafa Kemal'in bu konudaki görüşlerine yer verir." Büyük Millet Meclisinde ve millet karşısında, millet işlerinin serbest münakaşası ve iyi niyet sahibi kimselerin ve fırkaların görüş ve kanaatlerini ortaya koyarak milletin yüksek menfaatlerini aramaları, benim gençliğimden beri aşık ve taraftar olduğu bir sistemdir.

Memnuniyetle görüyorum ki laik Cumhuriyet esasında beraberiz. Benim siyasi hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur. Büyük Mecliste aynı temele dayanan yeni bir fırkanın faaliyete geçerek millet işlerini serbest münakaşa etmesini Cumhuriyet esaslarından sayarım.

Reisicumhur bulunduğum sürece, Reisicumhurluğun bana verdiği yüksek ve kanuni vazifeleri, hükümete muhalif olan ve olmayan fırkalara karşı adilane ve tarafsızca

ifa edeceğime ve laik Cumhuriyet esası dahilinde fırkamızın, her nevi siyasi faaliyet ve ceryanlarının bir engele uğramıyacağına emniyet edebilirsiniz efendim..." (26)

Fethi Bey yeni kurulan partiye nasıl girileceği konusunda gazetecilere verdiği beyanatta bu partinin kuruluş amacı ve yapacağı çalışmaların laik Cumhuriyet doğrultusunda olacağını açıkça ortaya koydu; " Laik Cumhuriyetçilik programını benimseyenlerin fikirleri ve reyleri ile çalışacaklarına söz vermeleri fırkamıza girmek için kafidir." (27) Demıştır.

Denizli milletvekili Haydar Rüştü Anadolu gazetesindeki köşe yazısında İzmir'i ziyareti sırasında yeni fırka ile ilgili herkesin merak ettiği ve anlamak istediği şeylerin neler olduğunu şöyle açıklıyor; " Herkesin merak ile anlamak istediği noktaları şöylece hülasa ediyorum :

1- Serbest Cumhuriyet Fırkası tabii şerait içinde mi teşekkül etmiştir? Yoksa fırkanın lideri olan Fethi Beyefendi böyle bir fırka teşkili vazifesile mi tavzif edilmiştir?

2- Meb'uslar yeni fırkaya kendi arzuları ile mi girmişler ve gireceklerdir, yoksa yeni fırkanın meclisteki azaları şu veya bu tarzda kendilerine gönderilmiş meb'uslardan mı teşekkül edecek?

3- Cumhuriyet Halk Fırkasının bu yeni fırkaya karşı bu gün ve yarın alacağı vaziyet neden ibaret olacaktır?

Birinci suali soranlar düşündüklerini şöyle izah ediyorlar; Memleketi idare eden Cumhuriyet Halk Fırkası çok sert ve inzibatçı liderler tarafından idare olunmaktadır. Fırkayı fiilen idare eden İsmet Paşa itiraza, tenkide tahammül etmeyen bir devlet ve fırka adamıdır. Mecliste meb'uslar söylemiyorlar kanunlar münakaşasız kabul ediliyor. Hükümet ne arzu ederse meclis o tarzda hareket ediyor. Bu vaziyet meydanda dururken yeni bir fırka nasıl tabi olarak teşekkül eder? Bir mebusun bile tenkidine tahammül etmeyen hükümet ve fırka reisi elbetteki karşısına bir fırkanın çıkmasına rıza göstermez. Olsa olsa yeni fırka;

a- Türkiye tek fırka ile idare olunuyor yolunda hariçte ve dahilde söylenip duran sözleri durdurmak maksadı ile hükümet tarafından ihdas edilmiş olabilir.

b- Hükümetin bir başka zat tarafından teşkili düşünülmüş ve bu maksadı temin içinde en yüksek bir makamın işaret ve ilham ile bu yeni teşekkül vucut bulmuştur.

Haydar Rüştü Bey karşılaşmış olduğu bu sorulara vermiş olduğu cevaplar hakkında da herşeyden önce Fethi Bey'in şimdiye kadar başarılı ve disiplinli devlet

adamlığı ve önemli mevkilerden görev alması, kişiliği ve inkılapçı karakterinin bu partinin doğmasında doğal bir gelişim içinde olduğunu partinin yapay ve art niyetli kurulmadığını ifade etmektedir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası savunduğu liberal ekonomi politikası ve özellikle dar gelirli halkın şikayetlerini ifade ettiği için kısa zamanda taraftar toplar.

Yeni kurulan partinin kapatılış nedenlerini Prof. Dr. Ergün Aybars şöyle açıklamaktadır." Parti, Cumhuriyet Halk Fırkası ekonomik programına karşı liberal bir programla ortaya çıktı. Ancak yeni partinin başlattığı muhalefet ve inkılabı olan bağlılığına rağmen, muhalefetin gücü halk arasında giderek yayıldı ve anti devrimci bir görünüm kazandı. İzmir mitingi kanlı bir biçimde sonuçlandı. Laik devlet tehdit altında görünüyordu. Bu durumda Atatürk Serbest Fırka'ya karşı tavır alınca Fethi Bey'de ülkenin ihtilallerle sarsılmasının yaratacağı tehlikeleri görerek partiyi kapatma kararı aldı. (17 Kasım 1930) Partinin kapatılmasından bir ay kadar sonra Menemen'de Kubilay olayı oldu. Bir grup yobaz şeriat istekleri ile ayaklandı ve bir yedek subay vahşice öldürüldü." (29)

Sonuç olarak Taner Timur'un da ifade ettiği gibi;" Milli kurtuluş savaşımız ve Lozan'ı izleyen senelerde yapılan köklü değişiklikler birbirinden ayrılmaz bir bütünlük içinde ele alındığı takdirde doğru kavranabilir." (30)

Yakın geçmişimize ait bu gelişmeleri iyi incelemek Türk toplumunun çağdaşlaşma yolundaki hızını arttıracacağı gibi tekrarlanmak istenen karşı devrim hareketlerine karşı da uyanık olmayı sağlayacaktır.

C-Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Menemen Olayı

Menemen olayının ilk değerlendirilmesi 28 Aralık 1930 Pazar günü Cumhurbaşkanı M. Kemal'in başkanlığında Dolmabahçe Sarayı'nda oldu.(31) Toplantıya Başbakan İsmet Paşa, Meclis Başkanı Kazım, Erkanı Harbiye Reisi Müşir Fevzi ve ordu müfettişlerinden Fahrettin Paşa, Dahiliye vekili Şükrü Kaya katılmıştır. Dolmabahçe Sarayı'ndaki bu toplantıda Menemen olayı değerlendirilmiş ve alınacak tedbirler görülmüştür.

Bu toplantının sonuçları konusunda Yeni Asır gazetesinde şunlar yazmaktaydı;

“Bu içtimai müteakip Umum Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa Hz. Ankara’ya hareket etti. Dahiliye vekili Şükrü Kaya Bey’de hadisenin derecei şumulüne tahkik için Menemen’e hareket etti.

Gazi Hz. Menemen hadisesinden Kubilay* Bey’in Şehadetinden mütevellit teesürlerini ve taziyelerini Umum Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa Hz. Vesitasıyla orduya tevli etti.”(32)

29 Aralık 1930 tarihinde gazetelerde yer alan bu tebliğ şöyledir:

“Menemen’de ahiren vukua gelen irtica teşebbüsü esnasında, zabıt vekili Kubilay Bey’in vazife ifa ederken, düçar olduğu akıbetten Cumhuriyet ordusunu taziyet ederim. Kubilay Bey’in şahadetinde Mürtecilerin gösterdikleri vahşet karşısında Menemen’deki ahaliden bazılarının alkışla tasvipkar bulunmaları bütün Cumhuriyetçi ve vatanperverler için utanılacak bir hadisedir. Vatani müdafaa için yetiştirilen, dahili her politika ve ihtilafın haricinde ve fevkinde muhterem bir vaziyette bulunan Türk zabıtının mürteciler karşısındaki yüksek vazifesi vatandaşlar tarafından yalnız hürmetle karşılandığını şüphe yoktur. Menemen ahalisinin bazılarının hatalarını bütün milleti müteallim etmiştir. İstilanın acılığını tatmış bir muhitte genç ve kahraman zabıt vekilinin uğradığı tecavüz, milletin bizzat Cumhuriyete karşı bir suikast telakki ettiği ve mütecasirler ile müşevvikleri ona göre takip edeceği muhakkaktır.

Hepimiz dikkatimizi bu meselede vazifelerimizin icabatını hassasiyetle ve hakikatle yerine getirmeye matuftur. Büyük ordunun kahraman genç zabiti ve Cumhuriyetin mefkureci muallim heyetinin kıymetli uzvu Kubilay Bey temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatiyetini temizlemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.”(33)

Reisicumhur

Mustafa Kemal

Cumhurbaşkanı M.Kemal’in bu tebliğinin ardından basında Büyük Millet Meclisi çevresinde olayın nasıl değerlendirildiği ve düşünülen tedbirler konusunda ise şunlar yer almaktadır:

“B.M.M. mehafilinde istiklal mahkemeleri usulünün ihdası muhtemel görünüyor. Ankara’dan gelen malumata nazaran B.M.M. mehafilinde hakim olan kanaata göre inkılabı caniyane tasattile karşı koymak için alınacak tedbirler meyanın da istiklal mahkemesi usulünü ihtas eylemeye lüzum görülmesi bile muhtemeldir. Tahkikatın

selameti için Menemen havalisinde örfi idare tesisine ihtiyaç görülmektedir. Hadisede ihmalleri görülen memurlar şiddetle ceza göreceklerdir.”(34)

Anadolu gazetesinde de; *

“İstanbul’da Takriri Sükun kanunu yeniden ihya edileceğinden bahsedilmekte ise de buna ihtimal verilmemektedir. Başvekil İsmet Paşa Hz.’nin Ankara’ya avdetinden sonra buna lüzum olup olmadığı anlaşılacaktır.

Bizzat tahkikatla meşgul olmak üzere Menemen’e giden Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey’den hadiseye dair mühim bir rapor beklenmektedir.”(35) Haberi yer almakta idi. Konuyla ilgili olarak Yeni Asır gazetesinde ise;

“ B.M.M Reisi Kazım Paşa Takriri Sükun kanununun iadesi mutasavver mi bulunduğu hakkında ki suale verdiği cevap şöyledir.

- Takriri Sükun kanunun yeniden ihya edileceği hakkında söylenen sözlerin aslı yoktur. Bu mevzubahis değildir. Hükümet kendisine terettüp eden vazifeyi yaparak irticaa karşı esaslı tedbirler alacaktır.” (36) Deniyordu.

Yine gazetelerde yer alan haberlere göre “ Baş Vekil İsmet Paşa bugün B.M.M de mebuslarla hasbihalde bulundular. Denizli mebusu Haydar Rüştü Bey hadise günü İzmir’de bulunduğu ve cenaze törenlerine katıldığından vaziyeti yakından bildiğinden hadiseyi bütün tahsilatı ile anlattı. Mebuslar hadiseyi dinledikten sonra hükümetin fevkalade tedbirler almasını beyan ettiler.

İrtica hadisesi münasebetiyle hükümetin meclisten fevkalade selahiyetler istemi dahiliye vekilinin tetkikleri neticesinde olacaktır.” (37)

Anadolu gazetesindeki habere göre mebusların olağanüstü tedbirlerin alınmasından yana oldukları anlaşılıyor.

“ Başvekil İsmet Paşa Hz.leri yarın içtima edecek fırka grubunda Menemen irtica hadisesi münasebetiyle hükümetçe ittihaz olunacak fevkalade tedbirler etrafında izahat verecektir.

İzmir, Manisa, Menemen’de kısa bir müddet için örfi idare olunacağı anlaşılmaktadır.

Hükümet badema bu gibi irtica hadiselerine meydan vermemek için “ İnkılabı Koruma” namıyla yeni bir kanun kabul edilmesini B.M.M ye teklif edeceklerdir. Bu

* Kubilay adı Gazetelerde değişik şekillerde yazılmıştır. Genellikle Kubilay yerine Kublay, Koplay,Kuplay denilmiştir.

kanunla her nevi irtica temayülleri kökünden kazınacak en küçük irtica kımıldamalarına kat'i surette set çekilecektir.”(38)

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın grup toplantısında konu ile ilgili olarak yapılan görüşmelere ilişkin haberler Yeni Asır gazetesindeşöyledir;

“ Ankara'dan gelen malûmata göre C.H.F grubu saat 11'de toplanmıştır. Alınacak tedbirler arasında istiklal mahkemelerinin teşkili fikrinde bulunanlar azdır. Bilhassa Başvekil İsmet Paşa bu fikre taraftar olmamıştır. Öğleden sonra devam eden müzakerede kısmı idarei örfiye ilanına fevkalade kanun tanzimine karar verilmiştir. Alınacak tedbirlerin ve tecziye edilecekler hakkındaki cezaların en kısa bir müddet zarfında tatbiki umumi bir arzu halinde tecelli etmiş bulunuyor” (39)

Basında yer alan haberler arasında Menemen hadisesi ile ilgili olarak Mecliste henüz müzakerenin başlamadığı ancak irtica hareketi ve alınacak tedbirler konusunda mebuslar arasında heyecanlı tartışmaların olduğu İsmet Paşa'nında zaman zaman bu tartışmalara katıldığı ancak gerek şahsi gerekse hükümetin fikrini beyan etmekten ziyade oradakilerin fikirlerini almaya önem verdiği bildiriliyor.Genel düşüncenin ise hükümete azami şiddet tavsiyesi olduğu belirtiliyor.

Ayrıca Denizli mebusu Haydar Rüştü Bey ile diğer bazı mebuslar İsmet Paşa'ya malumat verdikleri, hadisenin yüzelliliklerle alakadar görüldüğü bu vatan hainlerinin zaman zaman tekrarlanan suikastlere karşı tek çözümün şiddetli tedbirler gerektirdiği düşüncesi de yer alıyordu.(40)

Serbest Cumhuriyet gazetesinde var olan kaniya göre B.M.M. müzakeresinin temel konusu örfi idareden çok istiklal mahkemesinin ihyası olacağı idi.

T.B.M.M .nin 29.12.1930 tarihli oturumun birinci celsesinde oturumu açan meclis başkanı Refet Bey'den sonra söz alan denizli mebusu Mazhar Müfit bey ; kırk arkadaşın imzası ile Menemen olayı ile ilgili olarak soru önergesi vermiş bu soru önergesi meclis başkanı tarafından hükümete edileceği bildirilmiştir. (41)

01,01,1931 tarihli meclis toplantısında da birinci celsede meclis başkanı Kazım Paşa Menemen kazası ile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında idari örfiye ilanı hakkında başbakanlık tezkeresini okutur.Bu tezkere şöyledir;

“ Büyük Millet Meclisi Reisliğine

Teşkilatı Esasiye kanununun 86. Maddesinde “ Vatan ve Cumhuriyet aleyhinde kuvvetli ve fiili teşebbüsat vukuunu müeyyid kat'i emaret görüldükte İcra Vekilleri Heyeti

müddeti bir ayı tecavuz etmemek üzere umumi veya mevzi idarei örfiye ilan edilebilir” denilmiş olmasına ve Menemen’de 23.12.1930 tarihinde irtikap edilen cürmün hazırlık tahkikatında bu cürmün Cumhuriyet aleyhinde şumulü bir tertip olduğu hakkında kat’i emareler görülmüş bulunmasına binanen Menemen kazası ile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında 1. Kanunisanı 1931 tarihinden itibaren bir ay müddetle idarei örfiye ilan olunmasına. İcra Vekilleri Heyetinin 31.12.1930 tarihli içtimaında karar verilmiştir.

Keyfiyeti Büyük Meclisin tastikına arz eylerim efendim. "(42)

Başvekil

İsmet

Bunun ardından Denizli milletvekili Mazhar Müfit Bey ve arkadaşlarının Menemen olayı ile ilgili olarak hükümetin olay hakkında ne gibi tedbirler aldığına ve alacağına dair sorularının Başbakan İsmet Paşa tarafından cevaplanmasına geçilir.

İsmet Paşa’nın bu konuşma metni incelendiğinde üç ana konu göze çarpıyor. Bunlardan birinci bölümde olayın içeriği ve gelişimi, ikinci bölümde olay sonrası alınan tedbirler ve alınacak tedbirler, üçüncü kısımda da olayın farklı bakış açısından değerlendirilmesidir.

Birinci bölümde özetle; 23 Aralık ta meydana gelen olayla ilgili olarak aldıkları ilk raporda olayın mahiyeti itibarıyla üç dört bedbahtın devlet kanunlarına karşı çilginca bir hareketi olduğu ve derhal cezalarını görmeleri fikrini uyandırdığını belirtiyor. Olayla ilgili müteakip raporlarda ise Kubilay’ın vahşiyane muamele gördüğü ve halkın bu olaya kayıtsız , hissiz seyirci kalmasının konu üzerinde önemle durulması gerektiği düşüncesini ortaya koydu.

Adliyenin yapmış olduğu soruşturmalar sonucu birçok gerçeğin ortaya çıktığını belirterek ilk ortaya çıkan gerçeklerin olayı yaratan çetenin o günden beri mehdilik fikrini etrafta yaydığını uğradıkları köylerde silahlandıklarını ve Menemen şehrini daha evvel keşfederek tertipli olduklarını tesbit edildiğini söyleyen İsmet Paşa konuşmasının devamında bu olayın üç dört kişinin meydana getirdiği bir olay olmadığını, Manisa’da üç aydan beri bir takım içtimalar neticesinde kararlaştırmış, büyük şehirler arasında gidiş gelişlerin olduğunu ve bizzat Menemen şehri içinde bu çetenin geleceğini bilen onlar gelince kendilerine bir takım elbise hazırladıklarını söyleyen adamların tesbit edildiğini ifade etmiştir.

İsmet Paşa konuşmasının ikinci bölümünde alınan ve alınacak tedbirler konusunda da özetle; öncelikle Teşkilat-ı Esasiye kanununun 86. maddesi gereğince hükümetin Manisa, Balıkesir merkez kazaları ile Menemen'i kapsayacak bir idarei örfiye ilan edildiğini bildirmektedir. Adli makamların ise üzerlerine düşen görevleri layığıyla yerine getirdikleri ve bundan sonra da görevlerini yapacaklarını vurgulamaktadır.

Konuşmasının üçüncü bölümünde de olayın değişik açılardan değerlendirmesine geçiyor; "Menemen olayında da olduğu gibi yüzlerce senedir dini siyasete alet etme geleneği bozulmamıştır. Bir takım adamlar özellikle politikacılar dini fertlerin hürriyetleri ve devlet kanunları aleyhinde kullanılmamaları siyasette aranılan şeydir. Din elden gidiyor sloganı ile Cumhuriyet ve devlet aleyhine çalışılmaktadır. Laik idare herkese vicdan ve inanç özgürlüğü getirirken bazı vatandaşlar bunu siyaset aracı yaparak devletin idaresinde etkili olmaya çalışmaktadırlar." (43) Yorumunu yapıyor. Konuşmasının devamında, Menemen olayı sorumlularının amaçları uğrunda bu derece cesur davranmaları ve kendilerine güvenmelerinde hükümet işlerinde bir çeşit zayıflık görmelerinden kaynaklandığının göz ardı edilmemesi gerektiği ve bu düşüncenin doğmasında da hükümete yönelik eleştirilerinin sorumsuzca yapılması, abartılı olarak yapılmasından kaynaklandığını bu konuda hükümet mualliflerinin yapacakları eleştirilerden sorumluluklarını bilerek göz önüne alarak yapmaları gerektiğini vurguluyor.

İsmet Paşa B.M.M. de yapmış olduğu konuşmasında şöyle devam ediyor:

"Hadisede pek ehemniyetli olan diğer bir noktayı da nazarı dikkatinize arz etmek isterim. O da dahili herhangi bir mesele karşısında nihayet bir askeri müfreze, orduya müracaat olunduktan sonra bile vatandaşların kayıtsız kalmalarıdır.

Bunun sebebini size arz edebilirim. Başlıca sebep; dahili meselelerde sık sık ordunun müdahalesine ihtiyaç gösterilmesidir. Yani; mülki, idari makamlarımız henüz ellerindeki bütün kuvvetleri kullanmadan orduya müracaat ediyor. İkincisi; askeri müfreze, vazifesinden hariç bir takım müdahalelere sevk olunuyor. Askeri müfreze bir sivil veya bir jandarma müfrezesi değildir. Askeri müfreze bir yere gelince onun kumandanı taşkınlık gösteren kalabalık karşısında ne suretle hitap edeceğini, onları nasıl ikna edeceğini düşünmemelidir. Onları ikna etmek imkanları kendi san'at ve ihtisası haricindedir.

Dahili hadisede askeri müfreze gelinceye kadar bütün bu tertibat, vatandaşlar arasında halledilmiş olması lazımdır. Demekki mülki idare ikna edecek, ihtar edecek,

tenbih edecek, sivil kuvvetleri ve jandarma kuvvetleri kullanılacak bunların hepsine karşı gelinmiş olan mütecaviz nihayet mülki idarenin silahı ile yola getirilemeyecek ise askerın silah kuvveti ile kanuna itaata icbar olunacak. İşte ancak o zaman asker gelirse vazife gayet basittir, acıdır, fakat basittir. Binanenaleyh asker dahili hadiselerde ancak bu hudut dahilinde kullanılabilir. Bu suretle bir çok hadiseler vehamet peyda etmeden hallolunur. Bu mevzuun muhtelif kanunlarımızdaki temaslarını mezcetip B.M.M. ne ayrıca bir kanun layıhası takdim etmek istiyoruz. Dahili hadiselerde askeri müfrezeler ne gibi ahvalde celbolunur? ve celb olunduğu zaman karşılıklı vazifeler nelerden ibarettir. Bunu gerek vatandaşlar ve gerek bizzat askeri müfrezeler sarahatle bileceklerdir. Bir diğer ihtiyaç yine nazarı dikkati celbetmiştir. O da böyle fevkalade hadiseler olunca Adliye bir takım usullerini ihtisar ederek hususi bir hattı hareket takip edebilmelidir. Bunuda ayrıca tetkik ediyoruz".(44)

İsmet Paşa sözlerini memlekette bu tip gizli tertiplerle Cumhuriyet aleyhine çalışanların mahkemelerde en suratlı şekilde cezalandırılması bu ve buna benzer olaylardan ders alınarak eksikliklerin giderilmesi temennisi ile bitiriyor.

İsmet Paşa'nın konuşmasının ardından söz alan, Mazhar Müfit Bey konuşmasının başlangıcında İsmet Paşa'nın olağanüstü hallerde uygulanacak konuların var olması gerektiği düşüncesine katıldığını bildiriyor. Sözlerinin devamında da olayın basit olmadığı İsmet Paşa'nın da belirttiğine göre üç aylık bir dönem içinde geliştiği büyük şehirler arasında gidiş gelişler olduğunu belirttikten sonra; "Bu üç ay zarfında idarei mülkiyemiz neredeydi? sorusunun ardından Buranın valisi, polisi, zabıtası, jandarma kumandanı yokmuydu? Bu meselede hükümeti merkeziye ne kadar sürat ve dirayet göstermişse ve biz onlara ne kadar şükran borçluysak malesef mahalli memurlardan da vazifelerini yapmadığından tekasül ve ihmallerinden dolayı haklarında bittahkik konunun hükmünü talep etmekte o kadar hakkı sarıhimizdir. Fevkalade bir kanun bu tür olaylar için gereklidir. Ancak İstiklal Mahkemeleri hiçbir zaman aklımdan geçmemiştir."(45) Diyerek önemli bir konuyu dile getiriyordu. Gazetelerdeki haberlere görede millet vekillerinin genelinde İstiklal Mahkemesinin kurulması gereğinin olmadığı ancak idarei örfiye ve inkılabı koruma kanununun gerekliliği düşüncesinin hakim olduğunu görüyoruz.

B.M.M.nin 01. 01. 1931 tarihli toplantısında Mazhar Müfit Bey'in ardından kürsüye gelen Ağaoglu Ahmet Bey (Kars Milletvekili) de sözlerinde;" İsmet Paşa'nın

açıklamalarından tatmin olduğunu ancak olayın belli ölçülerde sorumluluğunun kendilerinde daha doğrusu Cumhuriyeti halka iyi kavratamayan memleketin düşünürlerine, gazetecilerine, alimlerine aydınlarına ait olduğunu " (46) dile getirerek biraz da öz eleştiri yapmıştır.

Sonuçta B.M.M, Manisa, Balıkesir merkez kazaları ile Menemen`de idare-i örfiye nin uygulanmasına oy çokluğu ile karar vermiştir.

II. BÖLÜM

A- MENEMEN OLAYININ GELİŞİMİ

Tarih 24 Aralık 1930 yada eski adıyla 24 Kanunievvel 1930 Çarşamba günü gazetelerin ilk sayfasını irtica olayı haberi kaplamıştı. Haber manşetten verilmiştir. O dönemin İzmir gazetelerinden biri olan Anadolu gazetesinde yedi silahlı haydutun şeriat isteriz diyerek halkı inkılap aleyhine tahrik etmek istedikleri yazıyordu.

Gazetenin muhabirlerinden birinin bizzat görgü tanığı olması nedeniyle olayın gelişimi onun ağzından anlatılmaktaydı.

"Sabahleyin saat yedibuçukta evden çıktım. Hiç bir şeyden haberim yoktu. Çarşıya doğru ilerliyordum. Sokaklarda rast geldiğim insanlarda garip bir hal hissediyordum. Evvela bir mana veremedim. Biraz daha ilerledim, mahkeme caminin önüne geldim. Burada beş on kişi bir araya gelmiş bazı şeyler konuşuyorlardı. Telaşlı bir halde idiler. Yanlarına yaklaşıp sordum.

-- Hayrola böyle ne var ?

Bana şunu anlattılar

--Biraz evvel camiye yedi kişi geldi. Mavzerleri vardı . Namazdan sonra cami içindeki (lailaheillallah) ve (inna fetahneke) yazılı bir bayrağı aldılar. Bu yedi şahsın üzerinde çaprazlama fişenkler var, omuzlarında mavzer ve bellerinde tabancalar, bıçaklar bulunuyor. Mehdiressulun geldiğini söylüyorlardı.

Bu haber üzerine derhal tahkikata giriştim. Camiye doğru ilerledim. Biraz sonra oraya varmıştım. Gördüğüm manzara beni hayretler içinde bırakmıştı. Bu adamlar buraya kadar nasıl gelmiş, hükümetin yanındaki camide ne arıyorlar. Ne yapmak niyetindeler?

Uzaktan bakıyordum. Cami müezzine bazı şeyler söylüyorlardı. Muezzin bu silahlı adamların dediklerini kabul etmemiş olacak ki ; yedi kişi onun etrafını aldı, biri elindeki mavzerin namlusuyla dürttü ve ;

-- Müezzin efendi!

Diye bağırdı.

-- Sen galiba islam değilsin, kelime-i şahadet getir.

Bu sözler üzerine müezzin korktu, hareketlerinden titremekte olduğunu anladım. Biraz daha sokuldum. Benim gibi daha birçok kimseler oraya gelmişlerdi, Mehdi Resulü olduğunu söyleyen bu yedi kişiye ve onların ne yaptıklarına bakıyorlardı.

Biraz daha sokuldum. Bunlar kimlerdi?

Yüzlerinde sakal vardı, fakat genç oldukları anlaşılıyordu. Sakallara karışan bıyıklar bu adamların çehresine korkunç bir şekil vermişti.

Müezzinden bazı şeyler istiyorlardı. Nihayet müezzin korkusundan razı olup, hepsi camiye girdiler. Biraz sonra ellerinde bir bayrakla dışarı çıkıyorlardı. Bu bayrak eski zamana ait ve üzerinde işleme ile (lailaheillallah, Muhammedüresulüllah, inna fetahneke fethan mübina) yazılı idi.

Silahlı adamlardan biri diğerlerine nazaran daha ihtiyardı. Dikkat ettim aralarında Arapça konuşuyorlardı. Birisi çocuk denecek yaşta idi.

Tam bu sırada bir vaveyla koptu, Arapça konuşan bu yedi kişi hep bir ağızdan bağırmaya başladılar:

-- Allahüekber, Allahüekber Lailaheillallah... ilah...

bu seda ; o vakıta kadar kapıda duran ve bu yedi kişiye bakanlara mes'elenin ne olduğunu biraz ihsas eder gibi idi.

Tekbir ve tehlil sedalarına o civardaki halk koşuyordu, epey kalabalık olmuştu, müsellaş şahıslar ellerinde bayrak olduğu halde bu camiden çıkarak sokaklardan geçmiş hükümet önüne varmıştı.

Meydanda duran bu şahısları meraklı bir seyirci kafilesi seyretmekteydi. Tam bu sırada yedi kişi arasından en ihtiyarı iki elin yukarı kaldırdı. Bir dua okuduktan sonra iki elle yüzünü sıvazladı.

-- Ey ahali! Ben (Mehdi Resul) um. Beni peygamber gönderdi. Dedi.

Ortalık çok fena oldu din kalmadı. Biz şeriatı tekrar kurmaya geldik. arkamızda yetmiş bin kişi vardır. Demiş ve bazı herzeler savurmaya başlamıştır.

Meydanda bir daire resmettiler. Tam orta yere bayrağı diktiler. Sancak şerifin çıktığı ilan edildiğini söyleyerek halkın kendilerine iltihakını talep ettiler. Halk bu sözleri duyunca bir takım esrarkeş ve delilerin karşısında bulunduğunu anlamakla beraber

bunların silahlı olmaları hasabiyle kanlı bir vak'a zuhur edebileceğini nazar dikkate almış oradan uzaklaşmıştır.

Mehdiressul namını taşıyan haydut, kendisini hiçbir kuvvetin mağlup edemeyeceğinden dem vurmakta idi bir kısım halkta bunu tanıyordu. Bu şahıs Manisa civarında Horoz köyünde Derviş Mehmet ismini taşıyordu. Fakat buraya ne maksatla gelmişti?

Münevver ve inkılabı benimseyen halkımız bu herzeleri işitince alaylı bir vaziyet almış, bir kısmı çekilip gitmiştir. Sabahleyin ticarethanelerini açan Menemen halkından bir kısmı gürültüyü haber almış, duymuş, herhangi bir vak'a olabileceğini tahmin ederek dükkanlarını tekrar kapamış evlerine çekilerek vak'ayı uzaktan beklemeye başlamıştır.

Derviş Mehmet etrafı ihata eden ve merak saikasile toplanan halkı

-- Şeriat isteriz, şapka giyenler kafir olur!

Diye bağırarak kelime-i şahadet getirmeye teşvik ediyordu. Müsellah yobazların başlarında keçe külah ve poçular vardı.

Bu sırada cami kapısındaki halk arasında kıpırdanmalar oldu, genç bir zabıt halkı yarararak ilerledi.

--Bu nasıl şey! Haydi buradan çekilin, işinize gidin dedi. Fakat sahte Mehdiressul, genç zabite kafir dininden çıkmasını ve sancağın altından geçmesini söyledi. Genç zabıt; Bu saçma hareketi yapamayacağını söyleyerek bunları alıp götürmek istedi. Müsellah şerirlerden biri atıldı, Sahte Mehtiresulun emriyle genç zabitin üzerine yürüdü. Tabancasını çekti ve ateş etti.

Zabitimiz yaralanmıştı. Yere düştü oradaki halk dehşet içinde kalmıştı, bir kısmı kaçıyordu.

Vatan hainlerinden biri geldi, yaralı zabitimizin kolundan tuttu caminin ortasındaki bayrağın altına çekti, orada bıçakla boğazından kesti, başını gövdesinden ayırdı.

Sahte Mehdiressul emretti.

--Kan içmek haramdır. Fakaç, bunun kanını içmek helaldir.

Haydutlar genç Zabitin kanını emmeye başladılar. Bu harekette bittikten sonra şehit zabitimizin başını bayrağın üzerine geçirdiler.

Bu feci manzara vatan hainlerinin kana susamış olduklarını ve oraya kan dökmek fikriyle geldiklerini gösteriyordu.

Hadise derhal şayi oldu. Şehit edilen zabitemiz mübbeccel ordumuzun mensuplarından Zabıt vekili Kubılay Beydi. İzmir muallimlerinden olup mukaddes vazifesini ifa ediyordu. Hükümet derhal lazım gelen tedbiri aldı. Bir taraftan Jandarmalarımız ve bekçiler hadise mahaline yetişirken diğere taraftan Menemen civarındaki askeri kuvvetlerimize de haber verildi. Bu kuvvetlerden bir kısmı derhal harekete geçti Hasan Ağa Camiine doğru ilerlediler.

Şerirler evvelden aldıkları tertibatı sayesinde merkez olarak bu camii intihap etmişlerdi. Hükümete yakın mesafede bulunan Mahkeme Camiinden bayrağı aldıktan sonra Hasan Ağa Camiine gelmişlerdi.

Bir müddet sonra Jandarma ve askerlerimiz camii yanına yaklaşmışlardı ki; Camii minaresinden silah sesi duyuldu. Müezzin minareden bir el silah atmış ve işaret vermişti. Gelen Jandarmalar süngü takmışlardı. Halk dağıldı bende çekildim.

Sahte Mehdi;

--Korkmayın! Kendinizi sıkı tutun, ben yanınızdayım Mehdiressul ölmez, bana kurşun işlemez.

Diye haykırdı.

Şerirler camiinin muhtelif kucaklarına saklanırken, müfreze kumandanının teslim ol ihtarlarına ateşle karşılık verildi. Müsademe dokuz buçukta başladı bir müddet devam etti.

Jandarmalar camiiye girdiler. Kana susamış haydutlardan üçü gebermişti, birisi ağır surette yaralıydı. Vatan hainlerinden diğere üçü ortada yoktu. Mehdiressul olduğunu söyleyen hainde diğeriyle birlikte gebermişti.

Her taraf arandı, camii avlusunda bir takım yaralılarda vardı. Camiide kalan, gebertilen ve yaralanan vatan hainlerinin üzeri arandı, üzerlerinde bir miktar esrar zuhur etti. Yaralanan hain;

--Bizi öldüremezsiniz, arkamızda 70 bin kişi geliyor.

Diye bağıyordu.

Camiide vatan hainlerinin yanında tesadüfen bulunan halktan müsademe esnasında yaralananlar vardı. Bunlar, Melakaki Hasan, Bekçi Şükrü, Bakkal Murat ve Vekfi Efendilerdi. Tedavi altına alınmışlardı. Ağır yaralanan vatan ve millet hainide tedavi altına alınmış ve isticvap edilmiştir. Bu haydutların isimleri tamamiyle tesbit olunmuştur. Kaçanların isimleri belirlenmişti. (47)

Anadolu gazetesi muhabirinin bu izlenimleri ve konuya ilişkin bilgiler olayın ilk gelişiminin nasıl olduğu şeklinde devam ediyordu.

Yapılan tahkikatın neticesinde vatan hainlerinin Manisadan hareket ettikleri ve köylere uğrayarak bir hayvan çardağında sabahladıktan sonra erkenden Menemen'e girdiklerinin anlaşılması olduğu ve Vak'anın telefonla, telgrafla vilayete bildirildiği anlatılıyordu.

Vali Kazım Paşa'nın derhal postahaneye giderek, telgraf makinesi başında Menemen Kaymakamı ile görüştüğü ve meseleyi Dahiliye Vekaletine bildirmiş olduğu yazılıyordu.

Yine Anadolu gazetesindeki habere göre; Menemen'e ilk gelenlerin; Vali muavini Saip Bey, Müddeiumumi Hidayet Bey, Birinci Müstantik Ali Rıza, Müddeiumumi muavini Cevdet ve Fuat Beyler oldukları yazıyor idi. Bunların tahkikata hemen başladıkları belirtiliyordu.

Anadolu gazetesi gibi siyasi bir gazete olan Yeni Asır gazetesinde de olay birinci sayfada "Menemen'de irtica hadisesi" başlığı altında yer alıyordu. Olayın nasıl başladığı ve geliştiği konusunda ise şunlar yazılıyordu.

Kendisine Mehdi süsü veren Derviş Mehmet ve beş arkadaşı Manisa'da Çırak Mustafa'nın bir esrar tekkesi olan kahvesinde haftanın muayyen günleri toplanır, zikir ederlermiş. İrticai hareket teşebbüsü mahut esrar tekkesinde başlamıştır. Altı hain kendi aralarında "Şeriat isteriz" yavesi altında şapka ve teceddüt hareketi aleyhinde konuşmakta imişler.

Nihayet bir gün Menhus tasavvurlarını tatbika karar vermişler. Receb'in onbeşinde Manisadan çıkarak "çalık" mevkiine gelmişlerdi. Burada mevcut bir çardak içinde kalmışlar, kendi tabirlerince riyazete çekilmişlerdir.

Dün Menemen'e inmeye karar veriyorlar. fakat hiçte tasavvur etmedikleri bir manzara ile karşılaşıyorlar. Zira Menemen halkı baştanbaşa bir kalp bir dimağmış gibi bu menhus teşebbüsün karşısına dikilmiş onu derin bir gayzla ve nefretle boğmuştur.

Manisa'dan Menemen'e gelen haydutlar "Keseköy" camine girdiler. Cemaat hayret ve korku içindeydi.

Bir baskın mı vardı? Telaş ve endişe asarı herkesin çehresinde belirmiş idi. Azılı hain Derviş Mehmet omuzundaki Yunan mavzeri ile minbere ilerlemiş diğerleride caminin muhtelif noktalarına halkı tehdit edecek şekilde yayılmıştı. Menhus herif minber

yanında duran ve “innafetahneke” yazılı bir atlas kumaş alarak kan bürüten iğrenç gözlerini halka tevcih etti. Ve ;

-- Öğleye kadar hepiniz bu sancağın altında toplanacaksınız. Toplanmazsanız çok pişman olursunuz. Çünkü etraf yetmiş bin kişilerle sarıldı. İzmir ve İstanbulu aldık.

Bu deli saçmalarını dinleyenler tehlikeli bir kaç haydut karşısında olduklarını anladılar. Ve cami terkte istical gösterdiler. (48).

Yeni asır gazetesindeki bu yazının devamında hain olarak nitelenen bu Cumhuriyet karşıtı kişilerin belediye meydanına geldikleri ve tekbir sesleri ile halkı etkilemeye çalıştıkları anlatılmakta ve şöyle devam etmektedir:

“Haydutlara karşı gayzü nefretten ibaret milli duygu inkılabı seven, benimseyen varlığın şuurlu duygusu onları ezmeye boğmaya amade idi.

Vaziyetin fecaatından haberdar olan jandarma elde mevcut jandarmanın üç beş neferden ibaret olduğunu nazarı dikkate alarak ciheti askeriyeden yardım istemiştir. O esnada talimde bulunan müfreze asker hadise mahaline gelmiş ve derhal “süngü tak” olarak hadise mahaline ihata etmiştir.

Müfreze kumandanı ihtiyat zabıt namzedi Kubilay bey kanındaki hasametini sevkile tek başına haydutların yanına giderek “ne istiyorsunuz?” demiş ve kendilerine kanun kuvvetine iteata davet etmiştir. Fedakar Cumhuriyet ordusunun bu aslan kalpli evladı tüyler ürpertici bir şenaata maruz kalmıştır. Şakilerden biri silahıyla Kubilay beyi yaralamıştır.

Derviş Mehmet belinden çıkardığı bıçakla Kubilay beyin aziz başını vücudundan ayırmıştı. Bu müthiş cinayet burada hitam bulmamış canavar ruhlu hainler Kubilay’ın başını bayrağı taşıyan ağaca asmışlardır.

Bu cinayetin ika eden elemli dakikalarda bir makinalı tüfenk harekete geçti. Menemen halkından Dakar Ali efendi ve arkadaşlar ile iki bekçi askeri müfreze ile birlikte şerirler üzerine ateş açtılar. Haydutlar mukabele ediyorlardı.

Haydutların kurşunları ile mahalle bekçisi Şevki Efendi anlından ve Hasan efendide göğsünden vurularak şehit oldular. İki haydutta bu sırada gebertildi. Üçüncüsü Derviş Mehmet diz çökerek deli saçmalarına devam ediyordu.

--Biz peygamberiz bize kurşun işlemez.

Bu sırada yaylım ateşi ile öldü. Haydut Mehmet Zeki yaralanırken diğer iki haydut kaçtı. Firari haydutların takibatına devam ediliyor. Şehitler derhal hükümet

konağına kaldırıldı. Haydutların leşleri de Gazez cami avlusuna nakledildi. Haydutların üzerinde, usturular, bıçaklar, paketle esrar bulunmuştu. Hepsi sakallı olup 45-50 yaşlarında tahmin ediliyor. İçlerinden en yaşlıları Derviş Mehmet tir.

Yaralı olarak yakalanan Mehmet Zeki uzun uzadıya isticvab edildi, herşeyi itiraf etmişsede ahmakça sözlerine devam ederek arkadaşlarının ölmediklerini söylemiştir. Bu arada firar eden arkadaşlarının ismini vermiştir.” (49).

Yeni Asır gazetesinde olay anlatılırken sık sık Menemen halkının bu olayla bir bağlantısı olmadığı ve Menemen halkının Türk inkılabına ve Cumhuriyete olan bağlılıkları dile getirilmiştir.

Olay gerek Anadolu gazetesinde gerek Yeni Asır gazetesinde geniş yer bulurken Serbest Cumhuriyet gazetesinde ancak dördüncü sayfada yer bulmuştur.

Bir irtica hadisesi başlığı altındaki yazıda Menemen de kendine mehdi süsü veren bir vatan haininin birkaç serseri ile birlikte Menemen’de irticakarane hareketle jandarmaya karşı silah çekme cesareti gösterdiğini ve bu konuda vilayetten alınan resmi açıklamayı yayınlamakla yetinmişlerdir. Bu resmi açıklama Anadolu ve Yeni Asır gazetelerinde de yer almakta idi,(50)

Olay günü vilayetin gazetelere vermiş olduğu resmi tebliği şöyledir:

“Kendine mehdi süsü veren Derviş Mehmet namında bir mürteci; cahil beş silahlı arkadaşıyla Manisa’dan çıkmış ve köyler haricinden dağlarda bir çardakta barınarak bu sabah Menemen’e gelmiş;

“Şeriat isteriz”

Diye innaftahneke yazılı bir bayrak çıkararak halkı kendilerine iltihaka davet etmişlersede halk reddetmiştir.

Kendilerini ihata eden müfrezelerimizin teslim tekliflerini kabul etmeyerek müfreze üzerine ateş açmışlar, bir müfreze kumandanı, bir mahalle bekçisi şehid olmuştur.

Mürtecilerden üçü ölü, birisi ağır yaralı olarak silahlarıyla tutulmuştur. Ağır yaralı; arkadaşlarının hüviyetlerini vermiştir. Vilayet makamınca lazım gelen şiddetli ve müessir tertibat zamanında ve derhal alınmıştır.

Mahalline merkezden de bir zabıt kumandasında müfreze, vali muavini, müddeiumumi muavinleri otomobillerle gönderilmişlerdir. Mütecasirler hakkında Manisa

vilayetimiz müşterek tertibat almıştır. Bunların içinden sıvışabilen ikisini hüvveyetleri tamamille bellidir. Bunlarında her iki taraf müfrezeleri şiddetle takip ediyorlar. (51)

Yine olay günü akşamı geç vakit gazetelere gönderilen ikinci bir tebliğde şöyledir:

“Bu sabah Menemen’de ika edilmek istenen ve Manisa’da tarikat ve tekke hayatını gizlice yaşayan bazı irtica şakileri tarafından idare edilen irtica hareketi tepelenmiştir.

İdare ve Adiline makamı büyük bir sur’at ve şiddetle tahkikata girişerek geç vakte kadar bu irtica, şekavet ve gizli tekkelerle alakadar adamları celp ve isticvap ve tevkif etmiş ve bu işle alakası görülen bazı maznumlar Manisa vilayetinden, Menemen’e sevk edilmişlerdir.

Tahkikatın icap ettirdiği her icraat yapılacaktır. İki firari üzerinden vilayetlerin müşterek takibatı şiddetle devam ediyor. Her tarafta tedbirler alınmıştır.

Büyük İnkılap ve Cumhuriyet’in fedakarı olan vak’a şehitlerine yarın büyük bir ihtifal merasimi yapılacak ve İzmir’deki mebuslarımızla İzmir şehri namına belediyenin ve Türkocağı ile maarif emini beyefendinin riyasetini maarif zümresini teessürlerini iblağ edecek bir hey’ed Menemen’e gidecek ve inkılap ve Cumhuriyet fedakarlarını takdis içinde burada herbiri namına çelenkler gönderilecek ve tekrim ve hürmetle ihtifale iştirak edecektir. Bu ihtifalde vali paşa dahi hazır bulunacaktır. (52)

25 Aralık 1930 Perşembe tarihli gazeteler devrim şehitleri için yapılan muhteşem cenaze törenine geniş yer veriyorlar.

Yeni Asır gazetesi devrim şehitlerinin Menemen halkını gözyaşları içerisinde defnedildiğini yazarken, "Menemen halkını irtica ile alakası olmadığı birkez daha vurgulanıyor. Ve Menemen halkını iki elim olaya ağladığını belirtiyor. “Bunlardan birincisi; Olayın Menemen’de geçmiş olması; İkincisi ise; Genç zabıt ve diğer şehitlerin dökülen kanıdır.” (53) Bu gazetede, düzenlenen cenaze töreni oldukça edebi bir tarzla anlatılıyor. Örneğin yağın yağmurun halkın üzüntüsünü anlayan gökyüzünün bu üzüntüye katılımı olarak belirtiliyor ve şehitlerden çok Menemen halkının üzüntüsünden, inkılaba olan bağlılığından söz ediliyor.

Törene katılanlar hakkında verilen listeyi gerek Anadolu gazetesinde ve gerekse Serbest Cumhuriyet, Yeni Asır gazetelerinde görmek mümkün. Bu liste şöyledir:

“1-Asker 2-Çelenk taşıyan askerler 3-Cenaze otomobilleri 4-Mebuslar, Vali Paşa, Manisa Fırka Kumandanı Cavit Paşa 5-Memurin, zabitan 6-Fırka erkani 7-Maarif Memurları ve Muallimler 8-Ahali”(54)

Anadolu gazetesinde belirtildiğine göre ilk nutuk mülazım İhsan Bey tarafından verilmiş ve nutukta Kubilay'ın kahramanlığı, Türk inkılabının ve Cumhuriyetinin asla yıkılmayacağı vurgulanmıştır. İkinci nutuk mülazım Bahri Bey tarafından yapılmıştır. Bahri Bey'de ; Kubilay'ın kanının yerde kalmadığını, intikamın alındığını ve her Türk gencinin inkılap ve Cumhuriyet yolunda seve seve canını feda edeceğini ifade etmiştir. Üçüncü nutuk Menemen Türkocağı namına Muhittin Bey tarafından yapılmış bu nutukta da özetle Kubilay'a övgüler ve ailesine., Türk Milletine taziyeler bildirilmiştir. Dördüncü nutuk tıpkı Kubilay gibi eğitim ordusunun bir ferdi olan öğretmenler adına yapılmıştır ki; bu konuşmada Kubilay'ın demokrasinin ezeli düşmanı olan cehalete karşı başlayan mücadelesinin tek amacı olan genç evlatların yetiştirilmesi olduğu ve bu defa askeri vazifesinde de aynı şevk ve heyecanla çalışırken başkaldıran irticain kurbanı olduğunu dile getiriyor.

B- BASINDA MENEMEN OLAYI

Menemen olayı İzmir basınında geniş yer buluyor. Olayın ilk çıktığı günlerde Yeni Asır Gazetesi olayı abartılarak, yaygara koparıldığını, Türk Halkı'nın inkılabına olan bağlılığından şüphe edilmemesi görüşünü ortaya koyarken, Anadolu Gazetesi bu tür olayların çıkmasının önemli nedenleri arasında muhalif basının hükümete yönelik acımasız ve yersiz eleştirilerden ve halkın kışkırtılmak istenmesinden kaynaklandığı şeklinde yorumlamaktadır. Ancak her iki gazetesinde birleştiği nokta Türk Halkı'nın inkılabına ve cumhuriyete olan yürekten bağlılığıdır.

Olayla ilgilil olarak yabancı basında da haberlerin yer aldığı Hizmet Gazetesinde şu satırlarla ifade edilmektedir;

"Menemen hadisesi Garp matbuatında muhtelif şekillerde tespit, tefsir edilmektedir. Son gelen Fransız gazeteleri olayı tamamiyle tahrif vadisine sapmışlardır. Memleketimizin tabii hayat ve idaresi aleyhine omuz silkilemiyecek bir propagandaya girmişlerdir.

İtalyan gazetesi ise; vak'ayı hemen hemen olduğu gibi ve Türk matbuatında görülen teesürlerle mütalaa etmişlerdir. Son posta ile gelen (Corriere Della Sera)

namındaki bir akşam gazetesinde de aynı müteessirane ve vakıfane neşriyat vardır. Matbuat Ekseriya bir millet ve hükümetin harice ve herhangi bir hükümete karşı olan mütelaa ve hissiyatını pekala ifade edebilir. Bu itibarladır ki, Fransa ve Fransızların bize karşı dostluk perverde etmediğini, İtalya hükümetinin ise, bilhassa son siyasi temaslardan sonra bizimle çok yakından alakadar olduğunu anlamış oluyoruz." (55)

Serbest Cumhuriye Gazetesinde de yabancı basının Menemen olayını çok ileri götürerek iç politika hakkında asılsız haberlerin yer aldığını şöyle ifade eder;

"Batı Avrupa Ajansları, son Menemen irtica teşebbüsünü, mevzubahis ederek Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hz.'nin cumhur riyasetinden çekileceği hakkında ahmakca uydurulmuş bir haber yazmışlardır. Bu haber kattiyen asılsızdır. İrticaa karşı alınacak tedbirler Reisicumhur Hz.'nin riyaeesti altındaki içtimada kararlaştırılmıştır. Anadolu ajansı, ecnemi ajanslardan bazılarının verdikleri bu baştanbaşa esassız haberi kat'i sürette tezkip etmektedir."(56)

Gazetelerde yer alan köşe yazılarında olayla ilgili çeşitli yorumlar yapılmıştır.

Yeni Asır gazetesinin baş muhariri İsmail Hakkı Bey'in " İnkılabın Kuvveti" başlıklı bir yazısı yer alıyor. Bu yazının giriş bölümünde;

" Sefil altı serseri dün sabah Menemen`de bir hadiseye sebebiyet verdiler. Genç bir zabitimizin ve iki arkadaşının ölümüyle neticelenen bu vak'a alalade bir hadise olmaktan uzaktır.Küçükte olsa bir irticai harekettir.

Aptalca bir harekete teşebbüs eyleyen bu adamlar dini alet ederek işe camiiden, camii bayrağını ele almakla başlamışlardır. Yine memnuniyetle müşahade edeceklerdir ki koskoca Menemen kazasında bu serserilerin arkasına takabilecek tek bir beyinsiz çıkmamıştır.

Memlekette irtica vardır. İnkılap tehlikeye düşüyor diye yaygara yapmış olanlar Türk milletinin inkılaba karşı sadakat derecesini bir defa daha görerek hicap hissetmelidirler.

Esasen böyle çılgınca tecrübelerle talihlerini denemek isteyenler daha evvelcede zuhur etmiştir.Hatta nispeten maarif nurundan en fazla mahrum kalmış şark vilayetlerimizde doğduğu yerde bastırılmış, mevzii kalmış, Cumhuriyetin yenilmez kuvveti onları boğmuştur.

Cumhuriyetin imanlı ve şuurlu gençliği dün olduğu gibi bugünde yanında bu kabil irtica yılanlarının başkaldırmasına asla müsaade etmeyecektir.

Şimdiye kadar bir çok inkılabata rağmen, İzmir mıntikasında hiçbir defa ihtilalkarane hareket şöyle dursun böyle bir teşebbüsün akla getirildiği bile vaki değildir. Bu itibarla Menemen hadisesi hayretle karşılanmaya layıktır. Mamafih buna Menemen hadisesi demekten ziyade altı mecnunun küstahlığı demek ve o surette tavsif eylemek daha doğru ve daha isabetlidir. Çünkü aksi bir mütalaa Menemen'in şuurlu halkına onun vatanperver, cumhuriyetçi çocuklarına hakaret teşkil eder." (57)

Yeni Asır gazetesi baş muharriri İsmail Hakkı Bey diğer gazetelerde de yer aldığı gibi olayın bir irtica olayı olduğunu kabul ediyor ancak bu olayın Menemen halkına maledilemiyeceğini dolayısıyla Menemen olayı demekten ziyade altı mecnunun küstahlığı tanımını kullanmanın daha doğru olacağı kanısını dile getirmiş oluyor.

Anadolu gazetesinde "Kim mes'uldür?" başlığını taşıyan bir köşe yazısında olayla ilgili yorumlarından ötürü Yeni Asır gazetesine oldukça ağır eleştiriler yapılmaktadır. Yazının devamında:

"Muaarrazlarımız Menemen hadisesinin mahiyetini tahlile çalışan dünkü makalelerinde hemen müttefikan bir name tutturmuşlar. Menemende baş kaldıran irtica kuvvetini üçbeş esrarkeşin birkaç baldırı çıplağın alelade ve münferit bir hareket şeklinde göstermeğe karşımızda beliren bir tehlikeyi mümkün olduğu kadar küçültmeye çalışıyorlar.

Memleketin ve halkın huzuru namına bu tevilerin hakikat olmasını temenni ederdik. Fakat maalesef iş öyle değildir. Menemende başkaldıran kara kuvvet kelimesinin tam manasıyla hazırlanmış teşkilatını kökleştirmiş bir irtica hareketinin düpedüz bir tezahürüdür. Yirmi dört saattir bütün hükümet ve adliye teşkilatının idare ettiği tahkikat bu noktayı bütün çıplaklığıyla tebarüz etmiştir.

Bu tahkikatın tesbit ettiğine göre hareketin dimağı şimdilik Manisa'da bulunmaktadır. Aynı teşkilatın ta Alaşehir yakınlarına kadar kol budak saldığı tezahür ettiği gibi başka başka bir istikamette yapılmış olmasında varit görülmektedir.

Gene aynı resmi tahkikat kat'i bir mahiyette tesbit ediyor ki hareketin elebaşlığını alıp ortaya atılan herifler "Menemen"i rasgele bir faaliyet sahası olarak değil, fakat Serbest Fırkanın belediye ihtihabatını kazandığı ve binaenaleyh halkın kendileri ile birlikte olduğu kanaatında buldukları için intihap etmişlerdir.

Meseleye daha geniş bir zaviyeden bakıldığı takdirde anlaşılıyorki daha geniş bir sahada hazırlandığı halde sırf en müsait muhit telakkisile "Menemen"de patlak vermiştir.

Bu hareketin maddi değilse bile manevi meshulleri İzmir de ve İstanbul da sağını solunu düşünmeksizin neşriyat yapan ve hükümet olan her iyi şeyi paldır küldür hücum ve tahrip etmeyi yegane meslek bilen bir kısım gazetelerdir.

Sözlerimize dikkat edilmesini bilhassa tavsiye ederiz; Mürteciler “Menemen” i en müsait faaliyet sahası telakki etmişlerdir diyoruz, fakat şükranı şayandır ki bu telakkileri kendilerini aldatmış ve belkide bir an evvel uçuruma sürüklemekte amil olmuştur.

Bugün için hakikat olan şey; Yukarıda işaret ettiğimiz gazetelerin şuursuz neşriyatı bu mel'un hareketin tenebbüt etmesi için elzem olan müsahit sahayı hazırlamış ve kara kuvvete başkaldırmak için muhtaç olduğu cür'eti vermiştir.

Muarrızlarımız şuursuz hareketlerinin kendilerini ve memleketi nasıl tehlikeli bir yola götürmekk istidadında olduğunu görmeli ve yazı yazarken gözlerini dört açmalıdır.

(58)

Anadolu gazetesinde bu düşüncelere karşı Yeni Asır gazetesi baş yazarı İsmail Hakkı Bey mualif basına yönelik suçlamaların haksız olduğunu şu yazısında dile getiriyor.

"Vaziyet bu kadar barizken patlayacısı midelerini şişirmek için namus ve şeref mefhumlarını unutan siyasi ihtiraslarını tatmin yolunda gözlerini ve vicdanlarını körleten bazı kalem sahipleri hakiki mes'ulleri bir kenara bırakarak, rakiplerine saldırmaya koyuldular. Bu sefiller isterler ki, hakikatı söyleyen halkın ihtiyaçlarını terennüm eden her ses sussun, hiçbir taraftan en ufak bir tenkit sedası yükselmesin.

Güya bu adamlar firkaçılardır. Firkanın en sadık bendesidirler. Lakin bilmezler ki gözlerini bürüyen ihtiras dumanları arasında, firkanın temellerini kemirenler yine bunlardır.

Bunlar Menemen şekavetinin mes'uliyetini mualif gazetelerin neşriyatına tahmil eylemek küstahlığına düştüler. O gazeteler ki inkılaba sadakat yolunda, kendileriyle mukayeseyi bir hakaret telaki ederler. Tabii maksatları aşıkardır. Bu suretle mualif gazeteleri susturacaklar ve meydanı boş bulup atlarını diledikleri gibi koşturacaklardı.

Yine şahsi ihtiraslarının kurbanı olan bu zavallılar, ne yaptıklarını bilmeyerek, altı hainin alçakça teşebbüsünü izam ediyorlar. Umumi efkarı heyacana vermek için aslı olmayan yüzlerce vatandaşın tevkif edildiği haberini yazmaktan sıkılmıyorlar. Umumi efkarın daha başka türlü ne şekilde heyecana düşürebileceklerini bilmiyoruz?

Ancak bütün bir Menemen halkını, taktire varan ve derhal olduğu yerde boğulan bir irtica hareketini dallı budaklı gösteren halk nazarında büyütülen yazılar etrafında, idda makamının ne düşündüğünü, ne yapacağını elbette göreceğiz. Yalnız bize hadisenin muharriki sıfatında vermekten çekinmeyen vicdansızlara hatırlatalım ki biz kendileri gibi güçlük göstermiyecek efkarı bulundurmamak hususundaki ihtiras ve emellerini bildiğimiz halde hadisenin asıl müşevvik muharriki olabileceklerini iddaya kadar varamıyacağız. Yalnız şunu eyice bilmeliler ki inkılabın, inkılap eserlerinin en kuvvetli müdafinden biride bu sütunlardır. Hayasızca iddialara mahal yoktur."(59)

Anadolu gazetesinde Haydar Rüştü; olayın altı kendi bilmez tarafından yapıldığını, olayın büyütülmemesi gerektiği yorumunun yapıldığı Yeni Asır gazetesindeki yazılara karşı irticain bu zihniyetteki basından büyük cesaret aldığını. Bu nedenle Menemem camiinden çıkartılan kara bayrakla her sabah halkın eline geçen gazeteler arasında birinin kağıt, diğerinin paçavra olmasından başka bir fark olmadığı yorumunu yapıyor. Yazı şöyle devam ediyor:

"Bu vaziyet karşısında, irtica kuvvet bulmaz, harekete geçmez, maznum kellelerini mızrağa takmaz mı? Elbette takar!

Hadise basit değildir, efendiler! Yüzlerce göz önünde bir zabıt ktır ktır kesilir de hiçbir ağızdan hiçbir kelimeyi itiraz çıkmazsa bu harekete basit demek bilfiil o cinayeti irtikap etmekle müsavi bir iş olur.

--İş ehemmiyetlidir, esaslı tahkikat yapılınsın!

Demekle cinayet mi işledik ki bu muharrir efendiler bize hucum ediyorlar? Asıl hucum edilecek zihniyet feceat meydanda dururken hükümete ve efkar-ı umumiye karşı;

--Mesele basittir! Mühim değildir, deli oyunudur!

Demek suretiyle manevra çevirenlerin zihniyeti ve hareketidir.

İşin firkacılık ve ihtiras manevralarına tahammülü yoktur. Kanlı bir irticain devlete ve inkilaba saldırılarını bir komedi gibi görenler ve gösterenlere diyoruz ki:

--Dün binlerce halkın elleri üzerinde üç şehit taşındı onlar kalplere gömüldü, gözyaşlarıyla ıslandı. Tabutların arkasında giden kalabalık bir tiyatro kumpanyası değildi."(60)

Serbest Cumhuriyet adını taşıyan bir başka siyasi gazetede Yılmaz adını taşıyan bir gazetecinin yazısında;

"İrticain ne demek olduğunu Türk milleti acılı tecrübelerle bilir. Derviş Vahdeti hareketi gibi Menemende son teşebbüs edilen cinayette tamamen terakkiye karşı, gençliğe ve münevverliğe karşı milletin huzur ve saadetine karşı bir suikasttır. Şeriat maskesini kullananlar Türkiye'yi on asır evvelki karanlıklara sürüklemek isterken hiçbir akli başında vatandaş destek vermeyecektir.

Bu noktada hiçkimse şüphe edemez. Hiç kimse Cumhuriyetçilikle daha ileri giden daha geniş fikirli bir Cumhuriyetçiliğe taraftar olan liberal muhalefet üzerine irtica lekesi süremez. Böyle bir hareket Cumhuriyetçileri birbirine yaklaştırmaz. Halbuki asıl gaye bu değildir?

Maalesef bizde sağa karşı alınacak tedbirleri, sola karşı bir tazyik vesilesi olarak teemül etmeğe mütemail olanlar hiçbir zaman eksik olmamıştır.

Bazı gazetelerin mualefeti, fikir ve kalem hürriyetini öldürmek amacıyla ufak bir olayı büyüterek muazzam bir tehlike karşısındaymişiz gibi telaş gösterdiklerini yazıyor. Ve irtica ezmek için fevkalade tedbirlere ihtiyaç yoktur. Kanunlarımız irtica hareketinin azami şiddette tedip için icap eden maddelere muhtevidir."(61) yorumunu getiriyor.

İsmail Hakkı Bey "Ne istediklerini biliyoruz" başlığı altındaki yazısında; Fırkacı gazetelerin hadisenin boyutunu büyüterek iç siyasette hatalarını unutturmak gayretinde olduklarını, ayrıca muallif gazetelerde ağır ve haksız suçlamaların yapıldığını, mualefete yönelik eleştirilere "İrtica yılanının baş kaldırmasına saik üç aylık bir siyasi hayatı olan mualefet fırkasıymış, yobazların cür'etini arttıran muallif gazetelermiş" Şeklindeki suçlamalara, fırkacı gazetelerin bu tutumunun asıl nedeninin, bir kaç hür kalemi susturmak olduğu cevabını veriyor.(62) Yapılmakta olan sorgulama ve araştırmalarla ilgili olarak Anadolu gazetesinde; Menemen'deki irtica hadisesi tahkikatına devam edildiği, İzmir müddi umumi muavinlerinden Fuat Beyle Menemen müstantiki ve ceza hakiminin müştereken tahkikat yürüttükleri. Tahkikatın olayı gittikçe aydınlatmaya başladığı ve şimdiye kadar tahkikatın verdiği neticeye göre olayın nasıl sonuçlandığının aydınlatıldığı haberleri yer alıyor.

"Yapılan incelemeler sonucunda olayın suçlusu altı kişinin Manisa'dan hareketle Menemen'e geldikleri ve bunların dördünün adının Mehmet diğer ikisinde Hasan olduğu kesinlik kazanmıştır. İki Hasan henüz çocuk denilecek yaşta iken, Mehmetlerin kırkbeşi geçmiş insanlar olduğu tesbit edilmiştir."(63)

Anadolu gazetesinin 25 Aralık 1930 tarihli nüshasında suçluların Manisa'dan çıktıklarında silahsız oldukları, silahlarını yollar üzerindeki köylerden temin ettikleri yazarken Yeni Asır gazetesinin aynı tarihli nüshasında yaralı olarak ele geçen Zeki Mehmet'in ifadesinde; silahları Yunan rücatında elde ettiklerini söylediği yazmaktadır.

Anadolu gazetesinde önemli bir haber olarak, yakalanan suçlunun neden Menemen'i seçtikleri şöyle açıklanmıştır;

“Yaralı mürteci niçin Menemen'i intihap ettiklerini sebebi sorulunca:

-Orada serbest Cumhuriyet Fırkası taraftarlarının kazandıkları ve müzaheret gördükleri için cevabını vermiş İstanbul'da çıkan (Koroğlu) gazetesinin (Kan Kalesi) tefrikasını okuduklarını ondan ilham aldıklarını da söylemiştir.”(64)

Anadolu gazetesindeki bu habere karşı Yeni Asır gazetesinde şu satırlar yer almakta idi:

“ Haydutlar arasında bulunan sütçü Mehmet, tenkil kuvveti hadise mahaline yetişerek silah istimaline başlamadan evvel orada hayret ve endişe içinde hainlerin başları ezilmesini bekleyen halka hitaben “- Ey ahali müslüman olun, şapkaları başınızdan çıkarın. Biz eşkiya değiliz. Biz hükümet, halk fırkası, serbest fırka falan bilmeyiz dini kurtaracağız.”(65) diye türrehatında devam ediyormuş.

Bu iki gazeteden farklı olarak Serbest Cumhuriyet gazetesinde de, sütçü Mehmet'in şu ifadeleri yer almakta idi:

“Ey ahali müslüman olun şapkaları başınızdan çıkarın. Biz eşkiya değiliz. Biz Hükümet, halk fırkası bilmeyiz. Din kurtaracağız.”(66)

Serbest Cumhuriyet gazetesinin bu nüshasında birinci sayfa tamamen Menemen hadisesine ayrılmıştır. Birinci sayfada yer alan Yılmaz beyin köşe yazısında; “ Menemen'de bir serserinin başına topladığı beş altı kişinin giriştiği delice bir sergüzeştin verdiği kanlı neticenin Cumhuriyetin temellerinin ne kadar sağlam olduğunu göstermektedir” denilmekte ve şöyle devam etmekte:

“Hadise hiç şüphesiz mühüm değildir. Afyon'la kafalarını tütsülemiş üç beş cahil derviş bozuntusunun muvazenesini noksan dimağlarında böyle sersemce bir tasavvur yer bulabilirdi. Yalnız bunun neticesinin ne olacağı evvelden belliydi. Şüphe edenler varsa onlarda öğrenmişlerdir.

Hadise mühüm değildir diyoruz. Fakat onu tertip edenlerin akıllarınca mühüm olabilirdi. Menemen ahali hakkında bazı gazetelerde yer alan müfteriyane bir istinat

vardı. Güya orada fes lehinde bir nümayişten bahsedilmiştir. Serbest fırka aleyhine bir silah olarak düşünülmeden ortaya atılmış böyle bir istinadin beyinsiz bir kaç kafayı ümide düşürmüş olması şaşılabilir.

Bu serseriler; Menemen'deki halkı iğfal edebileceklerini umdular. Kasabada bütün zabıta kuvvetlerinin üç jandarmadan ibaret olduğu ve askerin talime çıktığı bir zamanı intihap ederek müsallahen içeri girdiler. Şeriat namesiyle etraflarına bir sürü toplayabileceklerini ümit ettiler

Halk arasında irtica düşüncesi olsaydı bu hainlerin şeriat isteriz, din elden gidiyor gibi yaygaralarına kapılması gerekirdi. Oysa Menemen halkı bu başı bozuklara bekledikleri ilgiyi göstermemiştir, bunları sabır ve şuurla karşılamışlardır.

Bir zabıtimizin, bir jandarmamızın, bir bekçimizin şehadeti ve yaralanması gibi acıklı neticesine rağmen din namına teşebbüs edilen bu haydutluğu müteşebbislerini sürüklediği akibet Türkiye'de hala din perdesi altında iş görebileceklerini zannedenler varsa onlara ibret dersi olacaktır. Cahil zannedilen halk Devletin ve Cumhuriyetin manasını çok güzel anlamışlar ve benimsemişlerdir. Hiç bir şey halkı devlete ihanete sevk edemez.

Fırka mücadeleleri vesilesiyle ortaya atılan irtica heyulası pek korkulacak heyula değildir. Hakikatte pek az milletler, bizim kadar az bir sürede Cumhuriyeti benimsemişleridir. Fransa'da bile üçüncü Cumhuriyet uzun zaman tehlikelere maruz kaldı. Bizim için bu kabil tehditlerin mevcut olmadığını iddia edebiliriz.

Halkımız eski idareler ile yenisi arasındaki esaslı farkı sezmeyecek kadar sağdil değildir ve hiç bir vatandaş tasavvur edilemez ki dervişlerden, softalardan Cumhuriyetin düşmanlardan medet umsun.”(67)

Yazının devamında vatandaşların asıl isteğinin Cumhuriyet'in zayıflaması değil müesseleriyle güçlenmesi olduğu ifade edilerek bazı gazetelerin iddialarına rağmen irticanın baş kaldırmaması için en doğru yolun demokrasi ve Cumhuriyet prensiplerinin samimiyetle tatbiki olduğu belirtiliyor. Menemen'deki olayın abartılış nedenini Cumhuriyetperver muhalefeti yaşatmamak olduğu vurgulanıyor ve şöyle devam ediyor:

“ Tekrar ediyoruz ki Türkiye'de ciddi olarak bir irtica tehlikesi yoktur ve olamaz millet cehaletin ve istibdatın düşmanıdır. Akli başında olan her vatandaş kendisi için Cumhuriyet haricinde salah ve selamet umamaz. Bunun için irtica heyulasının demokrasi

prensiplerini dar bir zihniyetle görmeğe ve tatbik etmeğe hak veremeyeceğini kaydetmeye mecburuz”(68)

Halk fırkası karşısındaki muhalefeti amacının cumhuriyetçiliği halkçılığı hakiki seviyesine yükseltmek olduğu vurgulanarak muhalefetin irticaa destek değil onun önünde bir engel olacağına bilinmesi gerektiği vurgulanarak mualefetin din ve devlet işlerinin birbirine karıştırılmasına hiç bir surette tahammülü olmadığı vurgulanıyor. Ayrıca mualefetin halk fırkası tarafından yapılanlara muarız olmakla beraber fırkanın temel prensiplerinin müttefiki olduğu belirtilerek yazı;“ Solda tehlike ve düşman yoktur” cümlesiyle son buluyor.

Anadolu gazetesinde suçlulardan Zeki Mehmet’in ifadesiyle ilgili olarak yukarıda yazılandan başka:

“ Yaralanan Mehmet’in ifadeleri çok gülünçtür. Yaralanan dört Mehmet’ten biri ki diğer üçü ölmüştür. Arkadaşlarının gece dirileceğini ve onların ölmediğini iddia etmiştir.

--Bu gece ne olaksa olacaktır, kıyamet kopacaktır. Menemen müftüsünü bana çağırın, ona herşeyi söyleyeceğim. Size söylemem.

Demmiştir. Müftü gelmiş isede müftüye aynı şeyleri söylemiş, saçmalayarak müftüyü dine davet etmiştir.”(69)

Yeni Asır Gazetesinde de; “Yaralı olarak yakalanan Zeki Mehmet isimindeki mel’un dünkü ifadesinde ısrar etmektedir. Hadisede nutuk söyler gibi vaziyetler takınan ve dinden, peygamberden ve şundan bundan halka karşı hezyanlarda bulunan bu adamın başından aldığı yaralar tehlikesizdir. “(70) satırları yer alıyor.

Nezaret altına alınanlarla ilgili olarak ise; Anadolu gazetesinde :

“Manisa’da bazı köylerde ve Menemen içinde şimdiye kadar 50 kişi tefkif edilmiştir. Zan altında bulunan ve isticvapları yapılacak kişilerin sayısı 200 den fazladır.

Merkezi Manisa’da bulunan ve ta Alaşehir’e kadar adamlarını gönderen gizli ve muntazam bir teşkilat meydana çıkarılmıştır. Bu teşkilatın epey zamandan beri faaliyet halinde olduğu ve adamlarına talimat gönderdiği anlaşılmıştır.”(71)

Yeni Asır gazetesinde ise;

“Menemen’de tahtı nezarete alınan dört kişidir. Bunlar arasında Saffet Hocada mevcut ise de umumi zan ve kanaat bu zatın böyle hainane işlerle alakası olmayacağı merkezindedir. Mamafih tahkikat safhası herşeyi meydana çıkartacaktır.

Dün akşam geç vakit avdet eden Kazım Paşa bir muharririmiz tarafından yukuu bulan suale cevaben Menemen’de iki yüz kişinin tevkif edildiğinin katiyen doğru olmadığı tevkif edilenlerin üç kişi olduğunu nezaret altına alınanların sayısında yirmibeşi geçmediğini söylemiştir.”(72)

Yeni Asır gazetesinde ayrıca ;

Geç vakit alınan bir habere göre de olay günü kaçmayı başaran, iki firarinin Manisa-Menemen arasındaki köylerden birinde Jandarma tarafından yakalandığı ve isticvaplarının başladığı yazmaktadır.

Anadolu gazetesinin 25 Aralık 1930 tarihli nüshasında bir başka ilginç haberde Derviş Mehmet hakkındadır. Sahte Mehdi Derviş Mehmet’in vaktiyle yüzelliliklerden Çerkez Ethem’le çalıştığı ve ondan sonra Yunanlılara hizmet ettiğinin tesbit edilmiş olduğu konusundaki haberdır.

Kaçan iki suçlunun yakalandığı haberi Anadolu gazetesinde de yer almaktadır.

Anadolu gazetesinde olayla ilgileri olanların zabıtaca yakalandığı sorgulama için Menemen’e götürüldükleri yer almakta ve şöyle devam etmektedir:

“İçlerinde Manisa Borsası simsarı Mustafa Efendi ile Sarraf İhsan Efendi isminde iki kişi vardır. Diğerleride Bağcı Kırılı Mehmet Çavuş ve Manisa civarında karaköylü Bağcı Akoğlanlı Mehmet isimlerindedir.

Manisa ve köylerinden tevkif edilenlerin miktarı otuz kadardır. Dün hepsi Menemen’e sevk edilmiş isticvaplarına başlanmıştır.

Müddeiumumilikçe yapılan tahkikatta olayla alakaları anlaşılanların yakalanması için Manisa’ya ve diğer mahallere emir verilmektedir. Tahkikata devam edilmektedir.”(73)

Yeni Asır gazetesinde son durumun değerlendirmesi şöyle yapılmıştır:

“Tahkikat hakimi beylerle müddeiumumi beyler Menemen hadisesi etrafında tahkikat ve isticvabata devam etmektedirler. Bugüne kadar elde edilen kanaat bu hainane hareketin Manisa’da bir esrar tekkesinde hazırlandığı merkezindedir. İrtican da Alaşehir’e kadar dal budak saldığı hakkındaki neşriyata gelince bu neşriyat hadiseyi izam etmek için uydurulmuş yalanlardan ibarettir.

Garbi Anadolu gibi inkılabı bütün ruhuyla benimseyen ona varlığının en kıymetdar hazinesi olarak bakan bir muhitte irticanın dal budak salmasına imkan yoktur. Adetleri mahdut bazı beyinsiz yobazlar gizli tekke hayatını idame ettirerek bu alçakça hareketin mürettibi oldular, her inkılapçının kalbinde unutulmaz bir acı bırakan müthiş cinayeti yaptılar.

Hainlerin başları ezildi firariler tutuldu. Şimdi adliye vazifesini yapıyor.

Bütün Menemen'i hatta daha ileri giderek Alaşehir'e kadar giderek Garbi Anadolu'yu irtica şaibesi ile ithama cür'et eden kalem serserisinin neşriyatına rağmen hakikat kendini gösteriyor ve gösterecektir.

Daha dün Menemen'de 200 kişinin tevkif edildiğini yüzlerce kişinin nezaret altına alındığını uyduranların yazılarında bu iğrenç hadisenin zuhurunda memnun olmuş gibi bir hal var. Bunu pek tabii buluyoruz. Çünkü inkılabı hiç anlamamış ve ona tam manasıyla kalplerini vermemiş olanların bir kısmı da kendileridir.

Akşam ve Sabah gazetelerinin çok mübalağlı neşriyatı üzerine vali Paşayı görerek bu neşriyatın ne dereceye kadar hakikate mukarın olduğunu soran bir refikimize şu malumatı verdiler:

--Şimdiye kadar Manisa ve Menemen'de hadise tahkikatının ikmalî için hadise ile alakadar olarak tevkif ve nezaret altına alınanların mevcudu yirmibeşi geçmediğini yazabilirsiniz.

İrtica hareketlerinin Alaşehir'e kadar dal budak saldığı hakkındaki neşriyata gelince bu hususta da şu sözleri söylemiştir.

--İfadesi alınmak üzere Alaşehir'de yalnız bir kişinin celbine lüzum görülmüştür.

Hidayet Bey hadise tahkikatını bizzat idare etmektedir. Nezaret altına alınanların bir kısmı istilicvplarını müteakip serbest bırakılmışlardır

İlk tahkikat ikmal edilince hainlerden yaralı Zeki Mehmetle, Mürteza Hasan, Mehmet oğlu Hasan ve hadisede alakadar olduklarından şüphe edilen diğer maznunlar İzmir'e nakledileceklerdir.(74)

İhbarlarla ilgili olarak bir haberde Anadolu gazetesindeki habere göre: "Manifaturacı Tefvik oğlu Akif Efendi isminde birisi müddeiumumiliğe mühim bir mesele haber vermiştir. Akif Efendi, bir hafta evvel Manisa'nın Türkmen veya Sarınashlar köyü halkından üç kadının kendisine ceviz sattığını ve bu kadınların bir haftaya kadar tekrar fes

giyileceğini Manisadan kovulmuş şeyhlerin Dervişlerin, müslümanlığın yeniden geleceğini söylediğini bildirmiştir. Bunun üzerine kadınlar aranmaya başlanmıştır.” (75)

Serbest Cumhuriyet adlı gazete de de olayın kökünün gizli tekke çalışmalarına dayandığı ve Batı Anadolu'da irtica hareketinin başarıya ulaşmasının mümkün olmadığı bazı gazetelerin olayı olduğundan büyük göstermeye çalıştıkları vurgulanıyor. Ayrıca bu gazetede de Yeni Asır gazetesinde yer alan Vali Beyin tutuklamalar ve gözaltına alma olaylarının 3 tutuklama, yirmibeş nezaret altına alma olarak yapılan beyanatları yer alır.(76)

Yeni Asır gazetesinin yazarlarından İsmail Hakkı Bey yazısında olay gününü görevleri basındakilere eleştiriler getirmektedir.

“Menemen hadisesi tahkikatı devam ediyor. Adliye kılı kırk yarmak suretiyle lazım gelen hassasiyeti gösteriyor ve gösterecektir. Binaenaleyh kanuni safhada mes'ullerinin yakasına yapışacağından asla şüphemiz yoktur.

Ancak aldığımız hususi malumat hadisenin ceryanı esnasında lazım gelen şedit tedbirlerin de ittihaz olmadığını gösteriyor. Altı serseri ellerinde mavzerlerle bir şehre giriyorlar, hükümetin önündeki meydanlıkta binbir kepezlik yapıyorlar ve bu hadise saatlerce devam ediyor. Akıl ve mantık bunun kabul etmekte mazurdur. Eğer hadise hükümet adamlarının kulağına geldiği dakikada derhal seri tedbirler alınmış olsaydı herhalde bu çılgınların maceraları yarım saat bile devam edemezdi. Jandarma kumandanı yobazların yanına geliyor ne istiyorsunuz diye soruyor “şeriat isteriz”cevabını alınca ayrılıp gidiyor.

Müfrezeyle kumanda eden muhterem şehit boğazlanırken buna da seyerci kalınıyor. Eğer Menemende vazifesini müdrik bir jandarma kumandanı bulunsaydı ilk yapacağı iş adetleri kaçı bulursa bulsun el altındaki bütün jandarmalarla bekçilerle şeriklerin etrafını muhasara altına almak bir taraftan takviye kıtaatı isterken diğer taraftan jandarma ve bekçilerle mütecavizleri yakalamaya çalışmak ve üzerleriyle ateş açmaktı. Maalesef hadise böyle olmamıştır.

Altı serserinin dört beş saat şehrin göbeğinde müsallahen icrayı melanet eylemesine fırsat bırakılmıştır. Bu vaziyet bariz bir idaresizlik ifade eder. Bu noktadaki keyfiyete ehemmiyetle tetkike lüzum vardır. Çünkü bu tedbirsizlik daha feci akıbetlere sebebiyet verebilirdi. Bereket ki halkın şuuru buna mani olmuştur.

Alltı musallah beyinsizin faaliyetleri niçin dört-beş saat devam ettirilmişdir diye sorsak yerinde olmaz mı?

İkinci mes'uller şimdiye kadar memlekette hala yaşayan tekkeleri görmeyen, meydana çıkaramayandır. Filhakika memlekette tekkeler kapatılmış bunların hayatlarına nihayet verilmiştir. Fakat elemle itiraf ederiz ki memlekette gizli tekke hayatı hale vardır ve yaşamaya devam etmektedir.

Bunlar nerededir? dersiniz elbette müsbet bir cevap veremeyiz. Çünkü dervişlerin ve tekkelerin peşinden koşmak bizim mes'uliyetimiz değil mes'ul mevkiide bulunan hükümet adamlarının işidir.

Bütün bunların fevkinde bazı gazetelerinde mecnunane neşriyatı vardır. Memlekette irtica varmış, hadise pek şumullü imiş: Son hadisede iki yüz kişi tevkif edilmiş tahtı zanna alınmış vesaire... Bu kabil neşriyat mevcudiyeti elhuz bazı küstahların cüretini arttırabilir. Hadisenin hakiki mahiyeti ortada dururken meselei izamdan bu efendilerin maksatlarının ne olduğunu anlamıyor değiliz. Pek ala biliyoruz.

Lakin dahile ve harice karşı bütün bir memleketi şüpheli göstermek inkılabı Türk milletinin hazmetmediği iftirasını ortaya atmak ancak ve ancak idraksizlik mahsülü olduğunda da şüphemiz yoktur.” (77)

Gerek Serbest Cumhuriyet, gerek Yeni Asır ve gerekse Anadolu gazetelerinin 28.Kanunevvel 1930 Pazar günü nüshasında İstanbul da Dolmabahçe Sarayında yapılan toplantıdan bahsediyor.

Anadolu gazetesi;

“Reisicumhur Hz'nin riyasetinde mühim bir içtima aktedilmiştir. İçtima akşam saat onsekize kadar devam etmiştir. İçtimada Başvekil İsmet, Meclis reisi Kazım, Erkanı Harbiye reisi Müşir Fevzi ve Ordu müfettişlerinden Fahrettin Paşalar Hazeratı ile Dahiliye vekili Şükrü Kaya Bey hazır bulmuştur.

Dolmabahçe Sarayındaki içtimada Menemende ki irtica hadisesi etrafında muzakere ceryan etmiş ve alınacak tedbirler görüşülmüştür” (78)

Bu toplantının sonuçları konusunda Yeni Asır gazetesinde;

“Bu içtimai müteakip Umum Erkanı Harbiye reisi Fevzi Paşa Hazretleri Ankara'ya hareket ettiler. Dahiliye vekili Şükrü Kaya Bey de hadisenin derece-i şumulünü tahkik için Menemen'e hareket etti.

Gazi Hazretleri Menemen hadisesinden Kubilay Bey'in şehadetinden mütevelit teesürlerini ve taziyelerini Umum Erkanı Harbiye reisi Fevzi Paşa Hazretleri vasıtasıyla orduya tebliğ etti".(79)

29 Aralık 1930 tarihinde gazetelerde yer alan bu tebliği şöyledir;

"Menemen'de ahiren vukua gelen irtica teşebbüsü esnasında, zabıt vekili Kubilay Bey'in vazife ifa ederken, düçar olduğu akıbetten Cumhuriyet ordusunu taziyet ederim.Kubilay Bey'in şahadetinde mürtecilerin gösterdikleri vahşet karşısında, Menemen'deki ahaliden bazılarının alkışla tasvipkar bulunmaları bütün Cumhuriyetçi ve vatanperverler için utanılacak bir hadisedir. Vatani müdafaa için yetiştirilen, dahili her politika ve ihtilafın haricinde ve fevkinde muhterem bir vaziyatte bulunan Türk zabıtının mürteciler karşısındaki yüksek vazifesi vatandaşlar tarafından yalnız hürmetle karşılandığına şüphe yoktur. Menemen ahalisinin bazılarının hataları, bütün milleti müteallim etmiştir. İstilanın acılığını tatmış bir muhutte genç ve kahraman zabıt vekilinin uğradığı tecavüz, milletin bizzat Cumhuriyete karşı bir suikast telakki ettiği ve mütecasirler ile mümşevvikleri ona göre takip edeceği muhakkaktır.

Hepimiz dikkatimizi bu meselede vazifelerimizin icabatını hassasiyetle ve hakkikatle yerine getirmeye matuftur. Büyük ordunun kahraman genç zabiti ve Cumhuriyetin mefkureci muallim heyetinin kıymetli uzvu Kubilay Bey temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatini temizlemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.

Reisicumhur

Mustafa Kemal (80)

Yeni Asır gazetesinde tahkikatın devam ettiği Zeki Mehmet le Mürtezaoğlu Hasan ve Mehmet oğlu Hasan namındaki vatan hayinlerinin önemli itirafta buldukları haberi yer almaktadır;

"--Biz Mehdi ile beraber bulunuyorduk, her gece rüyamızda elli , yüz bin kişinin bizimle beraber olduğunu görüyorduk. Şeriatı ihya etmek maksadımızdı. Rüyamızda buna muvafak olacağımızı görüyorduk. Nihayet bu bizde iteat haline geldi. Bir gün Manisadan kalktıktan sonra Menemen'e giderken büyük bir çay vardı. Oradan halk kayıkla geçirdi. Kayıkçı bizde silah olduğunu görünce korktu. Biz;

--Sana zararımız dokunmaz, bizi karşıya geçir, fakat bizde para yok, sana para vermiyeceğiz. Buna mukavil sana muhim bir haber verelim, şeriatı ihya etmeye gidiyoruz.

Muaffak olduktan sonra seni iki yüz lira maaşla bir memuriyete tain edeceğiz dedik. Mehdinin bu sözleri üzerine kayıkçı bizi karşıya geçirdi.(81)

Gazetelerde dahiliye vekili Şükrü Kaya Bey'in Menemen hadisesi hakkında incelemelerde bulunmak üzere hareket ettiği ve 29. Kanunevvel günü İzmir'de olacağı haberi şöyle devam ediyor:

"Hükümet menfur irtica teşebbüsünün gizli tekke teşkilatına dayandığını nazari dikkate alarak bu hususta memleketin her tarafında en sıkı ve şiddetli tabarriyat ve takibat yapılmasına azmetmiştir.

İstanbul'da tekke ve tarikat hayatını gizlice devam ettirmeye cür'et eden yedi şeyh derdest edilmiştir. Mevkufların isimleri malum değildir.

Yüzellilik hayinlerin Menemen irtica hadisesinde parmakları olup olmadığı tetkik edilmektedir. "(82)

Anadolu gazetesinde de;

"Tahkikata göre sahte Mehdi Derviş Mehmet namındaki şahıs vakti ile Çerkez Etemle birlikte tertip edilen soygun vakkalarından bir kısmında beraber bulunmuştur. Yüzelliliklerden Çerkez Ethem'le daima muhabere etmektedir. (83)

Konuyla ilgili olarak İstanbul ve Balıkesirde yapılan tevkifatlarla ilgili olarak Yeni Asır gazetesinde şu açıklamalar yer alıyordu:

"Menemen irtica hadisesi şerirlerinin itirafı ve Menemen müddeiumumisinin gösterdiği lüzum üzerine İstanbul'da tevkif edilenlerin sayısı onbeşi bulmuştur. Sekizi şeyhtir. Aralarında Nakşibendi şeyhi Kutbulektap ünvanlı Şeyh Esat vardır. Şeyh ihtiyar olduğu için evinde tahtı nezarete alınmıştır. Mevkufların evlerinde taharriyat yapılmıştır. Bazı kimseler isticvap olunarak serbest bırakılmışlardır. Tahkikat mühimdir ve devam etmektedir."

Şeyh Esat kimdir?

Şeyh Esat geçen yaz Erenköyündeki köşkünde gizli ayin yaptığından hakkında tahkikat yapılmıştır.

İstanbul Valisi Muhuttin Bey ile Müddeiumumi Kenan Bey, Dahileye Vekili Şükrü Kaya Bey'i ziyaret ederek İstanbul da tevkif edilenler hakkında yapılan tahkikatın safahatı hakkında bilgi verdi.(84)

"Balıkesir'de vukuu bulan tevfikat ile alakadar olmak üzere Balıkesir'de Nakşibendi tarikatına mensup şeyh Halil namında bir şahış Aydından İzmir'e gelirken

derdest edilerek Balıkesir'e sevk edilmiştir. Bu sabık şeyhin tevkifi Balıkesir vilayetinden istenmiştir. Hatta bu maksatla şehrimizde şeyh Halil'in akrabası bulunan bazı evlerde taharriyat yapılmıştır.

Şimdiye kadar Menemen ve Manisa'da tevkif edilenlerin sayısı otuzbeşi geçmiyor.(85)

Anadolu gazetesinde de Balıkesirli Halil Bey'in yakalandığını ve kendisinin Balıkesir'de müheyyiç neşriyat yapan İstiklal gazetesinin sahibi Sururi Bey'in babası olduğu yazmaktadır.(86)

Dahiliye vekaleti müsteşarı Hilmi Bey'in Anadolu ajansına yaptığı beyanatına Yeni Asır gazetesinde yer verilir:

“Gazetelerin yaptığı gibi hadise şümulü değil mevzidir. Bu mecnunani hareketin her halde bir mesnedi olacağı düşünülerek tahkikat ona göre yapılmaktadır. Şimdiye kadar mahdud ve muayyen kimseler tevkif edilmişlerdir. Gazetelerin tevkifat hakkındaki neşriyatları mübaladır.” (87)

Şeklinde idi.

29. Aralık Pazartesi günkü gazetelerin Menemen olayı ile ilgili haberleri daha çok tutuklama ve sorgulama konularını içeriyor.

Yeni Asır gazetesinin yukarıdaki tarihli nushasında Dahiliye vekili ve Fahrettin Paşa'nın Menemen'e geldiği yazıyor. Haber şöyle devam ediyor.

“Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey Ordu Müfettişlerinden Fahrettin Paşa istasyonda İzmir valisi ile kolordu ve firka kumandanı paşa ve İzmir müddei umumisi ve Menemen kaymakamı, Belediye heyeti ile Menemen Halk Fırkası erkanı tarafından pek hararetli karşılandı. Dahiliye vekili Şükrü Kaya Bey Fahrettin Paşa ile birlikte doğruca kabristanlığa gitmişlerdir. Hadisede şehit edilen Kubilay bey ile bekçilerin kabirlerini ziyaret etmişlerdir. Şühedanın başı ucunda Şükrü Bey atideki hitabeyi irad etmiştir.

Vali Paşa, Kumandan Paşa, burada şerefle yatan bu şehitler cehalet ve taasubun feci kurbanlarıdır. Sizlere bunların huzurunda taziyelerimi ve teesürlerimi beyan ederim. En çok teesüre şayan olan cihet bu vazilfe kahramanlarına karşı yapılan feci cinayet müvaccihesinde bazı kimselerin lakayt ve tasvipkar bulunmalarıdır. Cehalet ve taasubun önüne geçilemeyecek olursa bir gün vatanın ve Cumhuriyetin de bu cehalet ve taassuba kurban gitmesinden korkulur.

Bu şehitlere inkılaba ve vatana karşı bu cinayeti irtikap edenler elbette cezasız kalmayacaktır. Bu münasebetle millete sürülmek istenen leke ve zabıtamıza karşı yapılan taaruz ancak o zaman temizlenebilir.(88)

Daha sonra Şükrü Kaya Bey ve Fahrettin Paşa olayın geçtiği yerde incelemeler yaptıklarını ve oradan hükümet dairesine giderek Menemen Jandarma bölük kumandanını sorguladıklarını yine Yeni Asır gazetesinin 29 Aralık nüshasında görmek mümkün.

Yine bu gazetenin yukarıda ifade ettiğimiz tarihli sayısında yapılan diğer soruşturma ve tutuklamalara ilişkin şu bilgiler yer alıyor:

“Hadise hakkında mahalinde tahkikatta bulunan Dahiliye vekili Şükrü Kaya Beyefendi istasyondaki hususi vagonunda gazetemize beyanatında dedi ki;

-Jandarma bölük kumandanı yüzbaşı Fahri Bey vazifesini icabını yapmadığı anlaşıldığından tevkif edildi. Menemen kaymakamı Cevdet Beyin hadise esnasında vazifesini ihmal ettiği görüldüğünden vekalet emrine alındı.”(89) Dediler. Bu tespitler Anadolu gazetesinin 29 Aralık nüshasında da yer alıyor.

Yapılan diğer soruşturma ve tutuklamalarla ilgili olarak Yeni Asır gazetesinde şunlar yer alıyor:

“İrtica hadisesi münasebetiyle ifadeleri alınmak üzere Manisadan getirilenler altmış kişiye baliğ oluyor. Bunlar içinden dördü azılı vatan hainlerinin karılarıdır.”(90)

“Alaşehirden Menemen`e getirilen şeyh Abdülkerim isticvap edildi. Ceza hakimliğince istar olunan tevkif müzekkeresi ile tevkif edildi. Menemen ceza hakimlerince verilen tevkif kararı dokuzdur.

Menemen Bozalan köyünden irtica hadisesi ile münasebettar olan yetmiş kişi Menemen`e getirilmiştir. Bundan dört kişi hakkında tevkif müzekkeresi kesilmiştir. Diğerleri nezaret altına alınmışlardır. Derviş Mehmet ve hempaları olan azılı hainlerin bu köyde akrabaları varmış. Menemen`e getirilen yetmiş kişi mürteçilere yataklıkla maznun bulunuyorlar.

Haydutlar bu köyde yedi sekiz gün kalmışlardır.

Menemen`in Alan köyünde hadise dolayısıyla tevkif edilerek Menemen`e getirilen maznunlardan koca Mustafa ifadesinde demiştir ki:

"-Bunlar bizim köye müsallahen dolaşılar. Bütün köylüler gibi bende kendilerine ekmek vesair yiyecek verdim. Fakat maksatlarının ne olduğunu bilmiyorduk. Yanlarında bir köpek bulunduğundan kendilerinin avcı olduğunu zannettik."

Demiştir." (91)

"Manisa ile Menemen arasında Jandarmalar tarafından yakalanan hadise faillerinden firari Hasanların babalarının müracaatla oğullarının yirmi günden beri tegayyüp ettiklerini kendilerinden haber alamadıklarını beraber gittiklerini haber aldıkları Derviş Mehmet ve arkadaşlarının şüpheli şahıslar olduğunu ihbar ettikleri halde Manisa zabıtasının ise ciddi ehemmiyet affetmediğini söylemektedir." (92)

Gerek Anadolu gazetesinde ve gerekse Yeni Asır Serbest Cumhuriyet gazetelerinde olayla ilgili olarak İstanbuldaki haberlere yer verilmiştir. Bu haberlere göre;

"İstanbul siyasi mehafillerinde irtica hadisesi havalisinde örfü bir idare ilan edilmesi veyahut bu havaleye bir istiklal mahkemesi lüzumundan bahsediliyor."(93) Serbest Cumhuriyet gazetesinde de,

"B.M.M mehafilinde istiklal mahkemeleri usulünün ihdası muhtemel görünüyor. Ankaradan gelen malumata nazaran B.M.M. mehafilinde hakim olan kaanate göre inkılabı caniyane tasattilere karşı koymak için alınacak fevkalade tedbirler meyanında istiklal mahkemesi usulünü ihtas eylemeye lüzum görülmesi bile muhtemeldir. Tahkikatın selameti için Menemen havalisinde örfi idare tesisine ihtiyaç görülmektedir. Hadisede ihmalleri görülen memurlar şiddetle ceza göreceklendir." (94)

Anadolu gazetesi;

"İstanbul'da Takriri Sükün kanunu yeniden ihya edileceğinden bahsedilmekte ise de buna ihtimal verilmemektedir. Başvekil İsmet Paşa Hz. nin Ankaraya avdetinden sonra buna lüzum olup olmadığı anlaşılacaktır.

Bizzat tahkikatla meşgul olmak üzere Menemen'e giden dahiliye vekili Şükrü Kaya Beyden hadiseye dair mühim bir rapor beklenmektedir.

Bu raporun vürudundan sonra icap eden tedbir ittihaz olunacaktır. Bu meyanda ihmalleri anlaşılırsa İzmir ve Manisa valileride tedbil edilecektir."(95)

Yeni Asır gazetesinde İstanbul'dan alınan haberlere göre B.M.M reisi Kazım Paşa Takriri Sükün kanununun iadesi mutasavver mi bulunduğu hakkındaki suale verdiği cevap şöyledir:

“Takriri sukun kanunun yeniden ihya edileceği hakkında söylenen sözlerin aslı yoktur. Bu mevzubahis değildir. Hükümet kendisine terettüp eden vazifeyi yaparak irticaa karşı esaslı tedbirler olacaktır”(96)

30. Kanunvevel 1930 tarihli Yeni Asır gazetesinde önemli haberlerden biride gazetede olayın şimdiye kadar aydınlatılmamış konularının madde madde sıralanmış olmasıdır. Bu maddeler şöyledir:

“ Madde 1: Menemen Jandarma kumandanı hadise mahaline geliyor işin mahiyetini anlıyor, telefonla askeri kuvvet istiyor ve birden ortadan kayboluyor. Müfreze geldiği zaman nerede imiş nereye gitmiş?

Madde 2: Mahallinin en büyük makamlarını işgal eden kaymakam Cumhuriyet müddeumumisi hadiseden haberdar olduklarında neden hadise mahalline gitmiyorlar? Ve alınan tertibata bizzat nezaret etmiyorlar?

Madde 3: Hadisede Cumhuriyet ve İnkılap gençliğini yalnız başına müdafaa eden aziz şehit Kubilay Bey canavarcasına öldürülürken ve kanı içilirken yükselen alkışların mahiyeti nedir? Kimler alkışlamış? Yirmi dakika ruhsuz bir ceset gibi sadece sırtmışlar mı?

Madde 4: Vak'a mahalline gelen birinci müfrezenin üzerinde manevra kurşunundan başka kurşun yok mu imiş? Bütün bunlardan maada hadisenin vukuundan evvel ki günlerin manzarasında tahkikat neticesinde tebellür edecektir. Bu meyanda bir rivayet var: Sabık Vali zamanında Manisa'da tekkeler himaye görmüş. Doğru mu?(97)

Anadolu gazetesindeki haberlere göre;

“Başvekil İsmet Paşa Hz. bugün B.M.M. de mebuslarımızla hasbihalde bulundular. Denizli Mebusu Haydar Rüştü Bey hadise günü İzmir de bulunduğu ve cenaze törenine katıldığından vaziyeti yakından bildiği için hadiseyi bütün tafsilatı ile anlattı. Mebuslar hadiseyi dinledikten sonra hükümetin fevkalade tedbirler almasını beyan ettiler.”(98)

Serbest Cumhuriyet gazetesinde ise;

“İrtica hadisesi münasebeti ile hükümetin meclisten fevkalade salahiyetler istemi Dahiliye Vekilinin tetkikleri neticesinde olacaktır”(99)

Anadolu gazetesindeki habere göre mebuslar olağanüstü tedbirlerin alınmasından yana oldukları anlaşılıyor. Haber şöyle devam ediyor;

"Başvekil İsmet Paşa Hz.leri yarın içtima edecek, fırka grubunda gruba Menemen irtica hadisesi münasebetiyle hükümetçe ittihaz olunacak fevkalade tedbirler etrafında izahat verecektir.

İzmir, Manisa , Menemen' de kısa bir müddet için örfi idare ilan olunacağı anlaşılmaktadır.

Hükümet badema bu gibi irtica hadiselerine meydan vermemek için inkılabı koruma namıyla yeni bir kanun kabul edilmesini B.M.M'ne teklif edeceklerdir. Bu kanunla her nevi irtica temayülleri kökünden kazınacak en küçük irtica kıvılcıklarına kat'i surette set çekilecektir.`(100)

Yeni Asır gazetesinde de Cumhuriyet Halk Fırkasının grup toplantısına ilişkin şunlar yazmaktadır;

"Ankara'dan gelen malumata göre C.H.F grubu saat 11'de toplanmıştır. Alınacak tedbirler arasında İstiklal mahkemelerinin teşkili fikrinde bulunanlar azdı. Bilhassa Başvekil İsmet Paşa bu fikre taraftar olmamıştır.Öğleden sonra devam eden mütakere de kısmi idarei örfiye ilanına ve fevkalade kanun tanzimine karar verilmiştir.Alınacak tedbirlerin ve tecziye edilecekler hakkındaki cezaların en kısa bir müddet zarfında tatbiki umumi bir arzu halinde tecelli etmiş bulunuyor." (101)

"B.M.M. Muhafilinde Faaliyet" başlığı altında yer alan haberde meclis muhafilinde istiklal mahkemeleri örfi idareye tercih edilmektedir şeklindeki alt başlıkla devam ediyor.Yazının içeriği;

"-Menemen hadisesiyle ilgili olarak mecliste henüz müzakerenin başlamadığı ancak irtica hareketinin mahiyeti ve alınacak tedbirler konusunda mebuslar arasında heyecanlı tartışmaların olduğu İsmet Paşanında zaman zaman bu tartışmalara katıldığı ancak gerek şahsi gerekse hükümetin fikrini beyan etmekten ziyade oradakilerin fikirlerini almaya önem verdiği bildiriliyor. Genel olan düşüncenin hükümete azami şiddet tavsiyesidir.

Ayrıca Denizli meb'usu Haydar Rüştü Bey ile diğer bazı mebuslar İsmet Paşaya malumat verdikleri yazılıyor. Ayrıca hadisenin yüzelliliklerin hainane teşebbüsleri ile alakadar görülmekte olduğu bu vatan hainlerinin vakit vakit tekerrür eden suikastlerini kökünden imha etmek için çok şiddetli tedbirlere lüzum görüldüğü yazıyor.

Perşembe günü mecliste ceryan edecek müzakerenin mevzuu örfi idareden ziyade İstiklal mahkemesinin ihyası olacaktır. Mebusların ekserisi buna taraftardır

deniyor. Ayrıca hükümet “İnkılabı koruma kanununu” meclisin tasdikine arz edecek.”(102)

Serbest Cumhuriyet gazetesinde de Yılmaz Beyin köşe yazısı İstiklal mahkemeleri konusunda hükümet ve siyaset hariç bir kişinin görüşleri olması açısından önem taşımaktadır. Yılmaz Beyin yazısında şu ifadeler yer almaktadır;

“İrticaı ezmek için fevkalade tedbirlere ihtiyaç yoktur. Kanunlarımız irtica hareketini azami şiddetle tedip için icab eden maddelere muhtevîdir.

İrtica teşebbüsleri karşısında şimdiye kadar kanuni kaytlarla hükümetin eli kolu bağılı mı kalmıştır ki bundan sonra kanun fevkinden salâhiyetler kullanılmasına lüzum olsun.

Tekkelerin ve irticaî şebekelerin faaliyetleri varsa bunun sorumlusu kanunlardan önce polisî yetersizliğindedir.

İrticaa karşı hareket ve şiddet; evet! İrtica vesilesi ile kalem hürriyetini takyit; hayır!”(103)

Yılmaz Bey bu yazısında ayrıca irticaa karşı alınacak tedbirlerde önerilerde bulunmaktadır:

“Kanun silahı irticaa karşı en müessir silahtır. Bunun arkasında gençlik faaliyete geçirilmeli, fırka fikri olmaksızın Cumhuriyet gençlik teşkilatı yapılmalı, irticaı ezmek için her dakika harekete hazır halk kuvvetleri vücuda getirilmelidir. Cumhuriyet fikrinin fırka fikriyle karıştırılmaması erzemdir.”(104)

Yeni Asır gazetesinin 31 Kanunevvel 1930 Çarşamba günlü nüshasında da “İrticaı ezmek için “başlığı altında yer alan köşe yazısında alınacak tedbirlere İstiklal Mahkemeleri konusunda şunlar yazılmıştır:

“Dün gelen telgraf haberlerine göre İstiklal mahkemesinin yeniden teşkili mütesavver bulunuyormuş. Bazı mebusların buna taraftar oldukları anlaşılıyor. Dün sabah içtima eden fırka grubunda belki buna dair bir karar ittihaz edilmiş belkide (ve biz bunu ümit ediyoruz) hükümet buna lüzum olmadığını bunu isteyen mebuslara bildirmiştir.

Biz Perşembe günü B.M.Meclisinin yılbaşı hediyesi olarak İstiklal mahkemesini ihya eylesini temenni etmiyoruz. Niçin etmediğimizi de arz edelim:

Menemen’de bütün milletin lanet ve nefretle karşıladığı bir olay oldu. Asil ordumuzun kahraman bir zabiti vatan ve millet haini mürteciler tarafından şehit edildi. Yapılan tahkikat ve mel’un hareketin iptida zannedilenden daha ehemmiyetli olduğunu

ve bir merkezden idare olunduğunu gösteriyor. Bilhassa İstanbul'da yapılan tevkifat bunu ihsas etmektedir.

Türkiye'nin istiklaline ve Türk milletine saadetine suikastta bulunacak kadar kara ruhlu ve kara fikirli olan hainlerin cezaların en şedidine uğramaları lüzumu şüphesizdir. Kanunlarımız ve onu tatbik eden hakimlerimiz bu cezayı verecek kudrettedirler. İnkılabı suikastta bulunan alçaklara istiklal mahkemesinin vereceği ceza herhangi bir mahkememizin vereceği cezadan daha ağır olmayacaktır. Zira zaten kanun bunlara cezaların en ağırını tayin eylemiştir.

İstiklal mahkemeleri şüphesiz tahkikatı daha ziyade sur'atle bitirir. Ve neticeye daha çabuk hasıl olur. Hiç şüphesiz istiklal mahkemesi inkılabın nıgehbanı olur. Fakat mevcut mahkemelerimiz Cumhuriyetin ve inkılabın aynı şekilde nıgehbanı değillermidir? Bizzat Cumhuriyetin nıgehbanı münevver bir gençlik yok mudur? Cumhuriyet ve inkılabı uzanacak her eli kıracak kanunlarımız mevcut değildir?

Ya Menemen hadisesi?

Evet Menemen'de beş dakikada ezilmesi lazım gelen bir hareket, bir hıyanet hareketinin en şeni saatlerce sürdü ve bize Kubılay gibi bir muazzez şehide ve daha iki şehide mal oldu. Fakat bunun böyle olması kanunların kifayetsizliğinden değil, mahalli idare ve inzibat amirlerinin vazifelerinin seviyesine yükselememelerinden mübais değildir?

Nihayet son mütalea olarak istiklal mahkemesinin irtıcaa teşebbüs edebilecek hainleri korkutacağı ileri sürülebilir. Bu mütealanın kıymeti inkar edilemez. İrtıca hareketinin tahkikat neticesinde ne derece şümullu tezahur edeceğini şimdiden tahmin edemeyiz. Yalnız bizim kanaatimiz şudur ki Cumhuriyete karşı koymak cüretini ve habasetini haiz olan hainler bir akalliyettirler.

Bazı ehemmiyetsiz akalliyetlerin ne derece muzur olacaklarını biliyoruz. Bilmeseydik Menemen'deki vahşiyane hareket vatan hainlerinin nelere muktedir olduklarını bize göstermeğe kafi gelebilirdi. Ancak bu gibi hain yobazların karşısında kanun kuvvetini bütün heybetiyle temsil eden mahkemelerimiz vardır ve istiklal mahkemesi tesis edilmeyecekse Menemen haydutlarının ve onlar kadar haydut olan şerikicümlarının adi mahkemelerimiz tarafından düçar edilecekleri ceza, hiç şüphesizdirki, Türkiye Cumhuriyetinde onlara imtısıl edebilecek daha bir avuç adam varsa, bunların gözü önünde müthiş bir ibret dersi olacaktır.

Aynı ibret dersinin istiklal mahkemeleri tarafından verilmesi de esas itibarıyla aynıdır. Yalnız istiklal mahkemeleri fevkalade bir teşekküldür. Memlekette normal bir vaziyet ifade etmez. Eğer memleketin normal şerait içinde bulunup bulunmaması müsavi ise adi mahkemenin göreceği bir işin istiklal mahkemeleri tarafından görülmesi belkide düşünülecek bir iş olmazdı.

Ancak, iktisadi sebepler mülahazasıyla olsun; Cumhuriyet terbiyesinin inkişafı için olsun Türkiye'nin normal ve kanuni vaziyette kalması bizce müreccaktır, elzemdir, zaruridir.

Mahkemelerimiz, inkılabın eserlerini, Cumhuriyeti korumakta ne kadar hassas olduklarını her vakit ispat etmişlerdir. Bunun içindir ki irticaa karşı düşünülen tedbirlerin inkılabı koruma kanununun tatbikine onları memur etmek en tabi yoldur. Hükümetin de B.M.Meclisinde bunu böylece teemmül edeceklerini ve irtica teşebbüslerini ezmek için azami şiddet, irtica tekerrürüne mani olmak içinde azami teyakkuz tedbirlerini almakta iktifa edeceğini ümid ediyoruz.” (105)

Serbest Cumhuriyet Gazetesinin ikinci sayfasında da B.A. imzalı bir köşe yazısında inkılabı koruma kanunu ile ilgili şunlar yazıyor:

“ İnkılabı koruma kanunu, bizim anladığımızı göre; “ Tavriri Sükun Kanunu” na benzemeyecek ondan farklı bir şey olacaktır. Tavriri Sükun kanunu Şeyh Sait isyanının neticesi idi. Devletin dahili sukununu ihlal edebilecek teşebbüslere karşı hükümeti fevkalade salahiyetlerle mücehhez kılmıştı. Bu itibarla muvakkattı. Halbuki inkılabı korumaya matuf kanuni tedbirler irtica alayhinde düşünülmüş tedbirler olacağından başka bir mahiyeti haiz olacaktır.

Biz kendi hesabımıza eminizki inkılabı korumak gayesini takip eden bir kanun inkılabı Türk vatandaşlarına Cumhuriyet hudutları dahilinde temin ettiği hürriyeti koruyacak korumak gayesini takip edecek bir kanundur.

Ne sukun ne inkılap ciddi bir tehlikeye maruz değil ancak tedbirli bulunmak her vakit faydalıdır. Düşünülen tedbirler inkılap eserlerini teminat altına almaya yönelik olacaktır.(106)

Hükümetin olay karşısındaki tutumu ve izlenen politika hizmet gazetesinin bir köşe yazısında takdir görerek değerlendiriliyor;

"Garip bir zihniyetle halkı tedhiş etmek isteyenlerden bazıları, bundan birkaç gün evvel, yani divanı harp teşkili ve inkılabı koruma kanununun hazırlanması kararında evvel şöyle diyorlardı.

- İstiklal mahkemesi lazım... Şiddet politikası zarureti var. Muhalifleri susturmalı, Takriri sükun iade etmeli.

Efkarı amme; bu taleplerin ardından ne çıkacak? diye bekledi. Hükümet; ehemmiyet vermedi. Hadiseyi tetkik etti. Cumhuriyetin manasını düşündü. Halkın hissiyatını gözden geçirdi. Ve; İstiklal mahkemesi değil, divanı harp teşkil etti. Şiddet politikası değil tabii idarenin devamı tevcih etti. Takriri sükun kanunu değil; inkılabı koruma kanununu hazırlamaya başladı. Marifeti muhalefeti susturmak olmadığını, bilakis yaşatmak olduğunu söyledi. Müstakil bir gazete gözüyle bu hareketleri ve bu hareketlerin halk üzerindeki tesirlerini nazardan geçirdik. Yavegular kaybetmişler hükümet kazanmıştı. Siyasi terbiye ve mefkuresi sağlam muhalifler, müstakiller ve vandaşlar memnun olmuşlardı. Onlar ise gayri memnun. İsmet Paşa hükümetinin bu hadise üzerindeki musip kararlarını bilhassa işaret ederiz. Çünkü; İstiklal mahkemesi, Takriri sükun kanunları, şiddet politikası ve muhalefeti boğmak hareketleri; memleketin ve hüümetin harici vaziyetini tehlikeye düşürebilirdi. Mali kredi bozulurdu. İktisat vaziyeti aksardı. Borçlar mes'elesinin halli sarpa sarardı. Türkiye haricen bir tezebzüp içinde görülürdü. Verilen kararlar ise; inkılabı korumaya rejimi, cumhuriyeti tehlikenin kucağına atmak isteyenlerin hesabını görmeye matuftur."(107)

Basının Menemen olayına bakışında en çok vurgulanan konu yeni kurulmuşta olsa halkın cumhuriyete olan inancını güçlü olduğudur. Eksik olan yan ise aydınların ve politikacıların yeni rejimi halka iyi kavratamamalarının sonucunda Menemen olayında olduğu gibi gerici ve yobazların fırsat kollarda olduğudur.

C-MENEMEN OLAYININ SONUCU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İsmet Paşa'nın liderliğindeki Heyeti Vekiliye'nin 31.12.1930 tarihinde Manisa, Balıkesir merkez kazaları ile Menemen'i içerecek olan idare-i örfiye kararının 01.01.1931 tarihinde B.M.M'inde oy çokluğu ile onaylanmıştır. Bunun ardından suçluların takibatına geniş çaplı araştırmalara ve soruşturmalara başlanmıştır. (108) Bu araştırma ve soruşturma yı üstlenen Menemen divanı harbi 15.01.1931 tarihinde ilk toplantısını

yapmıştır.(109) İlk toplantıda olayla ilişiği bulunan kişiler ceza muhakemeleri usulu kanununun 236. maddesine göre yargılanmalarına başlanmıştır. rfite görevlendirilen kişiler şoyledir;

Divanı Harp rfireisi : 1. Kolordu Kumandan Vekili Mirliya Mustafa Paşa

Aza: Topçu alay 2. kumandanı Miralay Ata Bey

Aza: Birinci Kolordu şube 7. müdürü Miralay Demirtaş Bey

Aza: Alay 176 kumandan muavini E.K. kaymakamı Ziya Bey

Aza: İkinci kolordu şube 2. müdürü kaymakam Bahattin Bey

Aza: mülazımı: Fırka 57 satın alma komisyonu Reisi Binbaşı Hsn Bey

Aza: mülazımı: Topçu alay 29 tabur 2 kumandanı Binbaşı Neşet Bey

Bu kişiler Menemen, Manisa ve Balıkesir bölgesinde ilan edilen İdare-i rfiye Divanı Harp Reis, Aza ve Aza Mlazımlığına grevlendirilmış kişilerdir.(110)

Bunlardan başka Anadolu Gazetesinde yayınlanan bir kararnameye göre diğer görevliler şu şekilde açıklanmıştır;

"KARARNAME:

Menemen, Manisa, Balıkesir kazalarında İdare-i rfiye ilanı münasebetiyle teşekkül eden Menemen Divanı Harbi rfisi nezdinde hukuku amme namına takibatta bulunmak için mddeiumumilik vazifesinin vazife-i asliyesine irtibatı baki kalmak üzere İzmir mddeiumumisi Hidayet Bey ve müddeiumumi muavinliği vazifeyi asliyesine irtibatı baki kalmak üzere İzmir müddeiumumi muavinlerinden Fuat Bey ve ilk tahkikata ait son karar içlerinden Necdet Bey tarafından verilmek üzere mstantiklik vazifesinin keza vazifei asliyelerine irtibatları baki kalmak üzere İzmir sulh hakimi Kemal ve Adapazarı sulh hakimi ve Eskişehir mustantiki Hikmet Beyler tarafından ifası tensip edilmiş ve keyfiyet tasdiki aliye arz olunur."(111)

Divanı Harbin 15 Ocak 1931 günü muhakemelere başlıyacağı haberi, basında geniş yer alır. Konuyla ilgili olarak Anadolu Gazetesi; "rfiDivanı Harp Müddeiumumisi Hidayet Bey irtica maznunları hakkında iddanameyi hazırlamıştır. Bugün saat 10 da muhakeme başlıyacaktır"(112) şeklinde yayınlanırken Yeni Asır gazetesi de; "mahkemelerin aleni olacağını ve izleyicilerin de bulunabileceğini "(113) yazmaktadır.

Ancak muhakemelere katılacak izleyicilerin, yalnız kaymakamlıka hazırlanmış imzalı vesikayı göstermek suretiyle salona girebilecekleri yine basında yer alan haberler arasındadır.(114)

Divanı Harbin ilk muhakemesinde olayla ilişiği bulunan kişilerin, ceza muhakemeleri usulu kanununun 236. maddesine göre yargılanmalarına başlandığı ve öncelikle tek tek kimlik tesbiti yapıldığı meclis zabıtlarında yer almaktadır. (EK-1)

Anadolu gazetesinde yer alan haberlere göre; maznunlar olaya katılmalarına göre dört kısma ayrılarak yargılanacaklardır. Bunlar; " Menemen Vak'ası failleri dervişler, mehdi ve arkadaşlarına yemek verenler ve Menemen'de bu serserileri alkışlayanlar"(115)

Böylece olaya birinci derecede karışanlardan başlanmak üzere mahkemede sorguları başlamıştır. İlk olarak olayda yaralı ele geçen Mehmet Emin sorgulanır. Meclis zabıtlarında yer alan mahkeme tutanaklarında Mehmet Emin; " Mehdinin hangi amaçla ve nasıl ortaya çıktığını, Mehdiliğini nasıl ilan ettiğini ve mehdinin iki ana fikre sahip olduğunu açıklar, bunlar; mehdinin sahip olduğu bu fikirlerden birincisinin; çevresindeki insanları kendi emeline iteatkar hale getirip, dervişlik yaptırmak ve esrar içirerek te bu kişilerin kontrolunu elinde tutmaktır. İkinci fikir ise; Tekke ve şeyhliği tekrar canlandırarak Cumhuriyete karşı suikast eylemektir." (116). Bu ifadedende anlaşıldığı gibi Derviş Mehmet mevcut düzenin aleyhinde faliyet göstermektedir.

Mehmet Emin, Derviş Mehmet'in mehdiliğini nasıl ilan ettiği konusunda ise şunları söyler;

"Mehdi, Hafız Ahmet ile mbahhase ettikleri bir sırada, Hafız Ahmet'e kıyamet günlerinde bir mehdinin çıkacağı herkesçe malumdur. Bu mehdi Beni Adem midir? Yoksa gaipten mi zuhur edecektir? diye sormuş. O da bütün peygamberanın Beni Adem den geldiğine göre mehdininde adem evladından olması lazım geleceğini söylediğini ve bunun üzerine, kendisinin Hafız Ahmet'e işte, o mehdi benim dediğini ve bundan böyle mehdiliğini ilan edeceğini söylemesi zerine, Hafız Ahmet'te sen bu işi yapabilir misin dediğinde yaparım demiş. Bu vaziyette Hafız Ahmet'te Mehdi Mehmet'in elini pp bu adam hakikatten evliyadır. Sizde buna itikat ediniz diyor. Mehdi Mehmet'le müridleri Ramazan, Tatlıcı Hüseyin, Nalıncı Hasan, Küçük Hasan ve ben ve daha bazı mridlerle beraber ıracak Mustafa'nın kahvesinde toplanıyor, orda zikr ediyorduk. Bilahare hkmet bunu haber aldı, kahve kapatıldı. Ondan sonra Tatlıcı Hüseyin'in evinde toplanmaya başladık."(117)

Mehmet Emin'in ifadesine göre; Mehdi, kendilerinden 500 kereden fazla zikretmelerini istemiştir. Ayrıca, her toplantıda hkmetin amacının ve hedefinin

müslümanları gavur yapmak olduğunu söylemektedir. Mehmet Emin konuşmasına şöyle devam eder; " Mehdi dini iade etmek için, bütün emellerini hep bu noktada toplar, maksadı aşıkardır. Cumhuriyeti yıkmak, gençliğin mefkuresini zehirlemektir ve bu meyanda Mehdi Mehmet bütün memurlar kafirdir, ailelerini açık saçık gezdiriyorlar diyerek mütemadiyen hükümet aleyhinde ve tarikat lehinde söz söylerdi. Öyle bir hale gelmişim ki Mehdinin dediklerini yapmamak iradesinden mahrum kalmışım. Laz İbrahim, Nakşibendi Tarikatının bu teşekkül ve bu şebekenin kuvvetli amillerindedir. Bunlar Tarikat kisvesine bürünerek din perdesi arkasından büyük oyunlar oynamışlardır. Laz İbrahim İstanbul'dan tarikatın neşir ve tamimi için kitaplar getirtti. camide vaaz ettiği esnada şapka giyenler gavur olur der alenen zikrettirdi. "(118)

Olayı gerçekleştirenlerden bir olan Mehmet Emin Divanı Harbi Orfi resisinin "Mehdi size Menemen'den nereye gideceğinizi söyledimi?"(119)sorusuna şu yanıtı verir.

"Menemen'den Manisa ve Ankara'ya kadar gidip Hükümeti Cumhuriyeti devireceğimizi sonra oradan Şam'a gideceğimizi, Şam da Hazreti İsa ile buluşacağımızı, bütün tekkeleri açacağımızı, bütün yahudileri müslüman edeceğimizi söyledi."(120)

Mehmet Emin mahkeme heyetine Manisa dan başlayıp Menemen'e kadar ulaşan ve Menemen deki olayın gelişimi konusunda ise; " Paşaköy'de birkaç gün kalarak zikrettikten sonra Mehdi orada Mehdiliğini ilan etti. Ve yanındaki köpyeği köylülere göstererek bu mehdiliğin alametidir. Yani Kıtımdır. Herkes bana tabi olacaktır. dedi. Köylülerden bazıları inandık, bazıları seyirci kaldı. O köyden sütçü mehmedin köyü olan Bozalan'a gitmek için yola çıktık. Tam 11 gün yol yürüdüktan sonra Sümbüller mevki denen yere geldik. Orada çamlar altında su başında oturduk. Geceydi. Ramazan su dökmek bahanesiyle oradan kaçtı. Ondan sonra mehdi bizi sıkı bir nezaret altına aldı. Tehdide başladı, kaçarsanız sizi vururum dedi. Biz korktuk kaçmadık, bu çamlar altında esrarlı sigaralar içtik. Bozalan'a gittik, Hacı İsmail'in bulunduğu bir eve girdik. Orada bir hafta zikrettik. Mehdi oradaki köylüye avlanmak için geldiğini söyledi. Orada zikretmekte bir mahsur görmüş olacak ki Sütçü Mehmet'e biz burada laikiyle zikrimizi yapamıyoruz, bize dağda bir kulube yapsınlar dedi. Dağda kulube yaptılar, kulubeye gittik mütemadiyen zikre ve esrarlı sigaralar içmeye başladık. Mehdi, Hz. Peygamber de bu esrardan içti ve öylece miraca çıkarak allahla görüştü diyerek bizi mütemadiyen zikrettirdi ve esrar içirdi. Kulübede Mehdi Menemen'i kimin iyi bildiğini sordu. Nalınca

Hasan her vakit Menemen pazarına nalın satmak için gidip geldiğinden Menemen'i bildiğini söyledi. Mehdi, Menemen'e gideceğiz benim tanıdığım Saffet hocanın evinde bir akşam kalacağız ve oradan Kutbülaktap Esat Hoca'ya ve umum şeyhlere telgraflar çekeceğiz. Hükümeti işgal edeceğiz, tekkeleri açacağız, hükümeti iki ay tatil edeceğiz diyordu."(121)

Mehmet Emin mahkemede vermiş olduğu ifadesini Menemen'e gelişleri ve olayın nasıl gerçekleştiğini anlatarak tamamlar. Olayın gelişimini anlatırken dikkat çekici nokta; Derviş Mehmet ve müridleri taraftar toplamak amacıyla birkaç mahalle dolaşmalarına rağmen bundan jandarma kuvvetlerinin haberi olmamasıdır. Ayrıca jandarma erlerinin Mehdiyi engellemeye çalışmaları üzerine Mehdi'nin direnmesi, bu direniş karşısında jandarmanın gitmesi Mehdiyi cesaretlendirdiği gibi çevredeki insanları da mehdiye yaklaştırmıştır. Üstelik Mehmet Emin'in ifadesine göre Mehdi jandarmanın ardından hükümet kuvvetlerinin kendisini desteklediğini söylemesi bu cesareti daha da arttırmıştır. (122)

Mehmet Emin'in sorgulamasının ardından Mehdi'nin müridleri arasında yer alan Nalinci Hasan'ın sorgulamasına geçilir. Nalinci Hasan Mehdi Mehmet'in müritleri arasına katılımını şöyle açıklar; " Ben mehdi'nin amca çocuğuyum. Bir gün mehdiyi evinde ziyaret ettim. Namaz kılmadığımdan dolayı bana darıldı. Namaz kılmamı ve günde beşbin defa " lailaheillallah" dememi söyledi.

Bir gün, Mehdi Mehmet, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet dükkanına geldiler. Mehdi bana batan dini ihya edeceğini ve müslümanlığı tekrar meydana çıkaracağını Sultan Hamid'in oğullarından birini getirerek onu padişah ilan edeceğini söyledi. "(123)

Nalinci Hasan sözlerinin devamında İstanbul'da Şeyh Esat'ı ziyaret ettiği bir süre köşkünde misafir kaldığını bu zaman zarfında köştekteki konuşmaların hükümet aleyhinde konuşmalar olduğunu söyler. Menemen'e kadar uzanan yolculukları ve olaylar hakkındaki ifadeleri Mehmet Emin'in anlattıklarının aynısıdır.

Olay günü kaçmayı başaran iki Hasanlar'ın sorgulamasına geçilir. Bunlarda ifadelerinde Mehdi'nin kendilerine esrarlı sigaralar içirdiğini ve kandırıldıklarını söylerler.

Olayı gerçekleştirenler ve mehdi'nin müritlerinin yargılanmasının ardından yani birinci derecede olayın içinde olanların yargılanmasından sonra mehdi ve müritlerine yardım edenlerin sorgulamasına geçilir. Bunlar, Paşaköy ve Bozalan köyünde mehdi ve müritlerine yemek verenler, barınmaları için yardımcı olanlardır. Hemen hemen hepsi

suçlarını inkar ederek mehdi ve arkadaşlarının avlanmak için köylerine geldiklerini sandıklarını söylerler.

Üçüncü grup olarak Menemen`de mehdi ve müritlerini alkışlayanların sorgulaması başlar.

" Mahkeme başkanı Küçük Hasan`dan Menemen`de kendilerini alkışlayanları göstermesini istemiştir. Küçük Hasan esrar nedeniyle sarhoş gibi olduğunu pek fazla bir şey hatırlamadığını, yalnız mehdinin kendilerini Saffet Hocanın evine doğru gönderdiğini Saffet Hocanın evinin önüne geldiklerinde Saffet hocanın sokağın başında olduğunu, yüzlerine bakmadan evine girdiğini söylemiştir."(124)

Bunun üzerine Saffet Hocanın sorgulaması başlar. Meclis zabıt ceridelerinde yer alan mahkeme ile ilgili tutanaklarda olaya birinci derecede katılan Mehmet Emin ve Nalıncı Hasan ile Küçük Hasan tarafından verilen ifadelerde Saffet Hocanın ismi sıkça anılmaktadır.

"Saffet Hocada Mehdi Mehmet`in faaliyetlerine iştiraktan yargılanmaktadır. Saffet Hoca savunmasına geçmişinde gösterdiği başarılı çalışmalar ve istibdat yönetimine karşı hürriyeti müdefa için mücadele ettiğini ifade eder. Gerçek Yanya`da bulunduğu dönemde gerekse Manisa`da memleket ve millet için çalıştığını bu çalışmaların canlı tanıklarının mevcut olduğunu söyler. Saffet Hoca Balkan savaşından sonra İzmir`e geldiğini İzmir`de şark mektebinde muallimlik yaptığını Yunan işgalinde açıkta kaldığını daha sonra Manisa vaizliğine tayin olduğunu söyler. İşgal sırasında müdefai hukuk cemiyetlerine mensup olduğunu bildirir. Vermiş olduğu vaizlerinde diyanet işleri başkanlığının çizmiş olduğu program dahilinde, çalıştığını vaizlerinde Cumhuriyet Hükümeti aleyhinde tek bir söz söylemediğini söyler. Saffet Hoca geçmişindek bu gurur duyduğu çalışmalarının Mehdi Mehmet olayı ile lekelenmeye çalışıldığını kendisinin olayla bir ilişkisinin olmadığını Mehdiyide tanımadığını söyler:" (125)

Anadolu gazetesinde yer alan mahkeme ile ilgili haberlerde Saffet Hocanın mahkemede; " 25 yıl evvel mehdi yok diyen bu Saffet bundan sonra mehdi sözünü söylemi? Gerek İzmir`de gerekse Manisa`da tanınmış bir adamın "(126). Sözleriyle kendini savunduğunu yazmaktadır.

Burada mehdinin Saffet Hocanın saygınlığını kullanarak kendisine taraftar topladığı düşüncesi akla geliyor.

Saffet Hocanın ardından mehdiye alkışlayanların davaları görülür. Anadolu gazetesinde duruşmalarla ilgili olarak yer alan haberlerde alkışlamakla suçlanan kişilerin suçlarını kabul etmedikleri, iftiraya uğradıkları yazmaktadır. (127) Aynı haberler Yeni Asır gazetesinde de yer almaktadır.

Bundan sonra adı diğer maznunlarca sıkça anılan Laz İbrahim'in sorgulamasına geçilir.

Laz İbrahim tabur imamıdır. İfadeleri dinlenen diğer maznunlarca, Şeyh Esat'la ilişkilerinin çok iyi olduğu ve vaizlerinde hükümet aleyhinde konuştuğu söylenmiştir. Laz İbrahim savunmasında mahkeme başkanının sorularına kaçamak yanıtlar vererek suçsuz olduğunu ifade eder. Ancak Laz İbrahim, geçen sene müddeiumumilikçe vaazlarından dolayı ifadesinin alındığını ve mahkum olduğunu söylemek zorunda kalır. (128)

Ancak Horoz köyllülerin Laz İbrahim hoca aleyhinde kendilerini Nakşibendi Tarikatına sokmaya çalıştığını, hükümet ve şapka aleyhinde konuşmalar yaptığını söylemeleri üzerine Laz İbrahim mahkeme heyetine müdefaanesini sunar. Buna göre Laz İbrahim; " Şimdiye kadar vermiş olduğum ifadelerim baskı altında verilmiştir. Yirmibeş senelik askerim. Bir defa mahkemeye gelmedim. Dört sene askeri hastanede çalıştım. Harbi umumide elli lira maaşla tekaüt edildim. Hükümetimden gördüğüm nimete nankörlük edemem. Perşembe günü okunan kararnamede hükümet aleyhine tertibat aldığımı dinledim. Haşa, bunlar isnat ve iftiradır. Kabul edemem." (129) Demiştir.

Anadolu gazetesinde, Laz İbrahim hakkında Şeyh Esat'ın oğlunun mahkemede vermiş olduğu ifade yer alıyor. Bu ifade şöyledir; " Pederim çok saf kalplidir. Bu adamın, hükümet tekaya ve zevaya kanununu çıkardıktan sonra da zikrettiğini duydum. Pederime bu adamla temasını kesmesini söyledim. İhtarımı kabul etmedi. Laz İbrahimserkeş amadır, laf dinlemez. Bana mektuplar yazdı aldırmadım.(130)

Laz İbrahim ile ilgili sorgulamadan sonra şeyh Esat'ın sorgulamasına geçilmiş olduğu gazetelerde yer alır.

Şeyh Esat'ın sorgulaması önemlidir. Çünkü olaya ybirinci derecede adı karışanlar sorgulamalarında Menemen'de başarıya ulaştıktan sonra Şeyh Esat'a bu başarının haberi verileceği ve olay öncesinde müritlerin İstanbul'da Şeyh Esat'ı ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir.

Şeyh Esat çok yaşlı ve hastadır. Mahkeme süresince zaman zaman rahatsızlığı inedeniyle mahkeme solunundan doktor nezaretinde çıkarılmasına izin verilmiştir.Şeyh Esatsorgulamasında şu beyanda bulunmuştur;

" Nakşibendi tarikatındanım. 60 senedir bu tarikata mensubum. Ancak hükümetin çıkardığı tekaya ve zevaya kanunun dan sonra tarikatla bir ilgim kalmadı. Erenköydeki yalıda sade bir hayat yaşamaktayım" (131) Demıştır. Masum olduğunu, hükümete karşı olmadığını sözlerine eklemiş olduğu gazetelerde yer alan haber arasındadır.

Mahkeme heyetince ele geçirilen bazı mektuplar Laz İbrahim Hoca ve Şeyh Esat`ın gerçek fikirlerini ve çalışmalarını ortaya koymaktadır. Örneğin Laz İbrahim Hoca`nın Şeyh Esat`a göndermiş olduğu bir mektup şöyledir.

" Ben kendi namıma çalışmıyorum; ilanı istiklal etmedim. ben gittiğim yerlerde bütün halkın size karşı aşk ve muhabbetini temin yanında çalışıyorum.Sizin hatırına gelenler doğru değildir.Ben bu vazifemi yaparken vazifemin cazip ve sehhar tesirleri altında bazen ne yaptığımı unutuyorum, affediniz.

Bütün mevcudiyetimle emrinizi ifa ediyorum"(132)

Böyle bir mektup yazmasının gereği olarakta Laz İbrahim`in kendisini Nakşibendi Tarikatı halifeler halifesi olarak tanıttığının Şeyh Esat tarafından duyulması olduğu aynı tarihli Anadolu gazetesinde yer almaktadır.

Şeyh Esat`ın sorgulamasının ardından ÖrfiDivanı Harp makkemesi ilk muhakemesini tamamlamış oluyordu. 20.01.1931 tarihinde tamamlanmış olan bu ilk mahkeme sonucunda, maznunların bugüne kadar söyledikleri ve tahkikat evrakları incelenerek üç gün sonra karar verileceği bildirilmiştir.(133)

Anadolu gazetesi mahkeme kararının açıklanmasından önce maznunların son durumları hakkında şunları yazmaktadır;

" Şeyh Esat: İrtica hadisesinin ve tarikatın reisi olduğu muhakkak addedilen Şeyh Esat revirde yatmaktadır. Bütün gün enfiye çekmekte, müdafasını hazırlamakta ve bazı şiirler yazmaktadır.

Laz İbrahim Hoca: Maznunların içinde en metanetlisidir. Sabık tabur imamı, Nakşibendi tarikatının Anadolu halifeler halifesi olan bu Laz, metanetini hiç bir zaman kaybetmemiştir. Salı günkü Divanı Harp celsesinde, tarikatın muzir olduğunu yeni

anladığını ve kabahatinin yalnız taassup olduğunu söyleyen İbrahim Hoca tevkifhanede mütemadiyen okuyup üflemektedir.

Mehmet Emin: Kubilay'ı şehit eden hainlerle Menemen'e gelen ve yaralı olarak yakalanan bu şerir tevkifhanede mütemadiyen düşünmekte hiçkimse ile görüşmemektedir. Düşünmekten delirmiş bir hale gelmiştir.

Nalıncı Hasan: O, o kadar düşünceli değildir. Tevkifhanenin penceresinden geçenleri seyrediyor.

Küçük Hasan: Yaşının küçük olmasından idam cezasından kurtaracağını ümit ediyor. (17-18 yaşlarında) Ancak senelerce hapiste çürüyeceğinden çok müteessir.

Manifaturacı Osman: Manisa'da evini içtima mahalli yapan ,Osman efendi mahkemede daima inkar eden bir zat, tevkifhanede yalnız Manisa'lılar ile konuşuyor, bütün işlerin meydana çıkmasından dolayı Laz İbrahim'e lanet okuyor.

Ramazan: Memenen vakası şerirlerinden yolda ayrıldığı için memnun.

Hafız Ahmet: Mahkemede her şeyi inkar eden Hafız Ahmet, Derviş Mehmet'in bütün hakikatları mahkemede söylemesinden rahatsız" Mahkemei Kübra da hazır ol" diye Mehmet Emin'e bağıyor.

Ali Hafız: Laz İbrahim'e lanet okuyor.

Saffet Hoca: İrticanın Menemen kaymakamı olacak Saffet Hoca diğer maznunlarla hiç görüşmüyor.

Horoz köylüler: Laz İbrahim Hocanın abdest almasını, namaz bilmediklerini söylediği Horoz köylüler Anadolunun halifeler halifesi Laz İbrahim Hocaya kanarak tarikata girmişlerdir." (134)

Örfi Divanı Harp Heyeti çalışmalarına devam ederek ilk muhakemeyi sonuçlandırmaya çalışmaktadır. Anadolu gazetesinde yer alan habere göre;

" Birinci safhada mahkemeleri intaç edilen yüz beş maznun hakkında dün müddeiumumi tarafından iddaname serdolanmıştır. İddaname müddeiumumi Fuat Bey tarafından okunmuştur" (135) EK-2

Fuat Bey tarafından okunan iddanameye göre, suçluların Türk Ceza Kanununun 146., 150., 151. maddelere göre cezalandırılması istenmiştir. Bu maddeler;

" Madde 146: Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet

Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler idam cezasına mahkum olurlar.

65. maddede gösterilen şekil ve suretlerle gerek yalnızca gerek birkaç kişi ile birlikte kavli veya tahriri veya fiili fesat çıkararak veya meydan ve sokaklarda ve nasın toplandığı mahallerde nutuk irad veyahut yafta talik ve neşriyat icra ederek bu cürümleri işlemeye teşvik edenler hakkında yapılan fesat teşebbüs derecesinde kalsa dahi idam cezası hükm olunur.

Madde 150: Bir fesat heyetine maksadını icra için silah, cephane, bıçak, bomba ve buna mümasil yıkıcı, yakıcı ve öldürücü alata yapan ve icat eden veya nakleden veya hazırlayan veya ecnebi memleketlerden Türkiye'ye sokan yahut gizleyen veya taşıyan kimselen muvakkaten ağır hapse konulur.

Madde 151: Bundan evvelki maddelerde yazılı cürümlerden birine muttali olan her fert, bunu derhal hükümete haber vermeye mecburdur. Bu mecburiyeti suiniyetle yapmadıkları sabit olanlar, fesat, fiile çıkarsa bir seneden ve fiile çıkmazsa altı aydan aşağı olmamak üzere hapsolünür.

Fesatçıları bilerek muayyen mevkileri gayri yerlerden sokan ve memleket içinde biryerden biryere nakledenler muvakkat ağır hapisle cezalandırılır." (136)

Olaya birinci derecede karışanların sorguları yapılmış, iddianameleri okunmuştur. Sıra maznunların savunmalarının alınmalarına gelmiştir.

" Maznunların 26 Kanunusani 1931 tarihli mahkemede müdafalarının alınmasına karar verilmiştir" (137)

Anadolu gazetesindeki habere göre;

" Evvelki güntü muhakeme celsesinde müdeiumumi muavini Fuat Bey iddasını serdetmişti. Bu iddada cezaları ve beratları istenenler yüzoniki kişidir.

Ceza kanununun 146., 150., 151., maddeleri uyarınca cezalandırılacaklardır. Bunlardan;

Vak'a daki rolleri itibariyle Şamdan Mehmet, Giritli Mehdi Mehmet, Sütçü Mehmet, Emrullah oğlu Mehmet Emin, Ali oğlu Hasan ve Nalinci Hasan filin esas unsuruna iştirak ettiklerinden ve fiili doğrudan doğruya işlediklerinden hem fiil olduklarını izah etmekte ve Türk Ceza Kanununun 146. maddesi gereğince cezalandırılmaları istenmektedir.

İddanamede, içtimada hazır bulunan Tatlıcı Hüseyin, Çıracak Mustafa, Topçu Hüseyin, Keçili Süleyman Çavuş ile Papuççuoğlu Hüseyin oğlu Ali maznunlara talimat vermektan ve arkalarından silahla geleceklerini söylemelerinden fer` an zimet hal gösterilmekte ve bunlarında 146. madde ile tecziyeleri istenmektedir.

Maznunları araba ile götüren, bunlara kulübe yapan, yemek veren ve Menemen`de halkı bayrak altına davet eden ve tabanca atmakla icrai şadumani eden ve asilerin ef`alini tasvib eden yirmisekiz kişi de hadisede fer`an zimet hal gösterilmekte bunlarında 146. madde ile tecziyeleri talep olunmaktadır.

Maznunnardan olup fiilde iştirakleri tesbit edilmeyen yalnız, silah verdikleri anlaşılın Giritli İsmail ve Bıçakçı Mustafanın`da Türk Ceza Kanununun 150. maddesi ile tecziyeleri istenmiştir. Maznunlarla beraber iken bilahare ayrılan çakıroğlu Ramazan`ın almişbirinci maddenin son fırcası delaleti ile kendisine tamam olan kısım için ceza verileceğinden, bunun hareketi suiniyetle fesat heyetini haber vermediğinden ibaret kalmaktadır. Maznunların, köylerinde kulübe tesis ettiklerini bildikleri halde hükümete haber vermeyen Bazalan köyü heyeti ihtiyariyesinde muhtar Mustafa ile beş arkadaşının Türk Ceza Kanununun 279 maddesinin delaleti ile, memur olduklarından 251. madde nazara alınarak 151. maddenin 1. fırcasına göre tecziyeleri istenmiştir.

Maznunları suiniyetle hükümete haber vermeyen Bazalan köylü on kişinin cürümleri 151. maddenin birinci fırcasına uygun olduğu anlaşılduğundan o suretle cezalandırılmaları istenmiştir.

Müddeumumi Bey iddasında; maznunların bu maddelere göre ve yaşları itibare alınarak cezalarının tayinini istemiştir.

Fiilde ittifak ettikleri hükümeti suiniyetle haberdad etmedikleri anlaşılın Mehmet Emin`in validesi Hasbiye, karısı Emine, kız kardeşi Halime ve maktul Sükçü Mehmetin karısı Kezban hanımların beraatleri istenmiştir.

Fiil nazımı olmaktan ibaret olan maznunnardan Şeyh Esat`ın oğlu Mehmet Ali, Laz İbrahim ve imam ile yirmi maznununda Türk Ceza Kanununun 146. maddesi ile tecziyeleri istenmiştir.

Diğer maznunnardan yalnız tarikatlere mensubiyetleri anlaşılın yirmidört kişsininde tekaya ve zevaya kanununa muhalefet, tarikata intisap, şeyhlik, halifelik ve müritlik yaptıkları anlaşıldığından ceza kanununun birinci maddesinin ikinci fırcası delaleti ile cezalandırılmaları istenmiştir." (138)

Mahkeme heyeti iddanameleri okunan ve savunmaları dinlenen birinci grup hakkında karar vermiştir. Konuyla ilgili olarak Yeni Asır gazetesinde şunlar yazmaktadır;

" Divanı Harpte muhakemeleri imtaç edilen birinci gruptan seksenyedi kişiye ait mahkumiyet kararı cuma günü Divanı Harp heyeti tarafından maznunlara hapishanede tefhim edilmiştir. Bu seksenyedi kişiden otuziki kişi hakkında idam kararı verilmiştir" (139)

Anadolu gazetesinde de Şeyh Esat'ın öldüğü haberi yer almaktadır.

Divanı Harp mahkemesinde ilk muhakemede yargılananlar hakkında alınan kararlar T.B.M.M'nin onayı için Ankara'ya gönderilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak basında şu haberler yer almakta idi.

" Büyük Millet Meclisi saat onaltı da ikinci celsesini aktetmiştir. Menemen Örfdivanı tarafından idamlarına karar verilmiş olan otuzbir maznun hakkındaki adliye encümeni mazbatası okundu .

Encümenin mazbatasında Menemen Örfiharp divanı tarafından idamlarına karar verilen ve Büyük Millet Meclisi tarafından bu kararın tastiki talep edilen otuzbir kişiden yirmidokuzunun idam hükümleri tasvip edilmekte ve idama mahkum olan maznunlardan Manisalı Terzi Talat ile Kahya Ahmet oğlu İsmail'in suçlarına nazaran ikişer sene ağır hapse konulmalarının muvafık muaddet olacağı beyan olunmakta idi.

Büyük Millet Meclisi tarafından müzakere edilen mazbata, adliye encümeninin mazbatasındaki tarih vechile aynen kabul olunmuş ve başvekalete tezkere yazılmıştır. Başvekalet tarafından geç vakit Menemen Orfi harp divanı reisliğine telgrafla tebliğ edilmiştir.

İdam mahkumları hakkındaki Büyük Millet Meclisi kararının Menemen'de yarın sabah infaz edilmesi muhtemeldir." (140) EK- 3

Anadolu gazetesinde idama mahkum edilenlerden Abdülkerim'in vefatıyla, idam edileceklerin sayısı 28 e indiği yazmaktadır.

Mahkumların idam kararlarının infazından haberdar olmadığını yazan Anadolu gazetesine karşın 2 Şubat 1931 tarihli Yeni Asır gazetesinde idam mahkumları ile yapılmış röportajlar yer almakta idi. Bu röportajda idam mahkumlarının büyük bir sessizlik içinde oldukları ve Mehmet Emin'in mehdi tarafından aldatıldığını, aslında masum olduğunu söylemiştir.

Anadolu gazetesinde ise; " Mahkumların bu saate kadar asılacaklarından haberleri yoktu . Kendilerine İzmir'e nakledilecekleri söylenerek nezarethaneden çıkarılmışlardır. Gece yarısından sonra İzmir'e nakledilecekleri hakkındaki sözlere ümitsizlik içinde;

- Bu saatte otomobille mesut bir vaziyette İzmir'e gideceğimizi hiç zannetmiyoruz"(141) haberi ile infaz öncesinde mahkumların durumları hakkında bilgi vermektedir.

İnfazın gerçekleştirilmesinde gazete muhabirlerindeki bulunmalarına Menemen Harp Divanı Başkanı Mustafa Paşa tarafından izin verilmiştir.

" Kimlerin nereye asılacakları tesbit edilmiştir. Şeyh Esat'ın oğlu Ali, Tatlıcı Hüseyin, Manisa'lı Ragıp, Josef, Muhtar Ahmet, Mehmet Emin, Manisalı Hafız Ahmet, Kubilay'ın şehit edildiği belediye meydanına asılacaktır.

Mahkumların ondördüde Divanı Harp Heyetinin çalıştığı Kubilay mektebinin civarında, sekizi de istasyon civarında asılacaklardır." (142)

İnfazın gazeteciler tarafından izlenmesi ne izin verilmesi nedeniyle Anadolu gazetesi muhabiri infazı şöyle anlatmaktadır;

"Önce yedi mahkum hapishaneden süngülü asker ve jandarmaların muhafazasında çıkarılarak doğruca istasyonda hat boyundaki sehparın yanına getirilmişler ve burada son sözleri olup olmadığı sorulmuş, hoca tarafından dini merasim yapılmıştır. Hükmün icrasına evvela istasyonda ve saat tam üçte başlanmıştır. Burda asılanlar, Laz İbrahim, Çingene Ali, Cemal Hoca, Menemenli Ramiz, Menemenli Hüseyin, Menemenli Arnavut Kamil, ve Manifaturacı Manisalı Hasan idi. Bunlardan Laz İbrahim'in son arzusu olarak Şeyh Esat'ın yanına gömülmek istediğini bildirmiştir.

Heyet buradaki vazifesini üç buçukta bitirmiş ve ikinci grup olan Kubilay Mektebindeki mahkumların yanlarına gelmiştir. Buradaki mahkumlarda hiçbirşey bilmiyorlardı. Bunların asılmasına saat dört te başlandı. Buradaki mahkumlar; Tabur İmamı İlyas, Çıtaklı Molla Süleyman ve diğer oniki mahkumdu. İnfazlar başlamıştı. Saat 4 35 raddelerinde idi bir silah sesi duyuldu. Sonradan öğrendikki otomobil içinde bulunan şerir Bazalan'lı Hüseyin diğer mahkumlar asılırken fırsattan istifade ederek kaçmıştır. Hüseyin'in ardından takip müfrezeleri çıktı. Diğer mahkumların infazına devam edildi. Vak'a faillerinden Mehmet Emin Kubilay'ın başının kesildiği taşın yanına getirildi ve infaz edildi. Mehmet Emin den sonra Yahudi Josef İzmir'den gelen Hahamın dini

işlemleri yapmasından sonra idam edildi. Daha sonra da Şeyh Esat`ın oğlu Mehmet Ali idam edildi. Şeyh Esatın oğlundan sonra, Alaşehirli Ahmet Muhtar, Hafız Ahmet en son da Manisalı Ali Paşazade Ragıp asıldı.

Hükümet meydanında ve Tuz Pazarında idam edilenlerin cesetleri dün sabah (4 Şubat) saat 9 da, istasyon civarında asılanların cesetleri de saat 12 de kaldırılmıştır."(143)

Yeni Asır gazetesi idamlarla ilgili olarak şu yorumu yapmıştır; " Çarşamba gecesi sabaha karşı infaz olunan idam hükümlülerinin bizce asıl manası şudur: Din ve tarikat perdesi altında işlenen cinayetlerin cezasız kalmayacağı, laik Türk Cumhuriyetinin hudutları dahilinde bu kabil teşebbüslerin her zaman için aynı akıbete uğrayacağı muhakkaktır.

Divanı Harbi ÖrfiReisi M. Paşa Hz. inkılap tarihimizde ibretle dolu bir sahife işgal edecek olan bu mühim davanın bütün safahatında olduğu gibi idam hükümlerinin infazındada gazetecilere büyük tehsilat gösterilmesini emretmekle efkarı umumiyenin tenvirine ne kadar ehemmiyet verdiklerini göstermiştir."(144)

İdam infazlarının gerçekleştirildiği sırada idama mahkum olmuş ve dört şubat gecesi kaçmayı başaran Bazalanlı Hüseyin 16 Şubat 1931 tarinde yakalanır ve 17 Şubat 1931 sabahı infazı gerçekleştirilir.(145)

Divanı Harp Heyeti'nin bundan sonra bakacağı davalar şöyledir; "Evvela Alaşehir`de tevkif edilerek getirilen 25 maznun muhakemesi yapılacaktır. İkinci parti olarak Menemen Kaymakamı sabık Cevdet Beyle, Jandarma Yüzbaşı Fahri Beyin ve Jandarma neferlerinin muhakemeleri yapılacaktır.Üçüncü grup olarak Akhisar`da tevkif edilenlerin davaları görülecektir. Son olarakta Balıkesir`den getirilenlerin muhakemeleri yapılacaktır"(146)

Bu davalardan başka ÖrfiDivanı Harp Mahkemesi Foça Kaymakamına düzenlenen suikast davasına da bakacaktır.

İdam infazından sonra devam edilen davalarda suçlular Şeyh Esat`ı ziyarete giderek tekke çalışmalarına katılmaktan yani tekaya ve zevaya kanununu ihlalden yargılanmışlar ve ağır hapis cezası ile cezalandırılmışlardır.

" 7 Şubatta Alaşehirliilerin muhakemeleri başlamıştır. 25 kişi tekkeler hakkındaki kanundan sonra dervişlik yapmaktan yargılanmışlardır. İlk muhakemelerinde maznunlar dinlenmiştir. Hepsi suçlamaları inkar ederek önceden verdikleri ifadelerle çelişkili

konuşmuşlardır. İlk ifadelerini baskı altında verdiklerini söylemişlerdir. Mahkeme reisi ikinci muhakemenin yapılmasına karar vermiştir." (147)

Alaşehirliler grubunun duruşmaları sonucunda: " 677 numaralı kanun hükmüne muallif harekette buldukları iddiasıyla maznunlardan onbeşinin tekkelerin seddinden sonra muhtelif tarihlerde cami de ve evlerde toplanarak ayin ve tarikat icra ettikleri anlaşılmış, tevkif oldukları tarihten itibaren beşer ay hapis, 75'er lira ağır para cezası ile cezalandırılken, bunlara müridlik yaptıkları tesbit olunan maznunlarından 677 numaralı kanunun 1. maddesinin 1. fırcasına göre tevfikane tevkif edildikleri tarihten itibaren üçer ay müddetle hapislerine ve 50'şer lira ağır para cezası ile cezalandırılmışlardır. Maznunların bu faaliyetlerini bildikleri halde hükümete haber vermeyen Müftü Mehmet Ali Efendinin vazifesini ihmalinden Türk Ceza Kanununun 230. maddesinin 1. fırcasına tevfikane ve takdiren 55 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına, mapus kaldığı müddetin ceza parasından mahsup edilmesine ve başka suretle mahkum olmadığı takdirde tahliyesine karar verilmiştir. Bu arada onbir kişide beraat kararı ile serbest bırakılmıştır." (148)

Mahkeme, tarikat işleriyle uğraşanların yargılanmaları ile devam etmiştir. Bu kişiler tekaya ve zekaya kanununa aykırı davranmaktan çeşitli para ve hapis cezaları ile cezalandırılmışlardır.

Menemen Divanı Harp Mahkemesi 12 Şubat 1931 tarihinde önemli bir dava olarak görülen Balıkesir'li grubun yargılamasına başladı.(149)

" Menemen Divanı Harbi bu sabah saat on da Balıkesir'de hükümeti taklip için gizli bir cemiyet teşkil etmekle maznun dokuz kişinin muhakemesi başladı. Bunlara ait kararname okundu. Bu kararname maznunların şapka aleyhinde ve hükümet aleyhinde propagandalarda bulunmaktan yargılandıkları belirtiliyordu. Kararnamenin okunmasından sonra maznunların isimleri tek tek okunarak hüviyetleri tesbit işlemi yapıldı" (150)

Balıkesir'li grup içinde ilk sorguya çekilen İstiklal gazetesi sahibi İbrahim Sururi Beydir. İbrahim Sururi Bey, babasının halk üzerindeki etkisinin çok güçlü olduğunu kabul ediyordu. Bu gücün babasının dervişliğinden geldiğini de inkar etmiyordu. Ancak kendisinin dervişlik ve tarikat işleriyle herhangi bir bağlantısı olmadığını şöyle ifade ediyordu; " Bir insan derviş sülbünden dünyaya gelmekle derviş olmaz" (151)

" İbrahim Bey sorgulamasının devamında Serbest Cumhuriyet Fırkasına mensup olduğun, yeni firkanın teşkilatı için çalıştığını söyler. Ancak, bu teşkilatlanmada halkın dini duygularını kullanmadığını ifade eder. Oysa İbrahim Sururi Beyin belediye seçimleri sırasında, seçimlere hiyle karıştığı iddiasıyla geniş bir halk kitlesini toplayarak onlara hükümet aleyhinde sloganlar attığı iddiası vardır. Geniş halk kitlesinin İbrahim Sururi Beyin peşine takılmasının en büyük nedeninin halkın İbrahim Sururi ve babasını dini lider olarak görmelerinden kaynaklandığı mahkeme heyetinin araştırmaları sonucu tesbit edilmiştir. Ayrıca, İbrahim Sururi Beyin en yakın arkadaşları olan Vedat Emin ve Vehbi Bey ifadelerinde, İbrahim Sururi Beyin firka işleri ile din işlerini birbirine karıştırmamasından rahatsız olmaları sebebiyle durumu bir mektupla Fethi Bey'e bildirdiklerini söylemişlerdir.

İbrahim Sururi Bey kendisine yöneltilen suçlamaları red etmektedir. İstiklal gazetesinde hükümet aleyhine çıkan yazılarında inkar ederek bunların yazı işleri müdürü tarafından yazıldığı iddiasında bulunur. Mahkeme heyetince dinlenen kişiler İbrahim Sururi Beyin halk üzerindeki gücünü babasından gelen dini liderlikten kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Zamanla Serbest Cumhuriyet Fırkası teşkilatını kendi şahsi emelleri için kullanmaya başladığını söylemişlerdir" (152)

Balıkesirlilerin yargılanmalarında İbrahim Sururi Beyden başka, tekkelerle bağları bulunanlarda yargılanmışlardır. " Tekke ve tarikat işlerine karışanlar Tekaya ve Zekaya kanununun ihlalden çeşitli para ve hapis cezalarına çarptırılmıştır. İbrahim Sururi Bey'de altı ay hapis 75 lira nakdi cezaya, kardeşi Mustafa Efendi, Arnavut Kasap Cemal ve Servet Bey'ler üçer ay mahkumiyet, 25 er lira nakdi cezaya çarptırıldılar" (153)

Balıkesirliler grubu ile ilgili yargılanmalara ilişkin Yeni Asır gazetesinde;

" Müridlerinin çoğunluğu kadınların oluşturduğu Şeyh Halil (Balıkesir İstiklal gazetesi sahibi İbrahim Sururi'nin babasıdır.) ve müridleri mahkum oldular. Şeyh Halil, dini duyguları kullanıp etrafına taraftar toplamış ve Serbest Fırkanın kurulmasını fırsat bilerek firka yönetimi ile bu dini güce siyasi güç katmak istemiş bir kişidir" (154). Haberi yer almaktadır.

" Balıkesirli grubun yargılanmasından sonra Çanakkale'li maznunların davaları başlar. Bunların Menemen olayının meydana gelmesinde faaliyetleri yoksada gizli teşkilat ve Türkiye Cumhuriyetin tahkir ve tezyif etmekten yargılanıyorlardı.

Sonuçta çeşitli hapis ve para cezaları verildi. Beraat edenlerde vardı." (155)

1 Mart 1931 tarihli Anadolu Gazetesinde; Divanı Harbi Örfinin teşekkülünden 28 Şubat 1931 akşamına kadar karar hakimliğince 606 maznuna ait tahkikat evrakı tetkik edilmiş bunlardan 272 şahıs hakkında son tahkikatın açılması kararı, 255 kişi hakkında men'i muhakeme kararı ve 79 şahıs hakkında da vazifeszlik kararının verilmiş olduğu yazmaktadır.

" Mehdinin dağa çıktığını haber alıp vazifelerini yapmamakla maznun Manisa Jandarma Zabıtlarından Hamdi ve Kemal Beylerin muhakemeleri 1 Mart 1931 tarihinde başlamıştır"

Kararnamede Mülazım Kemal Beyin Menemen irtica vak'a sı faillerinden Küçük Hasan'ın mehdilek iddası içinde dört Mehmetle birlikte faaliyetlere geçtiği ve Bozalan köyüne gittikleri telefonla ihbar edildiği halde hadiseye ehemmiyet vermediği ve maznunlar hakkında kanuni takibat yapmadığından Türk Ceza Kanununun 240. maddesinin 2. bendin, Jandarma Tabur Hesap Memuru Hamdi Bey'in de bunu haber aldığı ve Mülazım Kamal Beye haber vererek takibata başlanmadığı halde yüksek makama müracat etmediği ve ihbarda bulunmuyarak hadisenin vukuuna sebebiyet verdiğinden, vazifesinde ihmal gösterdiği anlaşıldığından ve bundan devletçe zarar hasıl olduğundan Türk Ceza Kanununun 230. maddesinin 2. bendi mucibince tecziyeleri icra edilmek üzere mahkemelerinin icrası talep ediliyordu.

Maznunların savunmaları dinlendi. Hamdi ve Kemal Beyler suçlarını kabul etmediklerini söylediler." (156)

Hamdi ve Kemal Beylerin savunmaları dinlendikten sonra mahkeme heyeti Hamdi Bey'e beraat kararı verirken, Kemal Bey'i Türk Ceza Kanununun 230. maddesinin 2. bendine tevfikeyen üç ay hapse, muvakkaten memuriyetten mahrumiyetine mahkum eder.

Divanı Harp Mahkemesinde Menemen olayıyla ve tarikat işleriyle uğraşanların dışında Foça Kaymakamına düzenlenmiş olan suikast olayının failerinde yargılanmakta olduğu gerek Anadolu gazetesinin ve gerekse Yeni Asır gazetesinin 28. Kanunsani 1931 tarihli nüshalarında yer almaktadır.

Foça Kaymakamına düzenlenen suikastle ilgili olarak Anadolu gazetesinde; " Olayın failinin Serbest Cumhuriyet Fırkası Foça ocak reisi Basri Bey olduğu anlaşılmıştır. " (157) Haberi yer almaktadır.

"Suikastın nedeni politik ihtiraslardır. Süleyman Basri Bey'in belediye başkanı olamadığı için böyle bir plan yaptığı ve kendisinin Foça Serbest Fırka Ocak Reisi olması olayın boyutunu daha da arttırmaktadır. Menemen olayından sonra karakuvvetin faaliyetlerine devam edeceğini göstermektedir. Serbest Fırkanın Fethi Bey tarafından kapatılmasına rağmen bu mahalifler çirkefçe ülkeyi anarşi ortamına sürüklemiştir." (158) yorumu yapılmaktadır.

Foça suikastı ile ilgili olarak Yeni Asır gazetesinde ise;

" Foça Kaymakamı Lütfü Bey evvelki akşam birbuçuk raddelerinde belediye gazinosundan çıkarak evine gitmekte iken yolda bir suikaste maruz kalmıştır.

Pusu kurmak ve Kaymakam Lütfü Bey'i katli kastıyla silah atmaktan maznunen iki kişi tevkif edilmiştir. Bunlardan biri Giritli Mehmet Ali diğeri Taşçı Ahmettir. "(159)

Divanı Harp Mahkemesinin suçlu görülenleri, yargılaması hiç beklenmedik bir şekilde sonuçlanır. " Yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucunda Foça Kaymakamı Lütfü Bey'in suikaste bulunmakla maznun olanlardan bir kısmına cürümlerini söyletmek için dövmek suretiyle işkence yaptığı anlaşılır.

Lütfü Bey, kendisine yönelik bu suçlamayı kabul etmez. Tahkikat emrini vali muavini beyden aldığını söyler. Lütfü beyden başka işkence suçundan maznun bulunan jandarma kumandanı Tahir Bey vermiş olduğu ifadesinde; Kaymakam beyin maznunları aşağıya santrale indirerek tazyikte bulunduğunu ve kendisinin bunu yapmadığı için vilayete şikayet ettiğini söyler. Ancak vilayetten gelen Alay Kumandanının kendisine idare etmesini söylediğini ifade eder. Şahitlerin dinlenmesinden sonra mahkeme Foça kaymakamı Lütfü Bey'e bir yıl hapis ve 25 lira ağır para cezasına çarptırır. " (160)

Divanı Harp Mahkemesinin en son görülen dava , görevlerinde ihmali görülen Menemen Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Fahri ile diğ er jandarmaların davasıdır.

"Menemen olayınının hemen ardından vazifesini ihmalden dolayı Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Fahri Tutuklanır. Menemen kaymakamı ise yine görevi ihmalden dolayı vekalet emrine alınarak yerine Urla Kaymakamı Baha Bey getirilir." (161)

Bu dava ile ilgili 3 Mart 1931 tarihli Anadolu gazetesinde; " Menemen Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Fahri Bey hakkındaki davanın yarından sonra görülmesi muhtemeldir. Fakat Fahri Bey meselesi vilayet idare heyetine gitmesi icap ettiği hakkında Menemen Divanı Harp Müddeiumumiliğine istida vermiş olduğundan yarın Divanı Harp

Heyetince yapılacak tetkikatlardan sonra dava evrakının vilayet idare heyetine sevk olunacağına ihtimal verilmektedir." Haber yer alıyordu.

Yeni Asır gazetesinde ise; " Menemen faciası esnasında Kaymakam bulunan Cevdet Bey'in tahikati evrakı Şurayı Devlete gönderilmiştir. Divanı Harp Heyeti hakkındaki tahkikat evrakının usulen Vilayet İdare Heyetine verilmesi lazım geldiğinden bahis bir istida veren sabık jandarma kumandanı Fahri Bey'in evrakı üzerinde tetkikatte bulunulmuştur.Mumaileyhe ait evrakın da Vilayet İdare Heyetine verilmesi ve muhakemenin Divanı Harpte görülmesi muhtemeldir." (162) deniyordu.

Yeni Asır gazetesinde dava sonucu hakkında şu bilgiler yayınlanmıştır; " Menemen irticai münasebetiyle ihmal ve terahide bulunmaktan maznun Menemen Kaymakamı Cevdet ve Jandarma kumandanı Fahri Beylerin tahkikat evrakının Divanı Harp Karar Hakimliği tarafından tekemmül ettirilerek lüzümü muhakemeleri kararıyla dosya Divanı Harp riyasetine tevdi olunmuştur. Divanı Harpçe ibtihaz olunan karara göre; Bu iki memura ait tetkikatın Vilayet İdare Heyetine ait ve Divanı Harbın daireyi selahiyetinden hariç görülerek evrak idare heyetine iade edilmiştir." (163)

7 Mart 1931 tarihinde bu davanın karara bağlanmasının ardından 9 Mart 1931 tarihinde Menemen` de İdareyi Örfiyenin kaldırıldığı ve ÖrfiDivanı Harp Heyetinin görevini tamamladığı bildirilir. Örfiİdarenin kaldırılmış olması sebebiyle halkın serbest bir surette harici gidip gelmeye başladığı ve Divanı Harp Heyetine tahsis edilen Kubilay Mektebininde Heyetçe tahliye edilerek burada derslere başlanacağı haberi gazetelerde yer alır.(164)

Menemen`de 23 Aralık 1930 tarihinde başlayan hareketli günler 8 Mart 1931 pazar gecesi Örfi İdarenin saat 24 te kaldırılması ile son bulur.(165)

Böylece Cumhuriyet ve devrim karşıtı kişiler çeşitli cezalara çarptırılarak faaliyetleri engellenmiştir. Ancak bütün bu olaylar göstermiştir ki Laik ve Demokratik devlet düzeninin halk kitlelerine iyi anlatılması ve kavratılması zorunludur. Mevcut düzen karşıtı kişilere karşı verilecek en etkili mücadele bilinçli bir toplum yaratmaktır.

SONUÇ

Tarihte olaylar değerlendirilirken dönemin şartları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu günün şartlarında geçmişi yargılamak, bizi sonu gelmeyen tartışmalara ve yanlış sonuçlara götürür.

Menemen olayı da değerlendirilirken, herşeyden önce devrim hareketinin gerçekleştiği bir dönemde olduğu unutulmamalıdır.

1922 de saltanatın kaldırılmasıyla başlayan inkılap hareketi büyük bir hızla gelişmiştir. Türk İnkılabı tabandan gelen bir inkılap hareketi olmadığı için toplumda, zaman zaman gizli zaman zamanda açık bir muhalefet doğurmuştur. Halkın yeniliklere karşı uyum göstermekte zorluk çektiği bu dönemde kendi şahsi çıkarları uğruna olayları kullanmak isteyenler kendini göstermiştir.

Menemen olayı öncesinde gerek iç politikada ve gerekse dış politikada bir takım problemler yaşanmakta idi. Uzun savaş yıllarının getirdiği ekonomik sıkıntılar, dünya ekonomisinde yaşanan buhran nedeniyle kendisini daha fazla hissettiriyordu. Halk yeni rejimden ve yeni hükümetten büyük beklentiler içerisindeydi. Hükümet ise bir taraftan inkılapların yerleşmesi için mücadele ederken bir taraftanda uluslararası alanda bağımsızlığını korumanın, varlığını kabul ettirmenin mücadelesini veriyordu. Sorunların çözüme ulaşmasında çok sesliliği getireceği düşüncesi ile kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası rejim karşıtı kişilerce kullanılmak istendi. Partiyi kendi örgütlenmeleri için kullandılar. Yani gerici ve yobazlar demokrasiyi bir amaç değil araç olarak kullanmak istediler. Bu düşünce ve taktiğin günümüzde de kullanıldığını zaman zaman gözlemlemekteyiz.

Teokratik devlet düzeninin yıkılmasıyla halk üzerindeki saygınlıklarını ve maddi kaynaklarını yitirenler, bunlara yeniden kavuşabilmenin hayaliyle harekete geçtiler. Amaçlarına ulaşma yolunda dini bir silah gibi kullandılar. Menemen olayında da şeyhlik, dervişlik kisvesi altında insanları etkilemeye çalışmışlardır. İslam dini hoşgörü dini olarak tanımlanırken din adı altında vahşi cinayetler işlendi.

Derviş Mehmet ve müritlerinin Menemen`de Kubilay`ı şehit etmeleri sonucu başlayan incelemeler ve soruşturmalar tarikatların, tekke ve zaviyelerin kapatılması için çıkarılan kanuna rağmen gizli faaliyetlerine devam ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Bunlara karşı sert tedbirlerin alınmak zorunlu kalınmıştır. Menemen olayı ve daha önce yaşanan olaylar İnkılabı Koruma Kanunu adında bir kanunun çıkarılmasını gündeme getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti henüz çok gençtir. Altı yüz yıllık mutlak rejime alışmış bir toplumda Cumhuriyetçilik fikrinin birden bire yerleşmesini beklemek pek gerçekçi olmaz. Menemen olayında da halkın irticacılara karşı şiddetli tepki göstermemesinin nedeni henüz cumhuriyet rejimini tam kavrayamamış olmasındandır.

Divanı Harp muhakemeleri esnasında tarikat faaliyetleri ile hükümete karşı çalışmalar yapan bu kişiler suçlarını inkar ederek, hükümete ve Cumhuriyete olan bağlılıklarını dile getirmişlerdir. Bu davranış onların ikiyüzlülüğünü ve sinsiliğini sergilemektedir.

Bu gün Atatürk'ü demokratik olmamakla suçlayanlar devrim ortamında demokrasiyi uygulamanın devrimlerin geleceği açısından önemli sorunlar yaratacağını bilmelidirler. Nitekim eski kurumların yerlerini yeni ve çağdaş kurumlara terk ettiği dönemde radikal kararlar almak toplumun lehine olmuştur.

Biz dinin tanrı ile kul arasında olduğuna inanıyor ve bu konuda da insanların birbirleriyle saygı ve sevgi ortamı içinde yaşamasını diliyoruz. Ne varki; uygulamada, geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanların inançlarını kendileri için basamak olarak kullananlar birlik ve beraberliğin oluşmasında en büyük engel olmuşlardır.

İnsanların beyin gücünü üretim ve yenileşmeye yöneltmekten ziyade soyut kavramlarla uyuşturanlar bu beyinleri silah gibi kullanmaya çalışanlar her dönemde karşımıza çıkabilir.

Laik, demokratik Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren gerici zihniyete karşı vermiş olduğu mücadelelerde başarıya ulaşmıştır. Bundan sonra da başarılı olmaya devam edecektir.

BÖLÜMLE İLGİLİ NOTLAR

- (01) Hikmet ÇETİNKAYA "Kubilay olayı ve Tarikat Kampları" İstanbul 1995 S: 12
- (02) Kemal ÜSTÜN "Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay" İstanbul 1995 S: 38
- (03) General Cevat Rifat ATILHAN "Menemen Hadisesinin İcyüzü" İstanbul 1968 S:50
- (04) General Cevat Rifat ATILHAN "Menemen Hadisesinin İcyüzü" İstanbul 1968 S:7
- (05) Anadolu Gazetesi(12.09.1930)
- (06) Cemil KOÇAK " Türkiye Tarihi " Cilt 4 İstanbul 1995 S:106
- (07) Hizmet Gazetesi (22.09.1930)
- (08) Anadolu Gazetesi (26.09.1930)
- (09) Anadolu Gazetesi (26.09.1930)
- (10) Anadolu Gazetesi (08.12.1930)
- (11) Yeni Asır Gazetesi (09.12.1930)
- (12) Ergün AYBARS " Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi" İzmir 1994 S:11
- (13) Bahriye ÜÇOK " Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu" Ankara 1985 S: 74
- (14) Özer OZANKAYA " Türkiye'de Laiklik " İstanbul 1990 S:292
- (15) Özer OZANKAYA " Türkiye'de Laiklik " İstanbul 1990 S:254
- (16) Cemil KOÇAK " Türkiye Tarihi" Cilt 4 İstanbul 1995 S: 88
- (17) Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU "Söylev" Cilt I- II S: 392
- (18) Ergün AYBARS " Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi " İzmir 1994 S:56
- (19) Uğur MUMCU " Kazım Karabekir Paşa Anlatıyor"İstanbul 1993 5.Basım S: 150
- (20) Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU " Söylev" Cilt I-II S: 451
- (21) Cemil KOÇAK " Türkiye Tarihi " Cilt 4 İstanbul 1995 S:99
- (22) Ergün AYBARS " İstiklal Mahkemeleri" Cilt I-II İzmir 1988 S:273
- (23) Ergün AYBARS " İstiklal Mahkemeleri " Cilt I- II İzmir 1988 S:276
- (24) Cemil KOÇAK " Türkiye Tarihi" Cilt 4 İstanbul 1995 Sayfa 106
- (25) Anadolu Gazetesi (13,08,1930)
- (26) Şevket Süreyya AYDEMİR " Tek Adam" Cilt 3 İstanbul 1988 S:386
- (27) Anadolu Gazetesi (19.08.1930)
- (28) Anadolu Gazetesi (20.08.1930)
- (29) Ergün AYBARS " Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi" İzmir 1994 S: 62
- (30) Taner TİMUR " Türk Devrimi ve Sonrası" Ankara 1993 S: 55
- (31) Anadolu Gazetesi (29.12.1930)
- (32) Yeni Asır Gazetyesi (29.12.1930)
- (33) Anadolu Gazetesi (29.12.1930)
- (34) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (29.12.1930)
- (35) Anadolu Gazetesi (29.12,1930)
- (36) Yeni Asır Gazetesi (29.12.1930)
- (37) Anadolu Gazetesi (30.12.1930)
- (38) Anadolu Gazetesi (30.12.1930)
- (39) Yeni Asır Gazetesi (30.12.1930)

- (40) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (31.12.1930)
- (41) T.B.M.M Zabıt Ceridesi 17. İn'ikat (01.01.1931)
- (42) T.B.M.M.Zabıt Ceridesi 17. İn'ikat (01.01.1931)
- (43) T.B.M.M. Zabıt Ceridesi 17. İn'ikat (01.01.1931)
- (44) T.B.M.M Zabıt Ceridesi 17. İn'ikat (01.01.1931)
- (45) T.B.M.M.Zabıt Ceridesi 17. İn'ikat (01.01.1931)
- (46) T.B.M.M. Zabıt Ceridesi 17. İn'ikat (01.01.1931)
- (47) Anadolu Gazetesi (24.12.1930)
- (48) Yeni Asır Gazetesi (24.12.1930)
- (49) Yeni Asır Gazetesi (24.12.1930)
- (50) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (24.12.1930)
- (51) Anadolu Gazetesi (24.12.1930)
- (52) Yeni Asır Gazetesi (24.12.1930)
- (53) Yeni Asır Gazetesi (25.12.1930)
- (54) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (25.12.1930)
- (55) Hizmet Gazetesi (9.01.1931)
- (56) Serbest Cumhuriyet Gazetesi
- (57) Yeni Asır Gazetesi (24.12.1930)
- (58) Anadolu Gazetesi (25.12.1930)
- (59) Yeni Asır Gazetesi (25.12.1930)
- (60) Anadolu Gazetesi (26.12.1930)
- (61) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (28.12.1930)
- (62) Yeni Asır Gazetesi (28.12.1930)
- (63) Anadolu Gazetesi (25.12.1930)
- (64) Anadolu Gazetesi (25.12.1930)
- (65) Yeni Asır Gazetesi (25.12.1930)
- (66) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (25.12.1930)
- (67) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (25.12.1930)
- (68) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (25.12.1930)
- (69) Anadolu Gazetesi (25.12.1930)
- (70) Yeni Asır Gazetesi (25.12.1930)
- (71) Anadolu Gazetesi (25.12.1930)
- (72) Yeni Asır Gazetesi (25.12.1930)
- (73) Anadolu Gazetesi (26.12.1930)
- (74) Yeni Asır Gazetesi (26.12.1930)
- (75) Anadolu Gazetesi (25.12.1930)
- (76) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (26.12.1930)
- (77) Yeni Asır Gazetesi (26.12.1930)
- (78) Anadolu Gazetesi (28.12.1930)
- (79) Yeni Asır Gazetesi (28.12.1930)
- (80) Anadolu Gazetesi (29.12.1930)
- (81) Anadolu Gazetesi (28.12.1930)
- (82) Yeni Asır Gazetesi (28.12.1930)
- (83) Anadolu Gazetesi (28.12.1930)
- (84) Yeni Asır Gazetesi (28.12.1930)
- (85) Yeni Asır Gazetesi (28.12.1930)
- (86) Anadolu Gazetesi (28.12.1930)
- (87) Yeni Asır Gazetesi (28.12.1930)

- (88) Yeni Asır Gazetesi (29.12.1930)
- (89) Yeni Asır Gazetesi (29.12.1930)
- (90) Yeni Asır Gazetesi (29.12.1930)
- (91) Yeni Asır Gazetesi (29.12.1930)
- (92) Yeni Asır Gazetesi (29.12.1930)
- (93) Anadolu Gazetesi (29.12.1930)
- (94) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (29.12.1930)
- (95) Anadolu Gazetesi (29.12.1930)
- (96) Yeni Asır Gazetesi (30.12.1930)
- (97) Yeni Asır Gazetesi (30.12.1930)
- (98) Anadolu Gazetesi (30.12.1930)
- (99) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (30.12.1930)
- (100) Anadolu Gazetesi (30.12.1930)
- (101) Yeni Asır Gazetesi (30.12.1930)
- (102) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (31.12.1930)
- (103) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (28.12.1930)
- (104) Serbest Cumhuriyet Gazetesi (28.12.1930)
- (105) Yeni Asır Gazetesi (31.12.1930)
- (106) Yeni Asır Gazetesi (31.12.1930)
- (107) Hizmet Gazetesi (05.01.1931)
- (108) Meclis Zabıt Ceridesi C: 1 (1.1.1931)
- (109) Meclis Zabıt Ceridesi C.1 (1.1.1931)
- (110) Anadolu Gazetesi (02.01.1931)
- (111) Anadolu Gazetesi (02.01.1931)
- (112) Anadolu Gazetesi (15.01.1931)
- (113) Yeni Asır Gazetesi (15.01.1931)
- (114) Anadolu Gazetesi (15.01.1931)
- (115) Anadolu Gazetesi (18.01.1931)
- (116) T.B.M.M.Zabıt Ceridesi 25. İn'ikat C:25 (02.02.1931)
- (117) T.B.M.M.Zabıt Ceridesi 25. İn'ikat C:25 (02.02.1931)
- (118) T.B.M.M.Zabıt Ceridesi 25. İn'ikat C:25 (02.02.1931)
- (119) Anadolu Gazetesi (16.01.1931)
- (120) Anadolu Gazetesi (16.01.1931)
- (121) T.B.M.M.Zabıt Ceridesi 25. İn'ikat C: 25 (02.02.1931)
- (122) T.B.M.M.Zabıt Ceridesi 25. İn'ikat C: 25 (02.02.1931)
- (123) Anadolu Gazetesi (16.01.1931)
- (124) Anadolu Gazetesi (18.01.1931)
- (125) T.B.M.M.Zabıt Ceridesi 25. İn'ikat C:25 (02.02.1931)
- (126) Anadolu Gazetesi (18.01.1931)
- (127) Anadolu Gazetesi (19.01.1931)
- (128) Anadolu Gazetesi (19.01.1931)
- (129) Anadolu Gazetesi (19.01.1931)
- (130) Anadolu Gazetesi (21.01.1931)
- (131) Anadolu Gazetesi (21.01.1931)
- (132) Anadolu Gazetesi (12.01.1931)
- (133) Anadolu Gazetesi (12.01.1931) Bkz. Aynı tarihli Yeni Asır Gazetesi
- (134) Anadolu Gazetesi (22.01.1931)
- (135) Anadolu Gazetesi (25.01.1931) Bkz. Aynı tarihli Yeni Asır Gazetesi

- (136) Anadolu Gazetesi (26.01.1931)
(137) Anadolu Gazetesi (26.01.1931)
(138) Anadolu Gazetesi (26.01.1931)
(139) Yeni Asır Gazetesi (01.02.1931)
(140) Anadolu Gazetesi (03.02.1931)
(141) Anadolu Gazetesi (05.02.1931)
(142) Anadolu Gazetesi (04.02.1931)
(143) Anadolu Gazetesi (05.02.1931)
(144) Yeni Asır Gazetesi(05.02.1931)
(145) Anadolu Gazetesi (18.02.1931)
(146) Anadolu Gazetesi (01.02.1931)
(147) Anadolu Gazetesi (08.02.1931)
(148) Anadolu Gazetesi (11.01.1931)
(149) Anadolu Gazetesi (13.01.1931)
(150) Anadolu Gazetesi (13.01.1931)
(151) Anadolu Gazetesi (13.02.1931)
(152) Anadolu Gazetesi (17.02.1931)
(153) Anadolu Gazetesi (18.02.1931)
(154) Yeni Asır Gazetesi (26.02.1931)
(155) Yeni Asır Gazetesi (27.02.1931)
(156) Anadolu Gazetesi (02.03.1931)
(157) Anadolu Gazetesi (05.01.1931)
(158) Anadolu Gazetesi (06.01.1931)
(159) Yeni Asır Gazetesi (06.01.1931)
(160) Anadolu Gazetesi (24.02.1931)
(161) Anadolu Gazetesi (30.12.1930)
(162) Yeni Asır Gazetesi (04.03.1931)
(163) Yeni Asır Gazetesi (08.03.1931)
(164) Anadolu Gazetesi (09.03.1931)
(165) Anadolu Gazetesi (09.03.1931)

BİBLİYOGRAFYA

- ATILHAN Cevat Rifat** "Menemen Hadisesinin İçyüzü" Aykut Yayınları
1968 İstanbul
- AYBARS Ergün** "Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi" İleri
Kitapevi İzmir 1994
- AYBARS Ergün** "İstiklal Mahkemeleri" Cilt 1-2 1920-1927
Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları İzmir 1988
- AYDEMİR Ş.Süreyya** "Tek Adam" 3. Cilt Remzi Yayınevi İstanbul
1988 10. Baskı
- ÇETİNKAYA Hikmet** "Kubilay Olayı ve Tarikat Kampları" Çağdaş
yayınları İstanbul 1995 3. Baskı
- KOÇAK Cemil** "Türkiye Tarihi" Cilt 4 Çağdaş Türkiye 1908-
1980 Cem Yayınları İstanbul 1995
- MUMCU Uğur** "Kazım Karabekir Paşa Anlatıyor" Tekin
Yayınevi 5. Baskı İstanbul 1993
- OZANKAYA Özer** "Türkiye'de Laiklik, Atatürk Devrimlerinin
Temeli" Cem Yayınevi İstanbul 1990 4. Baskı
- TİMUR Taner** "Türk Devrimi ve Sonrası" İmge Kitapevi
Yayınları Ankara 1993
- ÜÇOK Bahriye** "Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu" Türk Tarih
Kurumu Basımı Yayınevi Ankara 1985
- ÜSTÜN Kemal** "Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay" Çağdaş
Yayınları İstanbul 1990 4. Baskı
- VELİDEDEOĞLU H.Veldet** "Söylev" Cilt I-II Çağdaş Yayınları İstanbul 1981
18. Baskı
- T.B.M.M.** "Meclis Zabıt Cerideleri"
- Gazeteler :** Anadolu Gazetesi 1930-1931 yılındaki sayıları
Yeni Asır Gazetesi 1930-1931 yılındaki sayıları
Hizmet Gazetesi 1930-1931 yılındaki sayıları
Serbest Cumhuriyet Gazetesi 1930-1931
yılındaki sayıları

EKLER

EK - 1

Sıra No 58

**Menemen hadisesini ika ve teşkilâtı esasiye kanununu
cebren tağyire teşebbüs edenlerden 37 şahsın ölüm ceza-
sına çarpılması hakkında 3/564 numaralı Başvekâlet
tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası**

T. C.
Başvekâlet
Muamelât Müdürlüğü
Sayı : 6/341

31-1-931

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Menemen hadisesini ika ve teşkilâtı esasiye kanununu cebren tağyire teşebbüs edenler hakkında Menemen Divanı Harbi Örfisince verilen karara dair M. M. Vekâletinden yazılan 31-1-931 tarih ve 2061 numaralı tezkerenin sureti merbutatı ile birlikte leffen takdim kılınmıştır. İdam mahkûmları hakkında teşkilâtı esasiye kanununa tevfikân Meclisi Âlice ittihaz buyrulacak kararın iş'arına müsaade buyrulmasını rica ederim efendim.

Başvekil
İsmet

Yüksek Başvekâlete

1 — Menemen hadisei isyanîyesini tertip ve ihzar ve teşvik ederek ve bu suçu işlemeğe azmettiren Türkiye Cumhuriyeti teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmekten mahkûn olan eşhastan isimleri merbut listede yazılı (37) şahsın aledderecat müsellehan harekete geçerek ve mehdilik ilân ederek Menemen hadisesini doğrudan doğruya beraber işlemek ve azmettirmek suretleriyle teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs eyledikleri sabit olduğundan hareketlerine tevafuk eden Türk ceza kanununun 64 üncü maddesinin birinci ve ikinci fıkraları delâletile 146 ıncı maddesine tevfikân idamlarına ve ancak içlerinden altı-
nın yaşları dolayisile mezkûr kanunun 55 ve 56 ıncı maddeleri mucibince haklarındaki idam cezalarının 15 ve 24 sene ağır hapis cezasına tahviline.

2 — Ve 41 şahsın muttali oldukları isyan hareketini suiniyetle Hükûmete ihbar etmemek için dini alet ittihaz ile halkı devletin emniyetini ihlâl edebilecek harekete teşvik eylemek ve haklerin seddine dair olan kanunun mer'iyetinden sonra ayini tarikat icra ve nakşi tarikatine hizmetleri ifa etmek suçlarını işlemiş olmalarından dolayı Türk ceza kanununun 151 ınci maddesinin birinci fıkrası ve 163 üncü maddesinin birinci fıkrası ve 677 numaralı kanun hükümlerine tevfikân derecatı muhtelif de hapis ve ağır hapis cezaları ile mücazatlarına.

3 — Ve 27 şahsın beraetlerine dair Menemen Divanı Harbi Örfisinden sadır olan hüküm-
havi 25/1/931 tarih ve 4 numaralı karar ve teferruatı leffen arz ve takdim kılınmıştır.
İdam hükümlerinden maadasının tasdikı idarei örfiye âmirinin dairesi salâhiyetine dahil
İdam hükümlerinin dahi teşkilâtı esasiye kanununun 26 ınci maddesi mucibince Meclisi
tasdikı esbabının istikmal buyurulması maruzdur efendim.

M. M. Vekili
Zekai

İdamlarına ve yaşları dolayısıyla haklarındaki idam cezasının ağır hapse tahviline karar verilenler

- Manisadan Kahveci çırağı Mustafa (İdam)
Manisadan Terzi Talât (İdam)
Manisadan Topçu Hüseyin (İdam)
Manisadan Tatlıcı Mutaf Hüseyin (İdam)
Manisadan Eskici Hüseyin Ali (İdam)
Manisadan Keçeli Köyünden Himmetoğlu Süleyman (İdam)
Manisadan Paşa Köyünden Kâhya Ahmetoğlu İsmail (İdam)
Manisadan Mutaf Süleyman (İdam)
Manisadan Manifaturacı Osman (İdam)
Manisadan Hafız Cemal (İdam)
Manisadan Tabur İmamı İlyas Hoca (İdam)
Manisaden Ali Paşa zade Rağıp Bey (İdam)
Manisadan Şeyh Hafız Ahmet (İdam)
Manisadan Giritli İbrahimoğlu İsmail (İdam)
Menemenden Bozalandan Koca Mustafa (İdam)
Menemenden Bozalandan Hacı İsmail (İdam)
Menemenden Bozalandan Hacı İsmailoğlu Hüseyin (İdam)
Menemenden Bozalandan Göriceci Abdülkerim (İdam)
Menemenden Cum'ai Balâlı Ramiz (İdam)
Menemenden Çitaklı Molla Süleyman (İdam)
Menemenden Yahya oğlu Hüseyin (İdam)
Menemenden Çingene Memetoğlu Ali (İdam)
Menemenden Hayimoğlu Jozef (İdam)
Menemenden Şımbılı Ali Osmanoğlu Memet (İdam)
Menemenden Arnavut Yusuf oğlu Kâmil (İdam)
Menemenden Kerimoğlu İbrahim (İdam)
Menemenden Selimoğlu Boşnak Abbas (İdam)
Ala Şehirden Şeyh Ahmet Muhtar (İdam)
« Esat » ın oğlu Memet Ali (İdam)
Manisa Hastanesi imamhğından mütekait Laz İbrahim Hoca (İdam)
Manisadan Emrullah oğlu Memet (İdam)

- Manisadan Nalinci Hasan idama bedel (24) sene hapis (20) yaşında
Manisadan Çoban Ramazan idama bedel (24) sene hapis (20) yaşında
Manisadan Giritli Küçük Hasan idama bedel (24) sene hapis (17) yaşında
Menemenden Harputlu Ömeroğlu Memet idama bedel (24) sene hapis (65) i mütejaviz
İzmirden Laz Memet Ali Hoca idama bedel (24) sene hapis (65) i mütejaviz
Erbilli Şeyh Es'at idama bedel (24) sene hapis (65) i mütejaviz

Derecatı muhtelifede hapis ve ağır hapis cezalarına mahkûm edilenter

Horus köyünden Salâhattin oğlu naşit	} On beş sene ağır hapis.
» » Yakupoğlu Ali	
» » Muhittinoğlu Ali koç	
» » Hasanoğlu Ahmet	
» » Neciboğlu mevlût	
» » Ragıboğlu Osman	
» » Mümtazoğlu Haşim	} 65 yaşını mütecaviz olduğundan cezası bittahfif 12,5 sene ağır hapis
Süleymanoğlu murat mustafa	} Üçer sene hapis
Kara Ahmedoğlu Ali	
Hasanoğlu Ayan Memet	
Paşaköyünden Memetoğlu Abdurrahman	
Hoca Hasanoğlu Hüseyin	
Ramazanoğlu Bekir	
Şerif Ahmedoğlu Eyyip	
Bozalandan Hacı İsmailoğlu Hasan	
Muhtar Ahmedoğlu Mustafa	
Âza Memetoğlu İsmail	
Âza Memetoğlu İbrahim	
Âza Haliloğlu Hasan	
Bekçi Ahmet Hüseyin	
Rahmanlı köyünden Hacı Hafız Ali	
Manisadan şeh Hacı Hilmi	
Horus köyünden Ömeroğlu Ahmet	
Ahmedoğlu İbrahim	
Mustafaoğlu Sadi	
Zenoğlu Hasan	
Arslanoğlu Şaban	
Muslihoğlu Halit	
İbrahimoğlu Mustafa	
Abidinoğlu Tahsin	
Yasimoğlu Osman	
Paşaköyünden Memetoğlu Ahmet	} Birer sene hapis
Simavlı Salihoğlu Osman	
Bozalandan Ahmedoğlu Memet	
Osmanoğlu Hasan	
Hüseyinoğlu İbrahim	
Ak Memetoğlu Memet	
Simsar kâtibi Mustafa	
Lüle Memetoğlu Ali	
Darakçi Hüseyinoğlu İbrahim Etem	
Kurabiyeci Hacı Hüseyin	

Beraet edenler

Menemende mukim Yanyalı Hoca Saffat
Menemenli Rasim
Bozalandan Mustafa oğlu Mustafa
Bozalandan Hacı Ali oğlu Mustafa
Menemende Tütüncü Haydar
Menemende Gözlüklü mehmet Ali
Menemende Naşit oğlu İbrahim
Manemende Mazlumaki oğlu Ali
Menemende İbrahim oğlu İsmail
Menemende Berber Hafız Ahmet
Mağnisalı Hüseyin oğlu Süleyman
Furuncu Mustafa oğlu Ahmet
Lütfullah oğlu Halil
Ahmet oğlu Hüseyin Mazlum
Hasan oğlu katmerci Mehmet
Tütüncü Hasan oğlu Hüseyin
Ahmet oğlu Halil
Mustafa oğlu mehmet
Pıçakçı İdris oğlu Mustafa
Çulha Ahmet oğlu Mehmet Çavuş
Horus köylü Nuret'in
Hacı Ömer oğlu Hoca Hakkı
Mehmet Eminin anası hasibe
Kız kardeşi Halide Fatma
Kız kardaşı Rukie
Karısı Emine
Bozalandan Fatma

T. C.
Menemen
Divanı Harbi Ürfi
Riyaseti
Umumi 4

Menemen
26-1-930

Amiri Örfi ve 2. O Müfettişliğine

Menemen vakai feciasını failerile bunlara yardım eden ve kısmen alâkadar olan Manisa, Paşa köy, Bozalan Horoz köy, Eren köy ve Menemen ahalisinden 105 kişinin ilk safha olarak Müddei Umumilik tarafından mahkememize mevdu iddianame ve evrak üzerine icra kılınan aleni muhakeme neticesinde işbu eşhasın tebeyyün eden cürümlerine göre Müddei Umumiliğin son iddianamesiyle maznunların son müdafaaları dinlenerek ve kısmen tahriri müdafaaları okunarak heyetimizce icabı ledelmüzakere ittifakla verilen kararı mübeyyin kararnameimiz ve müddei umumiliğin son iddianemesi ve safahatı muhakemeyi gösterir zabıtnameler leffen ayrı ayrı arz ve takdim edilmiştir. Olbapta ki teşkilâtı esasiye kanununun maddei mahsusası ahkamına binaen idam cezalarının Meclisi Millice tasdikine delâlet ve muktazasının ifası hususunda müsaadei Devletlerini arz ve istirham eylerim.

Ürfi Divaniharp Reisi
Mirliva
Mustafa

Heyeti Vekilenin 31/XII/1930 tarih ve 10388 numaralı kararname üzerine Menemen Divanı Harbi örfisi 15/I/1931 tarihinde ilk içtimamı aktetmiştir.

Reis Mustafa Paşa, âza Miralay Ata, Miralay Timur ve Kaymakam Ziya ve Kaymakam Baha Beyefendiler....

Divanı Harbi Örfi Müddeiumumisi Hidayet ve muavini Fuat Beyefendiler...

Zabıt kâtipleri Kemal ve İhsan Efendiler..

Bu gün divanı harbi örfi heyeti yukarıda atları yazılı zevattan mütesekkil olduğu halde Menemen irtica hadisesile maznun bulunan eşhas usulen tevkifaneden getirilerek cümlesi bağlı omaksızın sıralanarak mevkii mahsuslarına alındıktan sonra ceza mahkemeleri usulü kanununun 236 mer maddesi mucibince açık olarak muhakeme icrasına duruşuldu.

Mezkûr madde mucibince maznun bulunan eşhasın hüvviyetleri reisi mahkeme tarafından soruldu. Maznunlardan Şeyh Esat Efendi sorulan suale karşı:

- 1 — Esat babası Sait 1259 doğumlu aslan Erbilli olup İstanbulda Erenköyünde mukim evli ve üç çocuklu olduğunu söyledi.
- 2 — Mehme Ali babası Esat 1291 doğumlu aslan Erbilli olup İstanbulda Erenköyünde mukim evli ve beş çocuklu olduğunu söyledi.
- 3 — Laz İbrahim Hoca babası Salih Efendi 300 doğumlu aslan Rizenin Karadare Nahiyesinden olup İstanbulda Beykozda Mektep Sokağında 7 numaralı hanede mukim evli 4 çocuklu okur yazar ve mütekait tabur imamı olduğunu söyledi.
- 4 — Süleyman babası Rafet 38 yaşında Manisanın Hacı Yahya Mahallesiinde mukim evli ve çocuksuz olduğunu söyledi.
- 5 — Osman babası Hüseyin 298 doğumlu Manisanın Çarşı Mahallesiinde mukim olduğunu söyledi.
- 6 — Hasan babası İsmail 329 doğumlu Manisanın Ebekuyu Mahallesiinden Bedavaoğullarından bekâr cahil olduğunu söyledi.
- 7 — Hasan, babası Mustafa 326 doğumlu Manisanın Aktar Hoca Mahallesiinden bekâr, cahil, gayri mahkûm olduğunu söyledi.
- 8 — Mehmet Emin, babası Emrullah 318 doğumlu Manisanın Narlıca Mahallesiinden ve Bozköylüoğullarından evli bir çocuklu okur yazar olduğunu söyledi.
- 9 — Ramazan, babası Mustafa, 1325 doğumlu Oskıroğullarından Manisanın Keçili Köyünden olup halen Manisanın Aktarhoca Mahallesiinde mukim çobanlıkla müsteğil evli, çocuksuz ve cahil olduğunu söyledi.
- 10 — Çırak Mustafa, babası Çırak Mustafa 1305 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesiinde mukim evli, iki çocuklu ve cahil olduğunu söyledi.
- 11 — Talât, babası Hacı Ahmet 26 yaşında Manisanın Kara Köyünde mukim bekâr okur yazar ve gayri mahkûm olduğunu söyledi.
- 12 — Topçu Hüseyin, babası Hafız Memet 1314 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesiinde mukim evli, üç çocuklu okur yazar ve belediye su yoleusu olduğunu söyledi.
- 13 — Tatlıcı Mutaf Hüseyin, babası İbrahim 1311 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesiinde bekâr, okur yazar ve mahkûmiyeti olmadığını söyledi.
- 14 — Hüseyin Ali, babası Hüseyin 1313 doğumlu Manisanın Arapalan Mahallesiinde mukim evli bir çocuklu cahil ve eskicilikle müsteğil olduğunu mahkûm olmadığını söyledi.
- 15 — Süleyman Çavuş, babası himmet, 1292 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesiinde mukim evli iki çocuklu cahil bağcılıkla meşgul ve mahkûmiyeti olmadığını söyledi.
- 16 — Şeyh Hakkı, Babası Hacı Ali, 276 doğumlu Manisanın Hacı Yahya mahallesiinde mukim evli, bir çocuklu, okur yazar, Tatar Camii Hatibi olup mahkûmiyeti, sabıkası olmadığını söyledi.
- 17 — Hafız Cemal, babası Haydar, 1291 doğumlu, Manisada mukim olduğunu söyledi.
- 18 — Hacı İlyas, b babası Ali, 287 doğumlu olup Manisanın Karakuyu mahallesiinde mukim olduğunu söyledi.
- 19 — Hacı Hilmi Ef. babası Hüseyin, 287 doğumlu, aslen Giritli olup manisada mukim, evli, altı çocuklu, okur yazar, sabıkasız.
- 20 — Rağıp, babası Hacı Ali Paşazade, 297 doğumlu, Manisanın İbrahim Çelebi mahallesiinde evli, üç çocuklu, sabıkası olmadığını söyledi.

- 21 — Memet Ali Hoca, babası Hüseyin, 1280 doğumlu, aslen Rizeli olup İzmirde Selimiye mahallesinde mukim olduğunu söyledi.
- 22 — Şeyh Hafız Ahmet, babası Halil, 300 doğumlu, Hocazade mahallesinden, evli, iki çocuklu, sabıkası olmadığını söyledi.
- 23 — Şeyh Ahmet Muktar, babası Memet Sadık, 60 yaşında, aslen Alaşehirli olduğunu, evli mahkûmiyeti olmadığını söyledi.
- 24 — İsmail, babası kâhya Ahmet, 1317 doğumlu Manisanın Paşa Köyünden bekâr ve cahil sabıkası olmadığını söyledi.
- 25 — Koca Mustafa, babası Çakır 35 yaşında Menemenin Bozalan karyesinden evli sabıkası olmadığını söyledi.
- 26 — Hacı İsmail, babası Hasan 1286 doğumlu Menemenin Bozalan karyesinden bekâr ve sabıkası olmadığını söyledi.
- 27 — Hüseyin, babası Hacı İsmail 1323 doğumlu Menemenin Bozalan karyesinden bekâr ve sabıkası olmadığını söyledi.
- 28 — Abdülkerim, babası Mustafa, 1305 doğumlu Manisanın Gürece karyesinden evli sabıkası olmadığını söyledi.
- 29 — Ramiz, babası Veli, 1298 doğumlu Menemende mukim olup Rumeli muhacirlerinden evli sabıkası olmadığını söyledi.
- 30 — Molla Süleyman, babası Hacı Mustafa, 1294 doğumlu aslan Çıtak köyünden Menemende mukim evli ve sabıkası olmadığını söyledi.
- 31 — Hüseyin, babası Yahya 1310 doğumlu Menemende mukim ve belediye arabacısı olduğunu söyledi.
- 32 — Acem Haydar, babası Ali, 48 yaşında Menemende mukim bekâr ve sabıkasız olduğunu söyledi.
- 33 — Çingâne Ali, babası Memet, 1300 doğumlu aslan Selânikli olup Menemenin Camikebir Mahallesinde mukim evli iki çocuklu ve sabıkasız olduğunu söyledi.
- 34 — Memet, babası Ali, 1279 doğumlu aslan Harputlu olup Menemenin Pazarbaşı Mahallesinde mukim olduğunu söyledi.
- 35 — Yosef, babası Hayim, 1313 doğumlu Menemenin Gaybi Mahallesinde mukim evli üç çocuklu sabıkası yok okur yazar olduğunu söyledi.
- 36 — Şimbilli Memet, babası Ali Osman, 47 yaşında Menemende mukim demirci, evli, çocuklu sabıkasız olduğunu söyledi.
- 37 — Memet Ali, babası Ali Mazlûm 1302 doğumlu Menemenin Ağahıdır Mahallesinden olup üç çocuklu, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyledi.
- 38 — Arnavut Kâmil, babası Yusuf, 23 yaşında Menemende mukim Rumeli muhacirlerinden evli sabıkası olmadığını söyledi.
- 39 — Hoca Saffet, babası Memet Ali 1295 doğumlu aslan Yanyalı Menemenin Ulucami civarında mukim ve Mauisa Vilâyeti varız evli, beş çocuklu okur yazar sabıkası olmadığını söyledi.
- 40 — Rasim, babası Hüseyin, 1307 doğumlu Menemenin Hamidiye Mahallesinde mukim amele evli iki çocuklu cahil sabıkası olmadığını söyledi.
- 41 — Abbas, babası Selim, 314 doğumlu Menemenin Kasımpaşa Mahallesinden Boşnak evli, çocuksuz, cahil ve sabıkasız olduğunu söyledi.
- 42 — İbrahim, babası Kerim, 35 yaşında aslan Bozköylü olup Menemende mukim, evli, çocuklu ve sabıkası olmadığını söyledi.
- 43 — İsmail, babası İbrahim, 299 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesinde mukim bekâr ve sabıkası olmadığını söyledi.
- 44 — Bıçakçı Mustafa, babası İdris 287 doğumlu Manisanın Hamidiye Mahallesinden evli çocuksuz cahil sabıkası olmadığını söyledi.
- 45 — Murat Mustafa, babası Süleyman, 314 doğumlu Manisanın Çarşı Mahallesinden evli iki çocuklu cahil sabıkalı olmadığını söyledi.
- 46 — Abdürrahman, babası Memet, 319 doğumlu Manisanın Paşa Köyünde mukim evli bir çocuklu gayri mahkûm.
- 47 — Memet babası Ak Memet 310 doğumlu Manisanın İlyaskebir mahallesinden evli, cahil, gayri mahkûm.
- 48 — Emir Ahmet, babası Mustafa, 312 doğumlu Manisanın Hacı Yahya mahallesinden evli çocuksuz gayri mahkûm.
- 49 — Hasibe, Emrullah Hoca Karısı ve Asi Memet Eminin anası, 55 yaşında Manisanın Narlıca mahallesinden evli çocuklu gayri mahkûm.
- 50 — Halide nam diğeri Fatma, Emrullah kızı, 314 doğumlu Asi Memet Eminin kız kardeşi Keçeci Süleymanın karısı üç çocuklu gayri mahkûm.
- 51 — Emine, babası Ramazan, Memet Eminin karısı 322 doğumlu Manisanın Narlıca mahallesinden evli gayri mahkûm.
- 52 — Mustafa, Hafız Ali, 315 doğumlu Sımsar Kâtibi Manisanın Aktar Hoca mahallesinden evli iki çocuklu, okur yazar gayri mahkûm.
- 53 — Ahmet, babası Memet, 316 doğumlu Ma-

Manisalı Paşa Köyünden posta sürücüsü asi maktul
adının bacanağı evli gayri mahkûm.

54 — Rukiye, Osman karısı, 60 yaşında Mehdi-
kayın validesi, Manisalı Paşa Köyünden
mahkûmiyeti yok.

55 — Ali, babası Kara Ahmet, 304 doğumlu
Manisalı Lalapaşa mahallesinden evli cahil, iki
çocuklu gayri mahkûm.

56 — Ali, babası Lüle Memet 297 doğumlu Ma-
nisalı Lalapaşa mahallesinden evli gayri mah-
kûm olduğunu söyledi.

57 — Mustafa, babası Ahmet, Bozalan Muhtar,
311 doğumlu reğber Bozalanda mukim evli, mah-
kûmiyeti yok.

58 — Mustafa, babası Mustafa, heyeti ihtiyari-
e âzasından 309 doğumlu reğber evli, üç çocuk-
lu gayri mahkûm.

59 — İsmail, babası Memet, Bozalan âzasından
320 doğumlu, cahil evli, iki çocuklu mahkûmiyeti
yok.

60 — İbrahim, babası Memet, 315 doğumlu,
Bozalan heyeti ihtiyariyesi âzasından evli, beş çoc-
uklu mahkûmiyeti yok.

61 — Hasan, babası Halil 309 doğumlu Bozalan
âzasından evli, dört çocuklu, mahkûmiyeti yok.

62 — Hüseyin, babası Ahmet, kır bekçisi, 309
doğumlu Bozalanlı evli bir çocuklu mahkûmiyeti
yok.

63 — Keçeci Süleyman, babası Hüseyin, Mani-
salı Narlıca mahallesinden 305 doğumlu evli bir
çocuklu gayri mahkûm.

64 — Hasan, babası Hacı İsmail, 306 doğumlu
Bozalanlı evli, 4 çocuklu cahil gayri mahkûm.

65 — İbrahim Ethem, Tarakçı Hüseyin, 311 do-
ğumlu Manisalı Lalapaşa mahallesinden evli ca-
hil, bir çocuklu mahkûmiyeti yok.

66 — Hüseyin, Koca Hasan 315 doğumlu, Mani-
salı Paşa Köyünden aslan Üsküplü evli mahkû-
miyeti yok.

67 — Arabacı Bekir, babası Ramazan, Manisa-
lı Paşa Köyünden 317 doğumlu Üsküplü evli, mahkû-
miyeti yok.

68 — Eyup, babası Şerif Ahmet, 320 doğumlu
Manisalı Paşa Köyünden evli gayri mahkûm.

69 — Hasan, babası Osman 30 yaşında Meneme-
li Bozalan Kariyesinden evli, çocuklu gayri
mahkûm.

70 — Memet, babası Memet, 317 doğumlu Bo-
zalan Kariyesinden reğber evli, gayri mahkûm.

71 — İbrahim, babası Hüseyin, 51 yaşında Me-

nemenin Bozalan Kariyesinden evli, reğber mah-
kûmiyeti yok.

72 — Hacı Hasan, babası Ahmet, 301 doğumlu
Manisalı Lalapaşa mahallesinden evli çocuklu
gayri mahkûm.

73 — Ayan Memet, babası Hüseyin 313 doğum-
lu Manisalı Lalapaşa mahallesinden evli, çocuk-
lu, mahkûmiyeti yok.

74 — Mustafa, babası Hacı Ali 297 doğumlu
Bozalan Köyünden reğber evli, çocuklu mahkû-
miyeti yok.

75 — Halil, babası Lutfullah 317 doğumlu Ma-
nisalı Tefikiye mahallesinde mukim çocuksuz,
mahkûmiyeti yok.

76 — Katırcı Mehmet, babası Hasan 305 do-
ğumlu Manisalı Tefikiye Mahallesinden evli,
çocuklu, mahkûmiyeti yoktur.

77 — İbrahim, babası Ahmet, 50 yaşında Mani-
salı Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti
yok.

78 — Sadi, babası Mustafa, 305 doğumlu Ma-
nisalı Horos Köyünden, evli, çocuklu, mahkûmi-
yeti yok.

79 — Tahsin, babası Abidin, 313 doğumlu Ma-
nisalı Horos Köyünden evli, çocuklu, gayri mah-
kûm.

80 — Hasan, babası Zeno, 66 yaşında Manisa-
lı Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti
yok.

81 — Mehmet Çavuş, babası Çulhacı Ahmet,
304 doğumlu Lalapaşa Mahallesinden evli, çocuk-
lu, mahkûmiyeti yok.

82 — Nurettin, babası Sadettin 36 yaşında Ma-
nisalı Horos Köyünden evli, mahkûmiyeti yok.

83 — Şaban, babası aslan 282 doğumlu Horos
Köyünden evli çocuklu mahkûmiyeti yok.

84 — Ahmet, babası Ömer, 299 doğumlu Ma-
nisalı Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmi-
yeti yok.

85 — Halit, babası Muslih 294 doğumlu Horos
Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

86 — Mustafa, babası İbrahim 22 yaşında Ho-
ros Köyünden, evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

87 — Osman, babası Yaşım 315 doğumlu Ma-
nisalı Horos Kariyesinden evli, mahkûmiyeti yok.

88 — Mevlüt, babası Necip 303 doğumlu Horos
Kariyesinden evli, mahkûmiyeti yok.

89 — Osman, babası Ragıp 287 doğumlu Horos
Kariyesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

90 — Haşım, babası Muhtar 80 yaşında Horos

Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

91 — Ali Koç babası Muhittin 52 yaşında Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

92 — Ahmet, babası Hasan 298 doğumlu Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

93 — Ali, babası Yakup 28 yaşında Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

94 — Naşit, babası Salâhattin 313 doğumlu Horos Köyünden evli, mahkûmiyeti yok.

95 — Hacı Hafız Ali Osman, babası Abdullah Manisalı Rahmanı Köyünden 293 doğumlu evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

96 — İbrahim, babası Raşit 305 doğumlu Menemenin Kasımpaşa Mahallesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

97 — Fatma, babası Halil Hasan karısı 35 yaşında Menemenin Bozalan Köyünden mahkûmiyeti yok.

98 — Osman, babası Salih 292 doğumlu Manisanın Paşa Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

99 — Hasan, babası Hasan 308 doğumlu tütüncü Manisada mukim, evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

100 — Ali, babası Mazlumaki 300 doğumlu Menemende mukim bakkal evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

101 — İsmail, babası İbrahim Menemende mukim 313 doğumlu evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

102 — Halil, babası Ahmet 306 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesinde evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

103 — Hüseyin Maşlum, babası Ahmet 317 doğumlu Manisalı evli, mahkûmiyeti yok.

104 — Mehmet, babası Mustafa 298 doğumlu Kırhoğulları şöhretli Manisanın Gülhane Mahallesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

105 — Müezzîn Hafız berber Ahmet, babası Abdullah 299 doğumlu Menemende mukim cami müezzini evli, çocuklu, mahkûmiyeti olmadığını söyledi.

Bu suretle mazmunların hüviyetleri taayyün ettikten sonra mahkeme reisi mirliya Mustafa Paşa kararnameyi okunacağını beyanla ceza muhakemeleri usulü kanununun 236 nci maddesine tevfi kan son tahkikatın açılmasına dair olan karar okundu.

Ceza muhakemeleri usulü kanununun 135 inci maddesi mucibince mazmunlara isnat olunan suçların mahiyet ve mevzuu makamı riyasetten izah

olduktan sonra ilk evvelâ sorguya çekilen mazmunlardan Mehmet Emine'ye ikâ ettikleri hadisenin mahiyetini anlatması lüzumu ihtar olundu.

Merkum Mehmet Emin ifadesinde Mehdi'nin iki fikre sahip olduğunu anladım. Birisi kendisine mehdi süsü veren maktul Mehmedin yanına iltihak ettiğimiz zaman bu adamın tarzı hareket ve ıcratından kendisinin iki fikre hizmet ettiğini anlıyorum. Noktai nazarıma göre merkumun bir fikri bizleri kendi emeline ram edip bizim akide lerimizi zehirlemek yani dervişlik yaptırmak ve esrar içirmek suretile bizi fikren tesmim etmek, biride merkumun dini ve tekke ve şeyhliğini iade etmek hulyasile Cümhuriyete karşı suikast eylediğine zahip oluyorduk. Menemen hadisesine te kaddüm eden zamana kadar bu adamın yanında buldukça merkumun bütün ahval ve hareketin dan edindiğim malûmata göre merkum Mehdi Mehmet menfi vâziyet ve hareketlerinde Menemende bulunan Şeyh Saffet Efendiye istinat ve mumai leyhten ilham aldığını anlıyordum. Hatta Mehdi'nin Şeyh Saffete istinat ettiğini de her kes bilir. Bizi mecmur gibi bir hale sokan Mehdi kendi nezdinde bulunduğumuz müddetçe bize daima Allah bana görünüyor, Hazreti Allah kullarına çok zikretmeği emrediyor. Siz de çok zikrediniz böylelikle naili meram olursunuz. Tarikatın mercii Hazreti Peygamberdir. Resulullah Efendimiz böylece zikir ve tevhide riayet etmiş ve böylece Allahın habibi ol niak şerefine müyesser olmuştur, gibi bir takım sözler söyler dururdu. Beni nakşibendi tarikine intisap ettirmeğe âmil olan bu Mehdi ile beraber bulunurken Manisa vaizlerinden Hafız Ahmet, Hacı Hil mi, Şeyh Hakkı, Hoca Saffetin vaizlerinde bulunuyorduk. Bunlar mevzilelerinde daima nakşî ta rikatın ihyası için daima zikreylemeği tavsiye ey lerd. Hatta bunlardan Hacı Hilmi namazı mütea kip cemaate zikrettirir. Ve Hafız Ahmet te böy lece vaiz esnasında «fezküruni ezkürüküm» gibi ayetler okuyarak bu suretle mumaiyleh te çok zik retmeği tavsiye eder dururdu.

Bu defa Mehdi kendisinin Hafız Ahmetle mü bahase ettikleri bir sırada Hafız Ahmetten kiya met günlerinde bir mehdi'nin çıkacağı her kes se malûmdur. Bu mehdi Beni Adem midir yoksa ga ipten mi zahir edecektir. Sormuş o da bütün pey gamberanın Beni Ademden geldiğine göre mehdi nin de Adem evlâmdan olması lâzım geleceğini söylediğini ve bunun üzerine kendisinin Hafız Ah mede işte o mehdi benim dediğini ve bundan böyle

Esas hakkındaki iddianame

Reis Paşa Hazretleri:

Türk Cumhuriyetine ve onun tarihine lekeli bir sahife ilâve eden irticai hadisenin en muhim muhakeme devresi bugün hitam safhasına dahil olmuştur. Mutaleamı serdederken evvelâ münhasıran menemen hadisesini ika eden maznunların Manisadan hareket ettikleri günde tatlıcı Hüseyinin evindeki içtimalarından başlayacağım; sırasile Paşaköy, Bozaladaki vaziyetlerini ve bu vaziyetlerinin köylerdeki şekli tezahurunu gösterdikten sonra buralarda kendilerine zahir olan maznunların hadisedeki rollerini teşrih edeceğim, ondan sonra fecaat arzeden Menemen hadisesinin şekli cereyanını göstereceğim, ve psikolojik noktadan basitten nürekkebe doğru yürüyerek Menemen vak'asının menşei hakikisine intikal ve bundan tatlıcı Hüseyinin evirdeki içtima takaddüm eden zamanlarda muhtelif mahallerde yapılan içtimalara ve bunda Erenköy kâşanesinin oynadığı rolere geçerek hadisenin mahallî olmayıp şümüllü ve vasi saha üzerinde cereyan ettiğini göstererek maznunlar şebekesini çıkaracağım ve bunların Devlet hayatıyeti üzerindeki maksatlarının tecelliyatını ve delâili ile ve anasırı cürniyesile tetkik ve tahlil ederek vasfı cürmilerini ortaya koyacağım, ondan sonra cezaî mes'uliyetlerinin temas ettiği mevaddı kanuniyeyi göstereceğim. Şöylece: tahkikat safahatı hakkında takip edeceğim mutaleamın seyredeceği ana hatları üzerinden yürüyerek iddianamemin bir krokisini çizmiş oldum. Şimdi evvelâ maznunların Manisadan Menemene kadar olan safhasını dört noktada tetkik ve mutalea edeceğim.

1 — Maznunların Manisada ve Manisadan hareket ve Paşaköyünde ikametleri: Maznunların Manisada dört gündenberi içtima ettikleri tatlıcı Hüseyinin evinde son olarak 6 kânunuevvel 930 cumartesi akşamı (kendisi de dahil olduğu halde, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet; Emrullahoğlu Mehmet, Alioğlu Hasan, nalıncı Hasan ve Çakıroğlu Ramazau, çırak Mustafa topçu Hüseyin; keçili Süleyman çavuş papuççu Hüseyinoğlu Ali) huzurile bir içtima yapılmıştır. Bu içtimada vak'a hakkında müzakere cereyan etmiş ve bu müzakerede hadîsenin sureti cereyanı ve siahlara sureti tedariki kararlaştırıldıktan sonra Giritli Memet evvelâ sabahleyin kendisi şamdan Memet, sütçü Memetle Paşa köyüne hareket edeceğini ve bir gün sonrada Paşa köyünde Emrullahoğlu Memet, Alioğlu Hasan, nalıncı Hasan, çakıroğlu Ramazanın kendilerine iltihak edeceğini söyledikten ve talimat verdikten sonra orada hazır bulunan topçu Hüseyin, çırak Mustafa tatlıcı Hüseyin, keçili Süleyman çavuş, papuççu Hüseyinoğlu Ali de bilahara arkalarından silahlanarak geleceklerini vedetmişlerdir. Sabahleyin kararın tatbikatına geçen Giritli Mehmet yanına sütçü Memetle şamdan Memedi ve Manisada Giritli İsmail ve piçakçı Mustafanın çuval içinde verdikleri iki silahla alarak ve kendi bacanağı posta sürücüsü kâhya İsmailin arabasıyla paşaköyüne hareket eylemiştir ve muvaselette analığı Rukiyenin evine misafir olmuştur. Rukiye keyfiyeti köyden Giritli Memedin bacanağı Sımalı Osman ve bakkal Memetoğlu Abdürrahmana anlatmıştır.

Talimat veçhile bir gün sonra hareket edecek olan Emrullahoğlu Memet Emin, Valdesi Hasibe, karısı Emine, kız kardeşi Halidenin malûmatı altında ve hattâ bu meyanda maznunlardan Hafızoğlu simsar Mustafaya da alacağı olan paranın karısına ve anasına verilmesini tenbih ettikten sonra Alioğlu Hasan, nalıncı Hasan, çakıroğlu Ramazanla birlikte araba ile Paşaköyüne gitmiş arabacı bunları Giritli Memedin bacanağı Ahmedin evine götürmüştür. Burada Ahmet bunlara yiyecek çıkarıp yedirdikten ve çantalarına yemek koyduktan ve tam muvaseletlerinden yarım saat sonra Rukiyenin evinden aldıkları silâhlarla ve yanlarına aldıkları kıtır dedikleri köpeklerle beraber hep birlikte gece yarısı paşa göyünden çıkıyorlar Bozalna hareket ediyorlar

2 — Bozalan yolunda : Maznunlar onbir saat yürüdüktan sonra Sünbüller köyü yolunda bir çamlıkta su kenarında geceyi geçiriyorlar burada çakır oğlu Ramazan vaziyetin vahametini anlayarak kendilerinden ayrılıp habersiz kaçıyor ve Manisaya avdet ediyor

Bozalana girerken : Su kenarında uykudan kalkan maznunlar , arkadaşlarının birisini kaybettikten sonra yürüyerek Bozalan köyünün kenarına geliyorlar. (bu köy sütçü Memedin

köyüdür) sütçü Memet, köye girip akrabasına haber veriyor sütçü Memedin damadı koca Mustafa bunları köy kenarında istikbal ederek evvelden hazırladığı bir boş odaya alıyor;

3 — Maznunlar Bozalanda : Bu eve her gün hoca Mustafa da dahil olduğu halde sütçü Mehmedin kardeşi hacı İsmail ve oğlu Hüseyin ve diğeroğlu Hasan her üçü beraberce girip çıkıyorlar yemek getiriyorlar. Burada Giritli Memet mehdiliğini ilân ediyor. Köyde işitmedik kimse kalmıyor bu meyanda köy hey'eti ihtiyariyesi (Muhtar molla Ahmet oğlu Mustafa, âza hacı Mustafa oğullarından Mustafa oğlu Mustafa âza Memetoğlu İsmail, âza Memet oğlu İbrahim âza Haliloğlu Hasan, beki Ahmet oğlu Hüseyin) bile haberdar oluyor ve köyden Osmanoğlu Hasan ve Memetoğlu Ahmet maznunlara hitaben Emiralem karakoluna uğrayıp orada bulunan iki jandarmayı öldürüp silahlarını almalarını ve kendileride arkalarından Menemene gelip yardım edeceklerini söylüyorlar.

Bir heyet : Bir hafta kadar Bozalanda kalıp orada mehdiliğini ilân eden Giritli Memet vaziyetten hükûmetin haberdar olup olmadığını anlamak üzere Hacı İsmailin hemşiresinin kızı Fatma ve hacı Alioğlu Mustafayı güya cihaz tedariki bahanesile Manisaya gönderiyor bunlar Manisadan sütçü Memedin karısı Kezibandan vaziyeti anlayıp avdet ediyorlar.

Bir kulübe : Hükûmetin haberdar olduğu havadisi getirilince Giritli Memedin emri ile köy civarında çamlıkta Hacı İsmail ile Hoca Mustafa tarafından bir kulübe inşa ediliyor burada bir hafta Esrar içmek suretile zikre devam eden maznunlar 23 kânunuevvel 1930 salı günü Menemene girmeği kararlaştırıyorlar, nihayet;

Menemen Yolunda : Salı gecesi kıtmirlerle beraber yola çıkıyorlar, evvelden haberdar edildiği için Görece karyesinin berisinde kömür ocağında Hacı İsmailoğlu Hüseyin tarafından yakılan ateşte ısındıktan ve oraya yine evvelden haberdar olan Göreceli Abdülkerimin getirdiği yemek yendikten sonra bunların rehberliği ile yollarına revan oluyorlar.

Geçit : Hasanlar geçidine geldikten sonra orada kayıkçı Memedin kayığı ile beri tarafa geçiyorlar ve Menemene yollanıyorlar.

4 — Menemene girerken ve Menemende fecaat: Maznunlar Menemen kenarına geldiklerinde zeytinliklerde bir az tavakkuf ettikten ve burada Giritli Memet maznunların hepsine çifte çifte esrarlı cigara verdikten sonra hepsi sarhoş kafalarla Menemene dahil oluyorlar. Saat altıyı yirmi geçe Müftücamii'ne geliyorlar, bu camiîk maznunlardan nalıncı Hasan (İnna fetahnaleke) zuresi yazılı bayrağı alıyor, hep birlikte cami içinde bekliyorlar ve camiye girenleri Mehdi dine davet ediyor ve mehdi olduğuna dair nişanesi olan kıtmiri kendilerine gösteriyor. Namazdan sonra cemaati bayrak altına davet ve buna icabet eden isimleri meçhul bazı eşhas bunlarla belediye meydanlığına geliyorlar, oradan ayrılıyorlar. İçlerinden Abdullahoğlu müezzin hafız Ahmet maznunların camiye geldiğini görmüş Hükûmete haber vermeği hatırına getirip getirilmiyerek maznunlar gittikten sonra minareye çıkmış ve kendi ifadesine göre etraftan gelecek yetmiş bin kişiye bakmıştır.

Belediye meydanlığında ve mahallâta : Belediye meydanlığında maznunlar bir az kaldıktan sonra bayraklarını omuzlayarak hep birlikte tekbir getirerek şehri dolaşmağa başlıyorlar ve rast geldiklerine müslüman mısınız? mehdiye itikadınız varmı? diye soruyorlar ve kendilerine bayrak altına girmelerini aksi takdirde hepsi kılıçtan geçeceğini ortada hükûmet olmadığını herkesin dükkânlarını kapayarak kendilerine iltihak etmelerini ve arkalarından yetmiş bin kişinin gelmekte olduğunu top, tüfek, bütün kuvvetin mehdi huzurunda duracağını bağırarak bütün mahallâti dolaşıyorlar.

Hoca Saffet Efendinin evi önünde : Hoca Saffet Efendinin evi önüne geldiklerinde tevakkuf ediyorlar maznunlar arkalarından gelen Mehdi Memedin burada anide tegayyüp ettiğini ve bir az sonra Hoca Saffet Efendi ile temaslarını, birbirine bakışıklarını görüyorlar ve hocanın tam evine gireceği anda Mehdi Memedin bir işaretile maznunlar Saffet Hocaya resmi selâm ifa ediyorlar ve önlerinde Menemenden iltihak eden maznun Abbas tabanca atmak suretile icrayı şadümani ederek ve diğer Menemen halkından Ramiz, Harputlu Memet, Şimbilli Memet te bunlara iltihak ve tekbir alarak belediye önüne avdet ediyorlar.

Belediye önünde : Bayrak burada Menemenlilerden Arabacı Hüseyin tarafından meydanlığa açılan bir çukura rekzediliyor. Yine burada maznunlar tekbirler ve yukarıda arzettiğim şekilde nidalara başlıyorlar ve ellerinde silâh olduğu halde sancak etrafını dolaşıyorlar. Bir kısmı da yerden aldığı toprağı etrafa serpiyor.

Jandarma yazıcısı Ali Ef. : Bu sırada Jandarma yazıcısı Ali Efendi haberdar edildiğinden arkadaşları dört nefer jandarmaya silâhlarını almalarını tenbih edip kendilerini beklemeden doğruca Mehdinin yanına giderek ne istediklerini sormuş, Mehdi Giritli Mehmet buna hitaben git kumandanına haber ver. O gelsin bana top kurşun işlemez, demiştir. Bunun üzerine geri dönen Ali Efendi keyfiyetten bölük kumandanı Fahri Beyi haberdar etmiştir.

Fahri B. : Evinde haber alan Fahri B. doğruca asilerin yanına geliyor tam bir asker tavrıyla ve Hükümetin şerefine yakışacak surette Mehdiye hitaben: Ne istiyorsunuz buradan dağılımız diyor. O da: ben Mehdiyim, şeriatı ilân ediyorum, bana kimse mukavemet edemez, çekil diyor. Bu söz üzerine asiler orada toplanan seyirci Menemen halkının bazıları tarafından el çırpma suretile alkışlanıyor. Vaziyetin vehametini anlayan kumandan tedabir almak üzere oradan çekiliyor. Ve Hükümete gelip bu gibi ahvalde kanunun icabatına tevessülle alaydan asker ve kuvvet istiyor, ve telefon başında buna intizar eden Fahri B. askerle gelen Kublay Beyden bihaber.

Kublay B. : İhtiyat Zabıt Vekili Kublay B. süngülü askerini belediye meydanlığındaki kahve önüne bıraktıktan sonra kendisi öne atılarak asilere dağılmasını söylüyor ve Mehdi Giritli Mehmedi kolundan tutup çekiyor ve askere süngü tak emrini veriyor. Buna Mehdi silâh atmak suretile mukabele ediyor ve ağır bir surette yaralanıyor. Yaralanan Kublay Bey tam bir metin asker tavrıyla oradan ayrılıyor arkasından ikinci defa atılan kurşun isabet etmeden Hükümetin arkasındaki avluya kendini atıyor, fakat aldığı birinci kurşun yarısından kaçamıyarak oraya düşüyor.

Maznunların honharane hareketi ve Kublay Beyle iki bekçinin şehadeti: Kublay Beyin, orayı gören, her nasılsa haber alan mehdi Giritli Mehmet askerın kaçmasından ve halkın el çırpma suretile kendisine müzaheretinden ve sigara ikramından cür'et alarak ortalığa bir dehşet salmak için bu anda cinaî bir rol yapmak istiyor, derhal maznunlardan Alioğlu Hasanın torbası içindeki bıçağı aldıktan sonra şamdan Memetle beraber Kublayın yanına gidiyor, bıçağı boynundan keserek kellesini alıyor, bu suretle ordunun bir zabiti ve asil türk evladı Kublay tam bir canavarca hisle şehit ediliyor. Bununla kanmıyan Mehdi kafayı saçlarından tutarak orada bulunan üstüvane şeklindeki taşa vuruyor ve etrafını biraz gezdikten sonra getirip bayrağın üzerine takıyor. Bu fecaat karşısında seyir ve Menemen halkından bazıları tarafından ikinci bir alkış tufanı başlıyor, bayrak eyi dikilmemiş olacaktır ki düşüyor. bittabi kafada düşüyor Mehdi Memet bayrağı elektirk direğine bağlamak için ip istiyor; bir ip halk arasından Yusufuğlu Kâmil tarafından koşarak getiriliyor ve sancak direğe bağlanıyor. bu sıralarda alaydan yetişen diğer müfrezeler ve aym zamanda namuslu iki bekçi ile âsiler arasında cereyan eden müsademede Mehdi Memet ve şamdan Memet ve sütçü Memet maktul ve Emrullahoğlu Memet Emin mecruh bu meyanda iki bekçi de şehit düşüyor. âsilerden nalinci Hasan ile Alioğlu Hasan da halk arasından kaçıyor ve Manisada yakayı ele veriyor.

Bu hadisede vasfi cürüm ne olacaktır: Vak'ının sureti cereyanına ve maznunların halka hitaben vaki hezeyanlarına ve halkı bayrak altına davet etmelerine ve maksatlarının husulü için vaki müdahaleye silahla mukbele ederek Hükümet kuvvetlerine karşı gelmelerine, en nihayet canlı bir kuvvet olarak hükümet yoktur demelerine ve aşağıda arzedeceğim veçhile tarikatı teşkildeki gayenin Hükümetin tebdili ve saltanatın iadesi gibi hususattan ibaret olduğunun her türlü içtimalarında mevzubahis ve müridana bu suretle telkin eylemelerine nazaran muhtevası itibariyle bu suç tam anasırı tekâmül etmiş ve türk ceza kanununun 146 ıncı maddesindeki suçtan ibarettir.

Manisada başlayarak Menemende hitam bulan ve bir irticaî hareketi tam manasile ifade eden şu safhada arzettiğim şu hadise sureti cereyanını ve uğradıkları yerlerdeki maznunların rollerini saraheten bize anlatan maznun Emrullahoğlu Memet Emin, nalıncı Hasan, Alioğlu Hasan kendi ikrarları ve bütün maznunları teşhisen birer birer göstermiş olmaları ve diğer bütün maznunların kendi hareketleri hakkında kısmen sarih ve kısmen müevvel ikrarları ve bu meyanda asi Memet Eminin eniştesi maznun keçeci Süleymanın Manisada silahların sureti tedarikine ve hareketlerinden akrabasının ve bu meyanda maznunlardan Hafızoğlu sımşar kâtibi Mustafanın haberdar olduğuna dair çok açık ikrarı ve aynı halden maznun bulunan Bozalan heyeti ihtiyariyesinden inkârları hilâfında köyde bulduklarına ve maznunların geçtiklerinden haberdar olduklarına dair içlerinden Halil oğlu Hasamın ikrarı ve bütün köylünün işitmiş olmalarından dolayı kendilerinin haberdar olmadıkları iddiasının gayri varit görülmesi ve keza Bozalandın Manisaya gönderilen iki kişilik hey'etin ifadeleri ve kayıkçı Memedin şehadeti ve maznun müezzın Abdullah oğlu hafız Ahmedin yetmiş bin kişiye bakmak için minareye çıktım yolundaki kısmen müevvel ikrarı, zikretmek, silah atmak, ip vermek, çukur kazmak, sigara vermek, halkı bayrak altına davet etmek gibi harekâta içtisar edenler hakkındaki kuvvetli şehadet en nihayet Menemen hadisesini ifade eden asıl maznunların ikrarları ve buna munzam kuvvetli şehadet, doktor raporu, maznunların ikrarları arasındaki vasfı müşterek noktasından bulunan esash mutabakatlar ve bunların sari olduğu diğer maznunların ikrarlarıyla mavakaa mutabakati tasdik edilmiş olması gibi yekdiğerini demirleyen zencirleyen delillerle anlaşılmaktadır. Bu safhadaki maznunlar sırasında hoca Saffet Ef. üzerindeki delillerde bir az tevekkuf edeceğim:

Her nekadar Saffet Ef. Menemen vak'ası failerile alâkası olmadığını ve Cümhuriyetçi bir fert ruhile yaşadığını bize ifade etmekte isede aleyhindeki delillerimiz (1 - Manisada çamlıkta bir saat kadar Giritli Mehdi Memetle temasını söyleyen nalıncı Hasamın ifadesi; 2- yine Menemende istasyon tarafında zeytinliklerde Saffet hocaya tesadüf ettiğinde Giritli Mehdi Memede verilmek üzere farisice yazılmış bir mektup verdiğini ve bu mektubu muhatap Giritli Memede Manisada verdiğini söyleyen keza nalıncı Hasamın ifadesi; 3- Bozalan yolunda gelirken Giritli Memedin bütün maznunlara Menemene girdiğimizde bize Hoca Saffat efendi müzaheret edecektir yolundaki hitabının maznunlar tarafından müttefikân beyan edilmesi. 4 - Menemende başka yol takip edilmeden maznunların doğruca hoca Saffet Efendinin eyi tarafına tevcih etmeleri ve evi önüne muvasalatlarında maznunların arkasından Giritli Memedin anide gaybubet ve bir az sonra meydana çıkan Giritli Memet ile hoca Saffet Ef. nin bir birine baka baka araları mesafeli geldiğini söyleyen küçük Hasamın ifadesi. 5 - Hoca Saffetin eve gireceği anda Mehdinin emrile hoca Saffete karşı asi avenenin resmi selâm ifa eylemesi. 6 - Nihayet hoca Saffet Ef. nin Mehdi ile temasını ifade eden şehadet bize aksini ifade etmekte ve kendisinin şeriki cürm olduğunu meydana çıkarmaktadır. Billhasa Nalıncı Hasanla muvacehelerinde verdiği ifade Manisada çamlık tarafı yokuş olduğundan kalp hastalığı dolayisile bu yolu takip etmediğini ve Giritli Memedi katiyen tanımadığını söylemiş bu meyanda şayam kayıt olan bir nokta varsa o da evi önünde maznunların bayrakla durdukları ve geçtikleri ve dükân önünde kendisine Mehdinin mülâki olduğu şehadetle teyyüt etmişken istintakta bunları da kabul etmiyerek görmediğini ve tanımadığını söylemek suretile inkâr vadisine sapması ve muhakemede mehdie rast geldiğini ve konuşmaksızın geçtiğini söylemek suretile müevvel ikrarı ve muvacehedeki bütün deliller psikolojik tesirler bize bu hocanın hadisede methaldar bulunduğunu ve Menemende bu faaliyeti idare edecek yegâne elemanlardan olduğunu sarahatan meydana koymuştur.

Maznunların suçtaki veziyetlerine temas ettiği madde kanuniyeye gelince: Hadisede teşrih ettiğim rolleri itibarile şamdan Memet ve Giritli Mehdi Memet ve sütçü Memet ve Emrullah oğlu Memet Emin ve Alioğlu Hasan ve nalıncı Hasan filin esas unsurunda iştirak ettiklerinden ve fiili doğrudan doğruya işlemiş olduklarından hadisede hemfiildirler. İctimade hazır bulunan tathıcı Hüseyin, çırak Mustafa, topçu Hüseyin, keçili Süleyman Çavus, Pabuççu Hüseyinoğlu Ali bir taraftan azim olmak itibarile hemfiil diğer taraftan 65 inci maddenin birinci ve

ikinci bentlerinde mevzu bahis cürmün işleneceğine dair talimat vermelerine ve arkalarından silâhlanıp geleceklerini vadetmelerine nazaran fer'an zimethal bulunmaktadırlar. Maznunları araba ile getiren Giritli Memedin bacanağı posta sürücüsü kâhya İsmail ve Paşaköyünde evinde misafir eden Giritli Mehmedin bacanağı Ahmet ve Giritli Mehmedin analığı Rukiye ve yemek veren ve kulübe tesis eden Bozalanda sütçü Mehmedin damadı koca Mustafa ve kardaşı Hacı İsmail ve Hacı İsmailoğulları Hüseyin ve Hasan ve maznunlar Bozalanda buldukları sıradaki hareketleriyle müzaheret vadinde bulunan yine aynı köyden Osmanoğlu Hasan, Mehmetoğlu Ahmet, Bozalandan Manisaya giden iki kişilik heyetten rolleri itibarile maznunlarla iştirakleri olan Hacı İsmailin hemşiresinin kızı Fatma, Hacı Alioğlu Mustafa ve Cörece köyünden Abdülkerim ve Menemenden müezzin Abdullahoğlu Hafız Ahmet ve Menemenden asiler içine katıldığı ve mahallâtı dolaştığı anlaşılın Ramiz ve keza asilere karışıp zikrederek sancak altına giren Harputlu Mehmet ve Şimbilli Mehmet ve tabanca atmak suretile icrayı şadumani eden Abbas, halkı bayrak altına davet eden Rasim, bayrak için çukur kazan arabacı Hüseyin, şehit zabitin kellesini bayrak üzerinde durdurmak için sancak direğini elektrik direğine bağlamak için ip getirmek suretile maddeten iştirak ettiği anlaşılın Yusuf oğlu Kamil, asilerin bütün efalini tasvipkâr bir surette el çırparak alkışlamak suretile suçlarına iştirak ettikleri anlaşılın Menemen halkından İbrahim oğlu İsmail, çıtaklı Süleyman ve çingene Ali ve bakkal Ali Mazlumaki ve musevi Jozef ve gözlüklü Ali ve tütüncü Haydar ve Hacı Kerimoğlu İbrahim fiilde feran zimethaldirler. Diğer maznun hadisenin elemanlarından olan Hoca Saffet Ef. oynadığı rolle fiilde azım olmak dolayısıyla faili aslidir. Bu saydığım otuz altı maznundan hemfiil olanların hareketi türk ceza kanununun 146 ıncı maddesinin birinci fıkrasına, feran zimethal olanlar da yine mezkûr maddenin ikinci fıkrasına ve şehit Kublay Beyle iki bekçinin öldürülmesinden dolayı da içtimaı ceraim ahkâmı nazara alınarak 449 uncu maddenin ikinci bendine ve diğer maznunlardan olup asıl maznunlarla fiilde iştirakleri tespit edilemeyen ve yalnız silâh verdikleri anlaşılın Manisada Giritli Mazlumaki, İbrahim, İsmail, ve bıçakçı Mustafanın 150 inci ve evvelce maznunlara iştirak ederek giden maznun Çakıroğlu Ramazan yoldan kaçarak kastelediği fiilin e'ali icraiyesinden ihtiyarile vaz geçtiğinden 61 inci maddenin son fıkrası delâletile kendisine tamam olan kısım için ceza verileceğinden bunun hareketi sui niyetle fesat heyetini haber vermemekten ibaret kalmaktadır. (Çünkü 146 ıncı maddedeki teşebbüs tabiri gerek nakıs olsun ve gerek tam olsun müsavidir. Vazii kanun bu teşebbüsü icraı ve filî teşebbüs manasında almıştır. Binaenaleyh; kendi ihtiyarile vaz geçtiğinden nakıs teşebbüs halinin de husule gelmemiş olmasına göre ortada mezkûr maddede mevzu bahis teşebbüs halkı yoktur olsa olsa müstakil bir suç mevcuttur ki o da vakî hareketine göre kanunun 151 inci maddesinde mevzu bahis olan suçtan ibaret kalmaktadır) ve bunun da 151 inci maddeye maznunların köylerine geldiğini ve uzun müddet kaldıklarını ve kulübe tesis ettiklerini bildikleri ve maksatlarını tabiatile öğrendikleri halde hükûmete haber vermemeleri fiildeki sui niyetlerine bir delil teşkil eden Bozalan heyeti ihtiyariyesinden Muhtar Ahmetoğlu Mustafa, âzadan Mustafa oğlu Mustafa, Memetoğlu İsmail, Memetoğlu İbrahim, Haliloğlu Hasanla bekçi Ahmetoğlu Hüseyin kanunun 279 uncu maddesi delâletile memur olduklarından 251 inci madde nazara alınarak yine 151 inci maddenin birinci fıkrasına ve maznunları sui niyetle haber vermiyen Bozalandan Hüseyinoğlu İbrahim, Ahmetoğlu Memet, Manisadan Keçeci Süleyman, Hafızoğlu sımşar kâtibi Mustafa ve Paşa köyünden Simavlı Osman, bakkal Memetoğlu Abdurrahman ve arabacı Bekir, Ahmetoğlu Eyyup ve Koca Hasan oğlu Hüseyin ve Menemenden vak'adan iki gün evvel haberdar olduğu şehadette anlaşılın Raşitoğlu İbrahim Çavuşun da keza 151 inci maddenin birinci fıkrasına uygundur. Bu maddelere göre ve yaşları nazarı itibara alınmak şartile cezalarının tayinini istiyorum. ve fiilde ittifak ettikleri ve hükûmeti sui niyetle haberdar etmedikleri anlaşılamiyan maznun Memet Eminin validesi Hasibe ve karısı Emine ve kız kardeşi Halide Fatmanın da beraetlerini istiyorum.

Paşa Hazretleri;

Bu safhaya hitam verdikten sonra asıl bu safhanın menşesine evveliyatına doğru çıkacağım. Bu safhayı hazırlayan yani Menemen faillerini yetiştiren ve tarikat perdesi arkasında faaliyete geçerek halkı iğfal eden ve nakşibendi tarikatı namile ortaya sürdükleri bir tarikata halkı bağlayan ve nihayet bu suretle zahiren, ismen, dinî bir tarikat, aslan ve ruhan onun gizli olmak vasfında mündemiç gizli ve muzır bir teşekkül ile çalışmağa başlayan hadisenin elâmanları maznunlar şebekesine ve bunların tarzı faaliyetine intikal ediyorum:

Aşağıda delâilini birer birer serdedeceğim bu şebekenin başında sabık Manisa Askerî Hastanesi İmamlığından mütekaif imam İbrahim Efendi vardır. Bu adam Erenköyünde Şevki Paş köşkünde oturan şeyh Esada merbuttur. Birde bunun oğlu Memet Ali Ef. vardır. Bunlardan şeyh Esat Ef. köşkünde oturur, tarikat mensubini arasında (kutbülaktap) veya (kutbuazam) unvanıyla yadedilir. Ve bütün mensubininin perestîşkârı olan bir şeyhtir. Oğlu Memet Ali Ef. de şeyhzadedir, Ve babasının müşayiridir. Laz İbrahim da halifeler halifesi olarak tanınmaktadır. Bu Laz İbrahim kutbülaktap tarafından ortaya sürülen mahiyeti malum nakşibendi tarikatının tamim ve teksirine memurdur. tarikatın vesfi mümüyyizi gizli kalmak ve şekli haricisi itibarıyla salikini sakallı olmaktan ve Şeyh Esada iman etmekten ibarettir. Bu tarikat mensubininin İstanbul haricinde bulunanlar Şeyh Esat tarafından nakşibendi mührile basılmış fermanlarla nasbedilen ve silsilei tarikata ve tertibi zikri nakşibendi tarikatı namındaki talimatla mücehhez Şeyh ve halifelere mensupturlar. Bu halifelerin Şeyh Esatla rabitasını tesis eden halifeler halifesi unvanını taşıyan İmam İbrahimdir. Laz İbrahim evvelâ Manisada hastane imamı iken bu teşkilâta başlamış, orada muhitin hazırlamış ve muhitin temin ettiği mümaşatkâr vaziyetlerden istifade ederek merkezi faaliyetini Manisaya hasretmiş ve hemen hemen bütün faaliyetini oraya teksif etmiş. Barada kendisine haylice taraftar kazanmış ve muhiti faaliyetini tevsie çalışarak Horos Köyüne kadar gitmiş, bu köyün hemen yüzde seksenini de tarikata koymuştur. Orada bu uğurda bir cami bile yaptırmıştır. Fikrî fesadını bu camide akıtan Laz İbrahim bir aralık haleti ruhiyesinin bir ifadesi olmak üzere inkılâp aleyhinde bulunmuştur ve bütün varızlarını da bu vadiye yürütmüş ve inkılâbın hakiki düşmanı olduğunu göstermiş ve burada halkı mürteci fikirle yetiştirmeye çalışmıştır. Horos Köyünde ve avdette Manisada muayyen eşhasla içtimalar yaparak bu tarikatın Türkiye dahilinde neşri tamimine uğramıştır. Laz İbrahim Ef. Manisada tabur İmamlığından tekaüde sıvkenildikten sonra serbest hayata atılmasından istifade ederek Anadolunun hemen her tarafını dolaşarak ezcümle; Karadeniz sahili, Kayseri, Bursa, Balıkesir, Bergama ve Manisa havalsini dolaşarak bu tarikatın kök salmasına ve teşkilâtını demirlemeğe çalışmıştır. Türkiyenin her tarafından gelen nakşibendi şeyhleri ve bunların evlerinde çıkan vesaik ve Laz İbrahim'in bütün icraatını ifade eden ve Bursa seyahatındaki faaliyetini gösteren şeyhe yazdığı mektup ve Şeyh Esadın halen hakkında tahkikat yapılmakta olan Karahisar sabık müftüsü Hacı Ali Efendiye yazdığı (Hadimülfakir Esseyyidi Mehmet Esat) imzalı mektup keza buna yegâne bir delildir. Şeyh Esadın evinde çıkan ve dosya meyanında bulunan evrakı arasındaki bütün mektuplar, vesaik meselâ bunlardan, Evradı Esadiye, Mektubat nam eserî, nakşi bendiye ait mühür ve Laz İbrahim'in evinde çıkan şeyhliğe ait defter ve yine Laz İbrahim'in bu sahada faaliyetini gösteren uzun ve mufassal Bursa seyahatından bahis yazdığı mektup, nakşi bendi tarikatına ait sualler ve bu vadiye tevabiinden olan şeyhlerin evlerinde çıkan mektuplar, en nihayet bu defa oğluna hitaben yazdığı vasiyetnamesinde hizmeti şeriat ve tarikati size ve sizi de allaha tevdi ediyorum, yolundaki ifadesi bütün bunları inkâr eden ve şeyh olmadığımı iddia eden Şeyh Esadın bu tarikat yolunda takip ettiği siyasetin mahiyetini bize pek güzel ifade etmektedir. Laz İbrahim propagandasını yaparken Erenköy kâşanesinin kutsiyetinden ve kuş tüyleri içinde oturan şahsın ilminden, fazlından bahsederek ona ilâhî bir kudret hissini veriyor ve buna kânan bir sürü insanlarda tarikatına girdikleri şeyhlerini görmek üzere aldıkları müsaadei mahsusa ile İstanbul'a kadar gidip kâşanede züvvar için sureti mahsusada yaptırılmış müsafirhanede günlerce kalarak kuş tüyleri içinde şeyhlerinin elini öpmek netile arzı ubüdiyet etmektedirler. Netekim, yine Karahisar sabık müftüsü Hacı Ali Efendinin

930 tarihli Şeyh Esada yazdığı mektup-bunu ifade eder.

Şöylece: Tarzı faaliyetini ve muhihi faaliyetini ve mahiyetini muhtasaran gösterdiğim bu tarikatın siyasi bir teşekkül olduğunu umumî surette arzettikten sonra son hadisenin bu teşekkülden çıktığını maddeten göstermek isterim. Tarikatın halifesi Laz İbrahim son Manisaya gelişinde bundan iki üç ay evvel İzmirden bugün maznunlar arasında bulunan Laz Mehmet Ali hocayı da yanına alarak Manisaya gitmiş, orada askerî tabur imamı İlyas, hatip Cemal, manifaturacı Osman, Ragıp Efendilerin evlerinde toplantılar yapmıştır. Bu toplantılarda bugün Menemen failleri arasında bulunan nalıncı Hasan da hazır bulunmuştur. Yine geçen sene Kutbuazâmı görmek üzere bu nalıncı Hasan manifaturacı Osmanla beraber İstanbula gitmiş laz İbrahim de beraber olduğu halde köşkte kalmıştır.

A — İmam İlyasın, hatip Cemal, manifaturacı Osman, Ragıp Efendilerin evlerinde içtimalarda ev sahibi Mutaf Süleyman, İmam İlyas, çırak Mustafa, hatip Cemal, papuççu Hüseyinoğlu Ali, Laz İbrahim, keçili Süleyman Çavuş, Laz Hoca Memet Ali, manifaturacı Osman, bacanağı Murat Mustafa, topçu Hüseyin, Ragıp B. , nalıncı Hasan, Hoca Hakkı, Hafız Ahmet Efendiler bulunmuşlardır. Bu içtimaların vuku bulduğu Mutaf Süleymanın çok sarih ikrarı ve bu ikrarında bilhassa imam İlyasın evindeki içtimada nalıncı Hasanın bulunduğu ve evvelce de nalıncının buraya gelip gitmekte olduğunu söylemesi ve bunu müeyyit nalıncı Hasanın (bir defa değil defaatla, hatta Horoz köylülerin Laz İbrahimi imam İlyasın evinde ziyarete geldikleri günlerde hazır bulunduğunu söylemek suretile) vaki ikrarı ve İzmirde ikamet eden Laz Hoca Memet Ali Efendinin, Laz İbrahimle beraber Manisaya gittiklerini, imam İlyasa müsafir olduklarını ve orada mezkûr eşhasla beraber görüştiklerini ve manifaturacı Osman, Ragıp, hatip Cemal Efendilerin evlerinde toplantılar yapıldığını, fakat bu toplantılarda tarikatın dinî mahiyetinden bahsedildiğini ve başka birşey konuşulmadığını, yalnız Laz İbrahimin cemaate hitaben zikirleri gizli yapmalarını Şeyh Esadın irade buyurduklarını sarahaten söylemesi, ve manifaturacı Osmanın bacanağı Muradın aynı mahiyetteki ikrarı ve imam İlyasın bu içtimaların olduğuna, tarikata mensup olduğuna, ve Şeyh Esadi İstanbulda ziyaret ettiğine dair ikrarı, ve papuççu Hüseyinoğlu Alinin, Hoca Hakkı Efendinin Ragıp ve çırak Mustafa Efendilerin vaki ifadeleri ve manifaturacı Osmanın istintaktaki çok sarih ikrarı en nihayet Laz İbrahimin şeriat yolunda şayamı dikkat açık ikrarı ve diğerlerinin müevvel ifadeleriyle anlaşılmuştur.

B — Manisada yine içtima mahallerinden birisi olan Tefikiye mahallesinden katmerci Hasan Hüseyinoğlu Memedin evinde yapılan bir içtimada da aynı eşhas bulunmakla beraber Lütfi dedenin Halil ile yine nalıncı Hasan da burada hazır bulunmuştur. Bu içtima kendi ifadeleri ve şehadetle anlaşılmuştur.

C — Hadiseden dört beş ay evvel maznunlardan Hafız Ahmet Efendinin Giritli maktul Mehmedi Mehdi olup olmadığını anlamak için imtihan yapmak üzere kendi dervişleri maznunlardan furuncu Mustafa oğlu Ahmet , tarakçı Hüseyinoğlu Etem , çulha Memet çavuş ve kurabiyeci Ahmetoğlu Hacı Hasan ile Kısık Camiine davet ederek dervişleri huzurunda Giritli Mehmedi imtihan etmiştir. Bunu maznun Memet Emin ve Alioğlu Hasan ifadelerinde söylemektedirler. Şayamı dikkat olan bu toplantıların ve Memet Emin , küçük Hasan , nalıncı Hasanın tarzı ikrarlarının ve imtihanın ve bütün toplantıları ifade eden diğer maznunların bize verdiği neticeye göre:

1 — Bu toplantılarda bulunan maznunlar arasında Menemen vak'asını hazırlayan faillerin son içtimagaflu olan tatlıcı Hüseyinin evinde hazır bulunan çırak Mustafa , topçu Hüseyin , keçili Süleyman çavuş, ve bilhassa nalıncı Hasanın bulunması.

2 — ve bunlardan Hafız Cemal Efendinin Manisada laz İbrahimin vekili olduğunu nalıncı Hasanın söylemesi

3 — İçtimalarda bulunan şeyh Hakkı Efendinin hadisede teşviki olduğunun maznunlardan Memet Emin tarafından ifade edilmesi

4 — Nalıncı Hasanın basmacı Osmanla on gün kadar köşkte kaldıklarının anlaşılması, ve bu suretle bunu inkâr eden basmacı Osmanın nalıncı Hasanı köşke götürdüğünün tahakkuk etmesi ve bunu ifade eden Düzceli saatçi Memedin dinlenen ifadesi

5 — Bütün Menemen vak'ası faillerinin bilâistisna bu hadisede maznun hocaların alâkadar bulduklarını müttefikan beyan etmeleri

6 — İctimalardan sonra laz İbrahimin, laz hoca Memede imam İlyas ve Rağıp Efendilerle Horus köyüne ve Muradiyeye kadar gitmeleri

7 — Her toplamışda muayyen eşhasın hazır bulunması

8 — Hepsinin aynı tarikata mensubiyetleri ve zikri beraber ve gizli yapmaları

9 — Maznun hoca hafız Ahmet Ef. tarafından Giritli Memedin Mehdilik imtihanının yapılması ve bu suretle hadisenin hocalarla alakası olduğunun anlaşılması

10 — Maznunlardan bilhassa basmacı Osmanın sık sık İstanbula giderek şeyh Esatla temas etmesi

11 — Tarikatın gayesi hükümeti yıkmak, eskisi gibi tekkeleri açıp aleni zikir yapmaktan ve sultanları getirmekten ibaret olduğunun maznunlar tarafından müttefikan beyan edilmesi.

12 — Nalıncı Hasan köşkte iken bir gün şeyh Esadın oğlu Memet Ali ve Laz İbrahimin yanlarına bir Meb'us gelerek bir aralık kendisini dışarı çıkardıklarını ve kapı aralığından dinlediğinde sultanların avdetini konuştuklarını işitmiş olduğunun merkurum tarafından ifade edilmesi.

13 — Yine Lâz İbrahim, Horoz köyünde inşa ettiği camide tarikat mensubinine yaptığı bir vazında teceddüdün, asriliğin aleyhinde bulunması.

14 — Ve yine Lâz İbrahimin, Horozköyünde tarikate intisap ettirmek istediği şahit Recep Halil oğlu Bekir çavuşa gel, bu tarikate gir, kendini kurtarırısın, aksi taktirde eyi olmaz suretindeki şayanı dikkat ve tehditkâr ifadesi.

15 — Horozköyünde bu tarikata intisap edenler arasında daimi surette Araplarla sultanlar gelecek, fes giyeceğiz suretinde çıkan sözlerin şehadetle sıhhat kesbetmesi ve hassatan bu sözlerin tarikat mensubini arasında konuşulması.

16 — Şeyh Esat Efendinin, İmam İbrahimin, Anadolu dahilindeki hararetli faaliyetinden kuşullanarak sen ilâm istiklâl ettin, yolunaki şeyh Esadın oğlu Memet Ali Efendinin bir hitabına cevaben yazdığı İmam İbrahimin Bursa faaliyetinden bahis mektubunda ben ilân istiklâl etmedim. Bütün faaliyetimde sizin nam ve hesabınıza hareket ediyorum iradeniz veçhile vazifemi yapıyorum bütün faaliyetimde bir dakika olsun Efendimizden ayrılmış değilim, halkın aşk ve muhabbetini size tevcihe çalışıyorum. Tarikata alacağım eşhasa evvelâ beni görüp görüştükten sonra efendimizi görmeğe mezun bulduklarını söylüyorum yalnız vazifemin sahar ve cazip tesirleri altında bazen kendimi unutuyorum. Efendinizin kapısının kölesiyim, ilân istiklâl etmek aklımdan bile geçmez, mealindeki mektup. Burada maznun İbrahim Ef. zikrettiğinden dolayı şeyh Esat Ef. bana kızmıştır. Onun için af yolunda ben bu mektubu yazdım iddiasında bulunuyor. Halbuki bu iddiasında hiçte samimi değildir, mektup münderecatı bu iddiasını sarahaten reddeder. Çünkü iddia ettiği gibi şeyh Esat Ef. kendisine zikrettiğinden dolayı kızmış olsaydı hiç şüphesiz mektubunda tarikat faaliyetinden bahsetmez ve edemezdi. Halbuki mektubunda bütün hararetile tarikattan bahsetmiştir.

17 — İmam İbrahim Efendi tarafından gönderilen diğer bir mektupta Hafız Ali Osman ve emsali harekâtımızı tasvip ediyorlar, size bu cesaret nereden geldi, yolundaki Şeyh Hafız Ahmet Efendiye yazdığı mektup münderecatı.

18 — Siirtte Fırka 2. Alay 1. Tabur 2. Kumandan Vekili Kıdemli Yüzbaşı Nihat imzalı Hafız Ahmet Efendiye gönderilen mektupta şark isyanından bahsediliyor, bunun sebebi bir kaç eşkiyanın derebeylik sevdasına düşmelerinden ibarettir, denildikten sonra bu isyan şariat yolunda falan değildir, yolunda şayanı dikkat yazılış.

19 — Akhisar Şeyhi Celil Ef. zade Hüseyin Fehmi imzalı maznunlardan Hacı Hilmi

Efendiye yazılan mektupta, tarikatın tamim ve tevsii tavsiye edilmekte ve hassaten zarar iras etmemek kaydının bulunması.

20 — Anadolunun bir tarafında bulunan bir şeyhin diğer bir tarafta şayanı itimat bulduğu bir şahsa tarikat yolunda faaliyette bulunması için mektuplar göndermesi.

21 — En nihayet Şeyh Esadın oğlu Mehmet Ali Efendinin mahkeme huzurundaki ifadesinde İmam İbrahime karşı bu adamı serkeştir. ne yaptığını bilmez, ben bunun tuttuğu yolun vehametini takdir ettim. Babama bu adamla temas etme bile demiştim, yolundaki çok sarih ikrarı gibi deliller bize Menemeni faciasını doğuran esas faillerin başında Kutbülazam olduğu halde oğlu Mehmet Ali ve laz İbrahim ve laz İbrahimin muhiti faaliyetine aldığı aynı tarikata mensup yukarıda isimlerini arzettiğim maznunlardan mürekkep bir şebeke tarafından yetiştirildiğini maddeten ortaya koymaktadır. Binaenaleyh bu şebeke bu delâille asileri bünyesinden çıkarmış ve ortaya atmıştır. ve tarikatte takip ettikleri siyasi maksatlarını bu ortaya attıkları zümrenin mürteciâne hareketleriyle bize pek güzel ifade etmiştir. Bu şebekenin başında halife olmak seydasına düşen ve bu yolda akittiği zehirli tohumundan yetiştirdiği ağacına dal budak veren Şeyh Esat, bu ağacının zehirli meyvesini huzuru adaletinizde nasıl yemelidir. ve etrafına topladığı şu maznunlara olan borcunu nasıl ödemelidir. Bugün bile birisine maaş tahsis etmek, vaizlik, imamlık, hatiplik, tevcih etmek ve her birisine ilmi bir paye vermek suretile bünyesinde yaşatan ve mazinin mülevvesatını atarak millete eyi bir istikbal hazırlayan genç Cümhuriyet Hükûmetine karşı şu hocaların hareketini nankörlükten başka bir kelime ile ifade edemeyeceğim. Fiilde azim olmaktan ibaret olan maznunlardan şeyh Esat ve oğlu Memet Ali ve laz İbrahim ve İmam İlyas ve Rifatoğlu mutaf Sülayman ve hatip Cemal ve hoca laz Memet Ali ve manifaturacı Osman ve bacanağı Murat Mustafa ve Ragıp B. ve hoca Hakkı ve hafız Ahmet ve katmerci Hasan Hüseyinoğlu Memet lütfi dedenin Halil ve furuncu Mustafa oğlu Ahmet tarakçı Hüseyinoğlu İbrahim Etem ve çulha Memet çavuş ve kurabiyeci Ahmetolu hacı Hasan Hoca Esat ve laz İbrahimle sıkı teması olduğu ve manisa ile köşk arasında muhabereyi temin ettiği ve nalıncı Hasanın üzerinde çıkan ve Talât imzasını taşıyan mektuptan nalıncı Hasanla teması olduğu anlaşılın terzi Talât ve saatçi Hüseyin ve nalıncı Hasan tarafından Giritli Memedin şeyhi olduğu söylenen ve maktul Giritli Memedin üzerinde Ahmet muhtar imzalı muskası çıkan ve Ala şehirden Manisaya geldiğinde uzun müddet Mehdinin evinde müsafir kaldığı anlaşılın Alaşehir şeyhi Ahmet Muhtar ve yine şeyh Esat ve laz İbrahimle teması olduğu ve bunların siyasi maksatlarının husulüne çalıştığı laz İbrahimin Menemene gelirken kendisine yazdığı şayanı dikkat mektupla ve şehadetle anlaşılın Manisaman Rahmanlı köyünden hacı hafız Ali Osman ve Akhisar şeyhi hacı Halit Ef. oğlu hacı Hüseyin Fehminin kendisine yazdığı mektuptan teşkilâta dahil olduğu anlaşılın Şeyh Hacı Hilminin hareketleri Türk Ceza kanununu 146 ncı maddesine ve diğer maznunlar olup yalnız tarikatlara mensubiyetleri anlaşılın Manisadan Hasanoğlu ayan Mehmet, kara Ahmetoğlu Ali, Memetoğlu Ali, Ak Memetoğlu Memet, Ahmetoğlu Halil, Kırhı oğullarından Mustafa oğlu Memet, Bektaşî Bekir mahallesinden Hatuniye Camii Müezzini Hasanoğlu Hasan, Muradiy Köyünden Aslanoğlu Şaban, Çerkes Köyünden Ömeroğlu Ahmet ve Horos Köyünden Sadettinoğlu Nurrettin, Muslihoğlu Halit, Horoz Köyünden İbrahimoğlu Mustafa ve Horos Köyünden Mustafaoğlu Sadi ve aynı köyden Abidinöğlu Tahsin ve aynı köyden Yasinöğlu Küçük Osman ve aynı köyden Zenooğlu Hasan ve aynı köyden Ahmetoğlu İbrahim ve aynı köyden Necipoğlu Mevlut ve Ragıpoğlu Osman ve Muhtaroğlu Haşim ve Muhittinoğlu Ali Koç ve Midillili Hasanoğlu Ahmet ve Yakupoğlu Ali ve Salâhattinoğlu Naşidin tekâya ve zevayanın seddine dair olan kanuna muhalefetle tarikata intisap ederek şeyhlik, müritlik, halifelik yaptıkları şehadet, evlerinde. zuhur eden vesaik ve ikrarları ve zabıt varakaları münderecatile anlaşılınmış olduğundan bunların hareketi de mezkûr kanunun birinci maddesinin ikinci fıkrasına uygundur.

Hepsinin yaşları nazara alınarak mezkûr maddelere tevfikânî cezalarının tayinini talep ederim efendim

24 - I - 1931
Divan Harbî Örfî
Müddeiumumî M.
A. Fuat

Divan Harp Örfî Riyaseti Âliyesine

Çok Muhterem Paşa Hazretlerine:

Beş yavrumla birlikte takdim ettiğim şu istirhamnamemin lütfen mütaleasını göz yaşlarımıza zamîmeten rica ediyoruz. O istirhamname ki hayatını vatanımızın saadet ve selâmetine vakfetmiş hal ve mazisi temiz kocam Saffet Efendiye sürülmek istenen namertcesine lekeyi silmeğe medar olabilirse ne saadet? Evet Paşa Hazretleri; Heyeti Âliyenizin çok yüksek viedanından asla ve bir dakika olsun şüphe etmedik. Vazifenizin ülvîyetini idrak etmiyecek insanlardan da değiliz. Asırlardanberi buyurduğumuz vehile şu vatan ve mille-tin çektiği elem ve keder artık nihayete ermelidir. Cihanşümül olan inkilâp ve gözle görülen fevâit ve muhassenatına göz dikecek gözler ve uzadı-lacak eller ve kafalar bilâ merhamet çıkarılıp koparılmalıdır.

Bu itibarla kutsî vazifeniz bir kat daha iktisabî ehemmiyet ediyor demektir. Haklıyı haksızdan ayırmak vazifeî mukaddesesile mükellef olan Heyeti Aliyelerini kocam hakkında nazarı dikkatinizi müsaadenizle celbedeceğim. O biçare ve masum kocam ki ilânî meşrutiyetten akden ve sonra daima hayatını vatanın itilâsına hasretmiş; efkâr ve itikadâtı batıl ile mücadele etmiştir. Ef'al ve âsarı bunu ispat eder. Vatanın huzur ve saadet ve selâmetine sui kast eden hainlerin kocama fırlatmak istedikleri çirkâp serapa yalan ve iftiradır. Kocam on beş günde bir resmî vazifesini ifa için uumaları Manisaya gidip gelmektedir. Kürsüdeki mevzesini halktan maada pek çok resmî memurim de dinlemiştir. Cümhuriyetin fevâit ve fezailinden, halkın fikren ve iktisaden yükselmesinden başka hiç bir suretle telkinatı vaki değildir. Bunun her zaman tahkiki mümkündür. Bu zamanlardan gayrisinde çoluk çocuklarımızın nefakasını temin için dükkânından ayrılmamakta ve görüştüğü insanlar aneak memleketin münevver tabakasını teşkil etmektedir. Seeiye ve hüviyeti ahlâkiyesi bunlardan da kabili tahkiktir. Nasıl olırdı kocam; emiyeti görülmüş, redaeti ahlâkiyesi tebeyyün etmiş kimselerle hembezm olabilir? Haftada, on beş günde bir Manisaya gittiğine göre bu namert cânî ile nasıl mektup gönderilir? Hem kime gönderilmiş? Mazisi ahlâksızlıkla dolu; düşmanla teşriki mesai ederek öz vatanına ve büyük milletine Çerkes Etem haini ile birlikte kurşun atmış kara cahil olduğu ahiren tahakkuk eden Mehdi taslağı Mehmet namındaki maktule! hem de nasıl? Farisice. Denaet ve iftiranın şalı eseri olmağa eidden sezadır. Zaten kocam da arzetmiştir, islâm dininin esaslarından başka hiç bir şeye itikat etmez. Mehdiliği münkirdir, hatta bu bapta risalesi de mevcuttur.

Vak'a sabahı gûya evimizden geçerken uğradıkları ve kocamla görüştükleri de yalandır. Bağırıp çağırarak sokağımızdan geçerlerken bütün komşularımız bu mel'unları görmüş ve kocam o sırada dükânına gittiği ve orada bulunduğunu yine komşuların hepsi bilirler. Tahkik ve tamikini çok rica ederim. Bu alçak ve cani insanlarla asla alâkası olmıyan kocam aneak olsa olsa Manisada aleni olarak camide ve her kesin huzurunda yaptığı vaiz ve nesayihden belki de tanırılar. Fakat kocam bunları tanımadığı gibi bizzat ve bilvasita hembezm olmağa da tenezzül etmiyeceği edna bir tahkikle de anlaşılabilir.

Muhterem Paşa Hazretleri; vatanımı seven her fert, dahilî ve haricî düşmanları hakkında mütevekkiz bulunmak vazifesile mükellef olduğuna şüphe yoktur. Her inkilâbatta buna aleyhtar zümrelerin ve hasis menfaatlari muhtel olmuş eşhasımevduiyetleri de kabili inkâr değildir. Mütevekkibi fırsat olan bu eşhasa karşı rahmu şefkatla muamele etmek, vatanın huzur ve selâmetini

T. C.
Menemen
Divanı Harbi Ürfi
Riyaseti
Umumî 4

Divanı harp kararnameesi

Müddei Umumiliğın iddianamesi ve evrakı dava serapa okunduktan sonra icabı tezekkür olundukta :

Türkiye Cümhuriyeti teşkilâtı esasiye kanununu tagyire cebren teşebbüs ettikleri ve bunlara muzaheretle buldukları ve Mehdi Mehmedin Mehdiliği için liarekete geçtiğini bildikleri halde zamanında Hükûmete haber vermedikleri ve tekkelerin seddinden sonra ayini tarikat icra ettikleri iddiasile maznunu aleyhim (Erbilli olup İstanbulda Erenköyünde mukim 1259 doğumlu Sait oğlu Esat, ve aslen Erbilli olup İstanbulda Erenköyünde mukim 1291 doğumlu Esat oğlu Mehmet Ali; aslan Rizenin Karadere nahiyesinden olup İstanbulda Beykozda Mektep sokağında 7 numaralı hanede mukim mütekait tabur imamı 300 doğumlu Salih oğlu İbrahim hoca; ve Manisanın Hacı Yahya mahallesinde mukim 38 yaşında Rafet oğlu Süleyman (Mutaf) ; Manisanın Çarşı mahallesinde mukim 298 doğumlu Hüseyin oğlu Manifaturacı Osman; Manisanın Ebe kuyu mahallesinden 329 doğumlu Ali oğlu Hasan ; Manisanın Aktar Hoca mahallesinden bekâr 326 doğumlu Mustafaoğlu nalıncı Hasan; ve Manisanın Narlıca mahallesinden 318 doğumlu Emrullah oğlu Mehmet Emin; Manisanın Keçili köyünden olup halen Manisanın Aktarhoca mahallesinde mukim çobanlıkla müşteğil 325 doğumlu Çakır oğullarından Mustafaoğlu Ramazan; Manisanın Lalapaşa mahallesinde mukim 305 doğumlu çırak Mustafaoğlu Mustafa; Manisanın Karakuyu mahallesinde mukim 26 yaşında Hacı Ahmetoğlu terzi Talat; Manisanın Lalapaşa mahallesinde mukim 314 doğumlu Hafız Memetoğlu su yolcusu Topçu Hüseyin ; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 311 doğumlu İbrahim oğlu Tathıcı Mutaf Hüseyin ; Manisanın Arabalan mahallesinden 307 doğumlu Hüseyinoğlu Eskici Hüseyin Ali; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 292 doğumlu Himmetoğlu Süleyman; Manisanın Hacıyahya mahallesinden 276 doğumlu Hacı Ömeroğlu Şeyh Hakkı; Manisadan 290 doğumlu Hüseyinoğlu Hafız Cemal; Manisanın Karakuyu mahallesinde mukim 287 doğumlu tabur imamı Ali oğlu Hoca İlyas; ve aslan Ciritli olup Manisada mukim 287 doğumlu Hüseyinoğın Hoca Hilmi; Manisanın İbrahimçelesi mahallesinden 297 doğumlu Hacı Ali paşa zade Ragıp; İzmirde Selimiye mahallesinde mukim aslan Rizeli 1280 doğumlu Hüseyinoğlu Memet Ali Hoca; Manisanın Molla Şaban mahallesinden 300 doğumlu Haliloğlu Şeyh Hafız Ahmet; aslan Alaşehirli olup 60 yaşında Memet Sadıkoğlu Şeyh Ahmet Muhtar; Manisanın Paşa köyünden 317 doğumlu Kâhya Ahmetoğlu İsmail; Menemenin Bozalan karyesinden 35 yaşında Çakıroğlu Koca Mustafa; Menemenin Bozalan karyesinden 286 doğumlu Hasanoğlu Hacı İsmail; Menemenin Bozalan karyesinden 323 doğumlu Hacı İsmailoğlu Hüseyin; Manisanın Görece karyesinden 305 doğumlu Mustafa oğlu Abdülkerim; Rumeli muhacirlerinden Menemende mukim 298 doğumlu Veli oğlu Ramiz; aslan Çıtak köyünden olup Menemende mukim 294 doğumlu Hacı Mustafa oğlu Molla Süleyman; Menemende mukim belediye arabacısı 310 doğumlu Yahya oğlu Hüseyin; Menemende mukim 48 yaşında Alioğlu Acem Haydar; aslan Selânikli olup Menemenin Camiikebir mahallesinde mukim 300 doğumlu Memetoğlu Çingene Ali; Aslan Harputlu olup Menemenin Pazarbaşı mahallesinde mukim 279 doğumlu Ömeroğlu Memet; Menemenin Gaybî mahallesinde mukim 313 doğumlu Hayımoğlu Jozef; Menemende mukim 47 yaşında Ali Osman oğlu Şımbılı Memet; Menemenin Ağahızır mahallesinden 302 doğumlu Ali Mazlumoğlu gözlüklü Memet Ali; Rumeli muhacirlerinden Menemende mukim 23 yaşında Yusuf oğlu arnavut Kâmil; Aslan Yanyah olup Menemenin Ulucani civarında mukim Manisa Vilâyet vaizi 295 doğumlu Memet Alioğlu Hoca Saffet; Menemenin Hamidiye mahallesinden 307 doğumlu Hüseyin oğlu Rasim; Menemenin Kasımpasa Mahallesinden Boşnak muhacirlerin-

dan 314 doğumlu Selimoğlu Abbas; Manisanın Lâlâpaşa mahallesinde mukim 299 doğumlu İbrahimioğlu İsmail; Manisanın Hamidiye mahallesinde mukim 287 doğumlu İdrisoğlu bıçakçı Mustafa; Manisanın Çarşı mahallesinden 314 doğumlu Süleymanoğlu Murat Mustafa; Manisanın Paşaköyünde mukim 319 doğumlu Memetoğlu Abdurrahman; Manisanın İlyaskebir mahallesinden 310 doğumlu Ak Memetoğlu Memet; Manisanın Hacıyahya mahallesinden 312 doğumlu Mustafaoğlu furuncu Ahmet; Manisanın Narlıca mahallesinden Ası Mehmet Eminin anası 55 yaşında Emrullah Huca karısı Hasibe; Manisada mukim Ası Mehmet Eminin kız kardeşi keçeci Süleyman karısı 314 doğumlu Emrullah kızı Halide namı diğeri Fatma; Manisanın Narlıca mahallesinden Ası Memet Eminin Karısı 322 doğumlu Ramazan kızı Emine; Manisanın Aktarhoca mahallesinde Simsar Kâtibi 315 doğumlu Hafız Alioğlu Mustafa; Manisanın Paşa köyünden posta sürücüsü Ası maktul Mehdinin bacanağı 516 doğumlu Memetoglu Ahmet; Manisanın Paşa köyünden Ası ve maktul Mehdinin kayın valdesi 60 yaşında Osman karısı Rukiye; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 304 doğumlu çoban Kara Ahmet oğlu Ali; Manisanın Lalapaşa mahallesinde 297 doğumlu lüle Memet oğlu Ali; Bozalanda mukim muhtar 301 doğumlu Ahmet oğlu Mustafa; Bozalan Heyeti ihtiyariyesi âzasından 309 doğumlu Mustafa oğlu Mustafa; Bozalan Heyeti ihtiyariye âzasından 320 doğumlu Mehmet oğlu İsmail Bozalan Heyeti ihtiyariyesinde 315 doğumlu Mehmet oğlu İbrahim; Manisanın Narlıca mahallesinden keçeci Hüseyinoğlu Süleyman (305); Bozalan Heyeti ihtiyariyesinden 309 doğumlu Haliloğlu Hasan; Bozalanlı 309 doğumlu kır bekçisi Ahmetoğlu Hüseyin; Bozalanlı 306 doğumlu hacı İsmailoğlu Hasan; Manisanın Lala mahallesinden 311 doğumlu Tarakçı Hüseyin oğlu İbrahim Etem; Manisanın Paşa köyünden aslan Üsküplü 315 doğumlu Koca Hasanoğlu Hüseyin; Manisanın paşa köyünden 317 doğumlu Ramazanoğlu arabacı Bekir; Manisanın Paşa köyünden 320 doğumlu Şerif Ahmetoğlu Eyyup; Bozalan kariyesinden 30 yaşında Osman O. Hasan; Bozalan kariyesinden 317 doğumlu Memetoğlu Ahmet; Bozalan kariyesinden 51 yaşında Hüseyinoğlu İbrahim; Manisanın Lala paşa mahallesinde 301 doğumlu Ahmetoğlu Hacı Hasan (kurabiyeci); Manisanın Lala paşa mahallesinden 313 doğumlu Hüseyinoğlu Ayan Mehmet; Bozalan kariyesinden 297 doğumlu Hacı Ali oğlu Mustafa; Manisanın Tefikiye mahallesinde 317 doğumlu Lütfullohoğlu Halil; Manisanın Tefikiye mahallesinden 305 doğumlu Hasanoğlu katmerci Mehnet; Manisanın horoz köyünden 50 yaşında Ahmetoğlu İbrahim; Manisanın Horoz kayünden 305 doğumlu Mustafa oğlu Sadi; Manisanın Horoz köyünden 313 doğumlu Abidinoğlu Tahsin; Manisanın Horoz köyünden 66 yaşında Zenne oğlu Hasan; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 304 doğumlu Çulhacı Ahmetoğlu Memet çavuş; Manisanın Horoz köyünden 36 yaşında Sadettinoğlu Nurettin; Manisanın Horoz köyünden 282 doğumlu aslan oğlu Şaban; Manisanın Horoz köyünden 299 doğumlu Ömeroğlu Ahmet; Manisanın Horoz köyünden 294 doğumlu Muslihoğlu Halit; Horoz köyünden 313 doğumlu Neciboğlu Mevlut; Horoz köyünden 287 doğumlu Ragıboğlu Osman; Horoz köyünden 80 yaşında Muhtaroğlu Haşim; Horoz köyünden 55 yaşında Muhittinoğlu Ali Koç; Horoz köyünden 298 doğumlu Hasanoğlu Ahmet; Horoz köyünden 58 yaşında Yakuboğlu Ali; Horoz köyünden 313 doğumlu Selâhattinoğlu Naşit; Manisanın Rahmanlı köyünden 293 doğumlu Abdullahoğlu Hacı Hafız Ali Osman; Horoz köyünden 52 yaşında İbrahimioğlu Mustafa; Horoz köyünden 315 doğumlu Yasinoğlu Osman Manisanın Kasımpaşa mahallesinde 305 doğumlu Raşitoğlu İbrahim; Bozalan köyünden 35 yaşında Hasan karısı Halil kızı Fatma; Manisanın Paşa köyünden Simavlı 292 doğumlu Salihioğlu Osman; Menemende mukim 300 doğumlu Mazlumaki oğlu Giritli Ali; aslan Bozköylü olup Menemende mukim 35 yaşında Kerimoğlu İbrahim; Menemende mukim 313 doğumlu İbrahimioğlu İsmail; Menemende mukim cami müezzini 299 doğumlu Abdullahoğlu Hafız Berber Ahmet; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 306 doğumlu Ahmetoğlu Halil; Manisalı 317 doğumlu Ahmetoğlu Saatçi Hüseyin Mazlum; Manisanın Gülhane mahallesinden 298 doğumlu Mustafa oğlu Memet; Manisada mukim 308 doğumlu Hasanoğlu Hasan;)

Haklarında alenen icra kılınan muhakeme neficesinde maznunlardan Nalinci Hasan; Emrullahoğlu Memet; Giritli Küçük Hasan; Çoban Ramazan; Kahveci Çırağı Mustafa;

Terzi Talat; Topçu Hüseyin; Tatlıcı Mutaf Hüseyin; Eskici Hüseyin Ali; Keçeli köylü Himmetoğlu Süleyman nam şahısların Menemen hadisesinin tarihi vukuu olan 23-XII-930 tarihine tekaddüm eden günlerde çrak Mustafanın kalvehanesinde ve tatlıcı Hüseyinin hanesinde müteaddit içtimalar yaparak mehdilik ilâm suretile Türkiye Cumhuriyeti teşkilâtı esasıye kanununu tağyire cebren teşebbüs için müzakereler icra ve kararlar ittihaz eyledikleri ve bunlardan Ali oğlu Hasan; nalıncı Hasan; Mehmet Emin çakır Ramazanın diğer maktul üç arkadaşlarıyla birlikte harekete geçerek Menemen hadisesini meydana getirdikleri, bunlardan Alioğlu Hasan nalıncı Hasan, Mehmet Eminin vak'ının sureti ceryanını hikâye sadedindeki ihbaratı ve diğer maznunların bu ihbarata kısmen müeyyet ifadatı delaletleriyle sabit olmasına;

2 - Ve Paşa köyünden kâhya Ahmet oğlu İsmailin mehdilik iddiasile harekete geçen isimleri malum yedi kişiyi evine kabul ve bunları iki gün iâşe ve ibate ederek ve fikirlerine, müzakerelerine ve kararlarına iltihak ve bu suretle merkumunun teşkilâtı esasıye kanununun tağyire cebren teşebbüs filine iştirak eylediği maznunlardan Alioğlu Hasan, nalıncı Hasan, Mehmet Emin, çoban Ramazanın, mavaka'a mutabakatına kanaati kâmile hasıl olan mazbut beyanatı ile tezahür eylemesine;

3 - Bezalandan koca Mustafa, Hacı İsmail, Hacı İsmail oğlu Hüseyin Göriceci Abdülkerimin Mehdilik davasıyla meydana çıkan derviş Mehmet ve rüfekasını köylerine vurutlarında istikbal ve ikametlerine müstakil bir ev tahsis ettikleri ve köyde kaldıkları on beş gün müddet içinde kendilerini iâşe eyledikleri ve mehdinin emri üzerine sakın ve asude bir yer olmak üzere intihap olunan kır mahallinde kulübe inşa eyledikleri ve buradada merkumunu iâşe ettikleri ve şu suretle merkumunun mehdilik bahanesile teşkilâtı esasıye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek filine iltihak ve iştirak ettikleri ismi yukarıda geçen üç asinin ihbaratı ve kendilerinin bu ihbaratı müeyyit ve müevvel ikrarları ve diğer fiillerden maznun Bozalan köylülerinin sureti beyanatı ile nümayan bulunmasına;

4 - Ve Cuma'ibalâh Ramizin asilerin Menemene girişini müteakip kendilerine rehberlik ederek mahallatı birlikte dolaştığı ve şu suretle altı asinin teşkilâtı esasıye kanununu ilgaya cebren teşebbüs etmek, fikrine iştirak eylediği kendisinin ikrarı ve şahitlerin şehadetile anlaşıl-mış ve her ne kadar merkum asilerin arkasından hareketlerini kontrol edip neticeyi Hükûmete haber vermek üzere dolaştığını müdafaaten ityan eylemekte isede merkumun altı asi ile birlikte dolaştığı esnada yareketi isyaniye esasen Hükûmetçe haber alınarak fenkil tedbirlerine tevessül edilmiş ve bu ciheite merkum Ramizin malûmu bulunmuş olması itibarile müdafaatı vakıa şayanı kabul görülmemiş olmasına;

5 - Ve Çıtaklı Molla Süleymanın altı asinin Menemende icrayı faaliyet ettikleri sırada daima yanlarında bulunmak ve hatta bir aralık asilerden biri ile reis Mehdi Memede sigara ikram eylemek ve arabacı Hüseyinin isimleri malûm asileri belediye meydanına bayraklarını dikmek için lâzım gelen çukuru kazmak ve hazırlamak, ve çingene Memetoğlu Ali, Harputlu Ömeroğlu Memet, Hayimoğlu Jozef, Şımpılı Ali Osmanoğlu Memedin Mehdi ve arkadaşları belediye meydanında zikir ve tekbirlerle meşgul oldukları sırada yanlarına gelen Jandarma Yzb. Fahri Ef. nin asilerin reisile konuşup ayrılmasını zabıtâ amirinin asilerin kevveti karşısında ricata mecbur kaldığı şeklin- de kabul ederek bu hareketi alkışlayarak asilerin hareketi isyaniyelerini idameye teşvik eylemek ve arnavut Yusuf oğlu Kâmilin Kublay Beyin şehadetini müteakip başını direğe bağlamak için asiler Reisi Mehdiye kendi arzusile ip vermek ve hareketi isyaniyenin müddeti devamınca asilerin yanında emirlerine âmade bir halde ahzı mevki etmek, ve Kerim oğlu İbrahim'in asilerin tedibi için mahalli vak'aya asker geldiği sırada kaçışmak isteyen halka hitaben (kaçmayınız bunlar evli- yadır kurşun işlemiyor) demek; ve Selimoğlu Boşnak Abbasın altı asinin belediye meyda- nında icrayı habaset ettikleri sırada bunlardan Mehdi Mehmedin silâh atmasını müteakip ma- hallat arasında silâh atarak halkı bu harakâtı isyaniyeye teşvik etmek suretleriyle altı asinin teşkilâtı esasıye kanununu tağyire cebren teşebbüs filine iltihak ve iştirak eyledikleri dinlenen şahitlerin ifadatı mesbukası ve kendilerinin bu şehadâtı müeyyet ve müevvel ikrarları delalet- lerile tahakkuk eylemesine;

6 - Erbilli şeyh Esat, oğlu Mehmet Ali, Laz İbrahim Hoca, mutaf Süleyman, manifaturacı Osmanın nakşilik tarikatını neşir ve tamim için faaliyete geçerek ve muhtelif yerlerde halifelik müritlik namı altında hafi bir teşkilât yaparak bir çok kimseleri bu teşkilata idhal ederek faaliyetlerinin hududunu tevsî ve bu meyanda Mehdinin arkadaşlarından nalıncı Hasanî tarikatlarına intisap ettirdikleri ve merkumu Menemen hadisesinden 15-20 gün evvel Erenköyünde Şeyh Esadın evine celp ve orada 13 gün ahkoydukları ve bu müddet zarfında merkuma devrişlikve mehdilik hakkında zabıtnamede bertafsil yazılı olduğu veçhile telkinatta buldukları ve şu suretle Mehdi ve arkadaşlarını nalıncı Hasan vasıtasile teşkilatı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek filine azmettirdikleri nalıncı Hasanın ifadatı ve Şeyh Esadın ve oğlu Memet Ali ve laz İbrahimin bu ifadatı müeyyit ikrar ve ifirafları ve Şeyh Esadın evini aramasında zuhur eden mektuplar münderecatı delaletleriyle tebeyyün eylesine;

7 - Hafız Cemal, İlyas Hoca, Ali Paşa zade Ragıp, Laz Mehmet Ali Hocanın Lâz İbrahim vasıtasile şeyh Esattan telâkki ettikleri emirler ve talimat dairesinde muhtelif zamanlarda ve muhtelif yerlerde nakşilik tarikatının intişar ve tamimi için vazırları ve propağandaları Mendî ve arkadaşlarında nakşilik ve mehdilik fikirlerinin ve binnetice cürüm ikai kararının uyanmasına ve canlanmasına sebebiyet verdikleri ve şu suretle asilerin teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek fi'line azmettirdikleri Memet Eminin ifadatı sarıhası ve Lâz İbrahimle diğer asilerin bu ifadatı müeyyit beyanatın delaletleriyle teayyün eylemiş olmasına;

8 - Manisadan şeyh Hafız Ahmedin Mehdi Memet ve Memet Emîni mehdiliğe teşvik ve hatta derviş Memede mehdilik hareketinde muavenetini de esirgemeyeceğini beyan etmek suretile merkumu mehdilik ilâm zımında teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüt etmek filine azmettirdiği Memet Eminin ifadatı mazbutasile sabit idüğüne;

9 - Şeyh Ahmet Muhtarın nakşî tarikatına intisap ettirdiği ve eline kendi imzasını muhtevi muska vermek ve mehdilik hakkında merkuma telkinatı mütemediyede bulunmak suretile mehdi Memedi keza teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek fi'line azmettirdiği Memet Eminin beyanatı ve Mehdinin üzerinde Ahmet Muhtar imzalı muskannın zuhuru (ve Ahmet Muhtarın vak'aya takaddüm eden tarihlerde mehdinin evinde üç ay misafireten kaldığının subut bulunması) delâletleriyle anlaşılmiş bulunmasına;

10 - Manisad mukim Girittli İbrahimioğlu İsmailin asilere silah ve mühimmat tedarik ve ita eylediği ve kendileriyle beraber gitmeğe talip ve azim olduğu kezalik asilerin ifadatı mazbuta ve kendisinin müeyvel ikrarile teayyün eylesine binaen bunlardan nalıncı Hasan ; girittli alioğlu Hasan; Manisalı Emrullah oğlu Mehmet Emin; çoban Ramazan; tathıcı Hüseyin; kahveci Mustafa; terzi Talat; tapçu Hüseyin; eskici Hüseyin Ali; keçeli Himmetoğlu Süleyman çavuş; Kâhya Ahmetoğlu İsmail ; koca mustafa haci ismail ; haci İsmailoğlu Hüseyin apdükerim ; velioğlu Ramiz; çıtaklı molla Süleyman ; Yahyaoğlu Hüseyin ; çingene Mehmetoğlu Ali; Harputlu Ömeroğlu Mehmet; Hayım oğlu jozef; Şimbilli Mehmet; arnavut kâmil ; boşnak Abbas Kerim oğlu İbrahim; Manisadan girittli İbrahimioğlu İsmail; Türk ceza kanunvunun 64 maddesi delaletile 146 ncı maddesinin birinci fıkrasına;ve laz İbrahim Mustafa Süleyman Hüseyinoğlu Osman ; Hüseyinoglu hafız Cemal ; tabur imamı İlyas ; haci Ali ; haci Ali paşa zade ragıp ; şeyh hafız Ahmet; şeyh ahmet muhtar ; mehmet Ali hoca ; şeyh Esat ; ve O. Mehmet ; alinin 64 inci maddenin 2 inci fıkrası delaletile 146 inci maddenin birinci fıkrasına tevfiikan idamlarına; ancak bunlardan Ali O. hasanın hini ikai fiilde 15 yaşını bitirerek 18 ini ikmal eylemediği evrak meyanındaki hüviyet cüzdanın tetkikinden nümayan olmasına mebni 55 inci maddenin 1 inci fıkrasına tevfiikan hakkındaki idam cezasına mukabil 15 sene ağır hapis cezasile icrayı mücazatına ve nalıncı Hasanın cürüm işlediği sırada 18 yaşını bitirip 21 yaşını ikmal etmediği keza evrak meyanındaki hüviyet cüzdanının tetkikinden anlaşılmasına binaen 56 inci maddenin fikrai mahsusasına tevfiikan hakkındaki idam cezasına bebel 24 sene ağır hapis cezasile tecziyesine ve çakır Ramazanın kezalik hini ikai fiilde 21 yaşını ikmal eylemediği anlaşılmağa hakkındaki idam cezasına bedel merkumunda 56inci maddenin fikrai mahsusasına

tevfikan 24 sene ağır hapis cezasile icrayi mahkûmiyetine ve Harputlu Mehmet ve İzmirde mukim Rizeli Hoca Mehmet Ali ve Şeyh Esadın cürmün vukuu ve hüküm zamanında 65 yaşını bitirmiş oldukları evrak meyanında mevcut hüviyet cüzdanı ve müzekkerei cevabiyeler mün-derecatile anlaşıldığında haklarındaki idam cezasına bedel 56 ıncı maddenin fıkrai mahsusası hükmünce 24 der sene ağır hapis cezasile tecziyelerine;

11 - Süleymanoğlu Murat Mustafa, Kara Ahmetoğlu Ali, Hasanoğlu Ayan Memet, Paşa köyünden Memetoğlu Abdurrahman; Hoca Hasanoğlu Hüseyin, Ramazanoğlu Bekir, Şerif Ahmetoğlu Eyyup; Bozalanda Hacı İsmailoğlu Hasan, Muhtar Ahmetoğlu Mustafa, aza Memetoğlu İsmail; aza Memetoğlu İbrahim; aza Haliloğlu Hasan; Bekçi Ahmet Hüseyinin mehdi ve arkadaşlarından mehdilik zımında teşkilâtı esasiye kanununun tağyire cabren teşebbüslerini bildikleri halde zamanında sui niyetle Hükûmete haber vermedikleri tahkikatı cariye ile tehakkuk eylemiş bulunmasına binâen merkumunun cümlesinin Türk ceza kanununun 151 inci maddesinin birinci fıkrasına tevfiikan üçer sene; ve Paşa köyünden Memetoğlu Ahmet, Sinavlı Salihioğlu Osman, Bozalandan Ahmetoğlu Memet, Osmanoğlu Hasan, Hüseyinoğlu İbrahim, Ak Memetoğlu Memet, Simsar kâtibi Mustafa, Lüle Memetoğlu Ali, Tarakçı Hüseyinoğlu İbrahim Ethem, Kurabiyeci Hacı Hasanın mehdi ve arkadaşlarının hareketi isyankârilerine muttali oldukları halde sui niyetle Hükûmete ihbarı madde eylemedikleri tahkikatı mevcude ile anlaşıldığından cümlesinin Türk ceza kanununun 151 inci maddesinin birinci fıkrasına tevfiikan birer sene müddetle hapislerine;

12 - Horoz köyünden Selâhatlınoğlu Naşit, Yakuboğlu Ali, Muhittinoğlu Ali Koç, Haşanoğlu Ahmet, Neciboğlu Mevlut, Ragıboğlu Osman, Mümtazoğlu Haşimin dini alet ittihaz ederek halkı devletin emniyetini ihlâl edebilecek harekete teşvik eyledikleri sureti cereyam muhakeme ve vak'aya takaddüm eden zamanlarda Şeyh Esadı müctemian ziyaret ederek nezdinde kalmış bulunmaları ekseri zamanlar Horoz köyünde Laz İbrahimle toplanarak zikrile meşgul olarak Hükûmet aleyhinde gizli içtimalar yaptığı anlaşıldığından hareketlerine muvafık olan türk ceza kanununun 163 üncü maddesinin birinci fıkrasına tevfiikan ve takdiren onbeşer sene ağır hapis cezasile icrayı mücazatlarına ve bunlardan Mümtazoğlu Haşimin hini ikai fiilde ve hüküm zamanında 65 yaşını ikmal ettiği anlaşıldığından 56 ıncı maddenin fıkrai mahsusası veçhile altıda birinin bittenzil on iki sene altı ay ağır hapsine;

13 — Manisadan Şeyh Hacı Hilmi, Horoz köyünden Ömeroğlu Ahmet, Ahmetoğlu İbrahim, Mustafaoğlu Sadi, Zenoğlu Hasan, Aslanoğlu Şaban, Muslihoğlu Halit, İbrahimioğlu Mustafa, Abidinoğlu Tahsin, Yasimoğlu Osman, tekkelerin seddine dair olan kanunun meriyetinden sonra ayini tarikat icra ve nakşi tarikatına ait hizmetleri ifa eylediklerin cari muhakematla anlaşıldığından 677 numaralı kanunun birinci maddesine tevfiikan birer sene hapislerine ve Rahmanlı köyünden Hacı Hafız Ali Osmanın aynı e'ali irtikâpla fazla olarak daha faal bulunması sebebi şiddet addile aynı madde ahkâmına tevfiikan üç sene hapsine;

14 — Hoca Saffet, Menemenli Rasim, Bozalandan Mustafa oğlu Mustafa; Bozalandan Hacı Ali oğlu Mustafa; tütüncü Haydar, gözlüklü Mehmet Ali, Naşitoğlu İbrahim, Mazlumaki oğlu Ali, İbrahimioğlu İsmail; berber Hafız Ahmet, Manisalı Hüseyinoğlu Süleyman; fırıncı Mustafa oğlu Ahmet, Lutfullahoğlu Halil; Ahmetoğlu Hüseyin mazlum; Hasanoğlu Katmerci Memet; tütüncü Hasanoğlu Hasan; Manisadan Ahmetoğlu Halil; Mustafaoğlu Memet; bıcağcı İdrisioğlu Mustafa; Çullha Ahmet oğlu Mehmet çavuş; horoz köylü Nurettin; hacı ömer oğlu hoca Hakkı Nehmet eminin anası Hasibe; Rukiye; kız Kadası Halide Fatma; karisi Emine; bozalanın; Fatmanın mabehüzahrı olan e'ali işledikleri hakkında temini kanaata kafi delil mevcut olmadığından bunlarında beraatlarına ve ağır hapisle tecziye edilenlerin mahkûmiyetleri müddetince mahcuriyet halinde kalmalarına ve hapis ile ağır hapse mahkûm edilenlerin müddeti mahkûmiyetlerinin Hükûmetçe tensip edilecek hapisanelerde ikmaline ve mahkûm edilen maznunların suçları işlemediklerine dair olan müdafaalarile Müddei Umuminin karara muhalif iddiası tahkikatın

sureti cereyanına ve muhakemeye nazaran gayri varit görüldüğünden redlerine ittifakla karar verilerek tefhim kılındı.

25/1/1931

Örfi Divanharp Reisi
Mirliya
Mustafa

Âza
Miralay
Ata

Âza
Miralay
Demir

Âza
Kaymakam
Ziya

Âza
Kaymakam
Baha

Adliye Encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Adliye Encümeni

Karar № 22

Esas № 3/564

Yüksek Reisliğe

Menemende vukua gelen isyan ve irtica hadisesini teşvik, ihzar ve tertip etmek ve bu cürmü işlemeye azmettiren teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek ve silâhla hareyete geçerek askerî tenkil kavveti kumandanı Kublay Beyi canavarca öldürmek ve diğer eşhası da katletmek fiillerinden maznunen Menemen Divanı Harbi Örfisi tarafından muhakemeleri icra kılınan eşhasın ölüm cezasına mahkûm edilen otuz bir şahıs hakkındaki cezanın Meclisi Âlice infazına karar verilmesi zımında iktiza edan muamelenin ifasına müte-dair Millî Müdafaa Vekâleti tezkeresile merbutu Divanı Harp kararı ve muhakeme zabıtname si ve müteferri sair evrak Başvekâletin 31-1-1931 tarih ve 6/341 numaralı tezkeresile Adliye Encümene tevdi edilmekle tetkik ve müzakere olundu.

Divanı Harbi Örfi kararile muhakemenin cereyanını gösteren zabıtname münderecatının hülâsasına nazaran; tekkelerin kapatılmasına ve alelumum tarikatlerle şeyhlik ve dervişlik ve müritlik ve saire gibi unvan ve sıfatların kullanılmasının memnuiyeti hakkındaki kanun hük-müne mugayir olarak nakşi tarikatı namı altında ve din perdesi arkasında faaliyette bulunup halkı iğfal ve geniş teşkilât vücûda getirerek halife unvanını verdikleri bir takım eşhas marifetile hususî içtimagâhlarda toplanmak ve halka mevzalarda bulunarak Cümhuriyet kanunlarının hükümlerini tenkit ve dinsizlikle itham ve binnetice Teşkilâtı Esasiye kanununu cebren tağyire teşebbüs gibi fiillere içtisar ve bu faaliyet cümlesinden olarak Giritli Memet namında biri kendisini Mehdi ilân ederek başına topladığı malûmûlesamî eşhas ile Manisadan hareketle Paşaköyü ve Bozalanda esrar içerek ve zikirler ederek günlerce kaldıktan sonra Menemene invasalat edip camiden üzeri ayet yazılı bayrağı alarak filen isyan yaptıkları ve maksatlarını anlamıya gelen ve dağılmaları hakkında vesayada bulunan Jandarma kumandanının emrini işga etmiyerek temerrüt ve nihayet tecemmüü dağıtmağa gelen askerî kıtası kumandanı Kublay Beyi silâhla yaralamak ve sonra da bıçakla başını keserek ve kanını içerek ellerindeki bayrağa bağlamak suretile cürüm ika etmekle maznun eşhasın yukarıda yazılı hareketlere temas eden Türk ceza kanununun 64 üücü maddesi delâletile 146 ıncı maddesine tevfikan ölüm cezasına mahkâm edilen:

- 1 — Manisadan kahveci çırağı Mustafa
- 2 — Manisadan Topçu Hüseyin
- 3 — Manisadan Tathıcı Mustafa Hüseyin
- 4 — Manisadan Eskici Hüseyin Ali
- 5 — Manisadan Keçeli köyünden Himmetoğlu Süleyman
- 6 — Manisadan Emrullahoğlu Memet
- 7 — Bozalanda Koca Mustafa

- 8 — Bozalandan Hacı İsmail
- 9 — Bozalandan Hacı İsmailoğlu Hüseyin
- 10 — Menemenden Cumai Balâlı Ramiz
- 11 — Menemenden Citaklı Molla Süleyman
- 12 — Menemenden Yahyaoğlu Hüseyin
- 13 — Menemenden Çingene Memetoğlu Ali
- 14 — Menemenden Hayimoğlu Jozef
- 15 — Menemenden Şimbıllı Ali Osmanoğlu Memet
- 16 — Menemenden Arnavut Yusufoğlu Kâmil
- 17 — Menemenden Kerimoğlu İbrahim
- 18 — Menemenden Selimoğlu Boşnak Abbas
- 19 — Menemenden Şıyh Esadinoğlu Memet Ali
- 20 — Manisa Hastanesi imamlığında mütekaît Lâz İbrahim
- 21 — Manisadan Mutaf Süleyman
- 22 — Manisadan Manifaturacı Osman
- 23 — Manisadan Hafız Cemal
- 24 — Manisadan Tabur İmamı İlyas Hoca
- 25 — Manisadan Ali paşaoğlu Rağıp
- 26 — Manisadan Şeyh Hafız Ahmet
- 27 — Alaşehirde Şeyh Ahmet Muhtar
- 28 — Manisadan Giritli İbrahimoğlu İsmail

Haklarındaki ölüm cezasının Encümenimizce tahvil ve tahfifini müstelzim bir sebep görülmemiş olmasına binaen mezkûr cezaların infazi ve ölüm cezasına mahkûm edilen Manisadan terzi Talat ve paşa köyünden kâhya Ahmetoğlu İsmailin cezalarının ikişer sene hapis cezasına tahvili madelete muvafık olacağı ve vefatı haber alınan ölüm cezası mahkûmlarından Göreceli Abdülkerim hakkında da tetkikata mahal kalmadığı ittifakla kararlaştırılmış olmakla teşkilâtı esasiye kanununun 26'ncı maddesine tevfiikan keyfiyet Heyeti Umumiyenin tasvibine arz olunur.

Ad. E. Rs.	M. M.	Kâ.	Âza	Âza	Âza
Manisa	Kocaeli	Balıkesir	Antalya	Ankara	Balıkesir
<i>Mustafa Fevzi</i>	<i>Salâhattin</i>	<i>Sadık</i>	<i>Ahmet Saki</i>	<i>A. İhsan</i>	<i>Osman Niyazi</i>
Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza
Kayseri	Manis	Kocaeli	Zonguldak	Mardin	Çorum
<i>Raşit</i>	<i>Kemal</i>	<i>Rağıp</i>	<i>Nazif</i>	<i>İ. Ferit</i>	<i>Münür</i>
					<i>H. Hayri</i>